

**Nico?lai Machiavelli Reip. Florentinae a secretis ad
Laurentium Medicem de Principe libellus : nostro quidem
seculo apprime? utilis & necessarius, non modo? ad
principatum adipiscendum, sed & regendum &
conseruandum:**

<https://hdl.handle.net/1874/430125>

4

NICOLAI MACHIAVELLI

REIP. FLORENTINAE A SE-
cretis, ad Laurentium Medicem de Principe li-
bellus: nostro quidem seculo apprime utilis &
necessarius, non modò ad principatum
adipiscendum, sed & regendum
& conseruandum:

*Nunc primum ex Italico in Latinum sermonem
uersus per Syluestrum Telium Fulgiatent.*

BASILEAE APVD PETRVM PERNAM.
M. D. LX.

ALCOHOL

PREPARATION

OF

THE

ALCOHOL

OF

THE

ALCOHOL

OF

THE

ALCOHOL

OF

THE

ALCOHOL

OF

THE

ALCOHOL

OF

THE

ALCOHOL

OF

THE

SYLVESTER TE-

LIVS GENEROSISSIMO,

ac splendidissimo viro Abrahamo

Sbaski equiti Polono,

S. P. D.

IDE quantum auda
ciæ mihi suppeditet
singularis quædã in-
genij tui, morumq̃
facilitas humanissi-

me Abrahame, qui cum semel, atq̃
iterum obiter te uiderim, tamen
non uerear hunc qualemcunq̃ la-
borem nostrũ, rudem adhuc, uixq̃
è prima scheda repurgatum, ad te
mittere. Sed unde tibi (inquies)
illius singularis ingenij mei, mo-
rumq̃ facilitatis cognitio, cum uix
me (ut fateris) uideris? Id paucis ac-
cipe, nam paucis expediam.

Nicolaus Liena Iurisconsultus,
patritius Lucensis, quem post tuũ

EPISTOLA.

Geneua discessum, sua qua est humanitate, domesticum conuictorem habui, multa narrare de te honoratè, ac candidè solebat: nec dubitabat uir ille, omnibus in rebus (ut nosti) integer, & grauis, te in omni sermone, si quando incideret occasio, humanum, liberalem, officiosum, ac uerè Christianum appellare. Hoc idem & Paulus Arnulfinus, uir bonus: nec non Nicolaus Gallus è Sardinia modestus, ac laudatus iuuenis, cunctiq; Lucenses, qui te nouerant, omnes uno ore affirmabant, ac testabantur. Ego autem ob ea, quæ de te prædicabantur à tam laudatis uiris, ita ad te amandum permouebar, ut quoad possem, & liceret, cogitatione saltem nunquam à te discederem, dolebamq; nunquam antea mihi contigisse, ut prius tua familiaritate, &

EPISTOLA.

te, & consuetudine frui licuisset, quàm Geneua in Italiam discederes. Itaque multa ab illis summa cum laude de te narrata, multa etiã in tuæ familiæ dignitatem dicta, memoriæ mandabam, fiebãmq; quotidie eorum recordatione tui studiosior. Hinc igitur mihi prima tui cognitio, hinc ingenij tui, morumq; facilitatis grauissimum testimonium. Veni deinde Basileam eum post annum, quo uehementer ceperam tui desiderio teneri, & quem tantis laudibus efferunt (& quidem merito) probi omnes, ac doctissimi quicq; Cælium tuum, & item nostrum conueni, qui quidem ea, qua est in bonos omnes animi propensione, & charitate, amicissimè me excepit, & quæ ad consolandum Christiana uisa sunt ei officia, ea omnia, & grauitate illa sua, &

EPISTOLA.

& eloquentia, in me humanissime
 prestitit. Grauisimis enim iniu-
 rijs fueramus eo tempore affecti
 ab ingratisimo, simul ac impuris-
 simo quodam sycophanta, quem
 spurium terra nuper tanquam pu-
 trem, ac pestilentem cibum euo-
 muit: capitalium rerum iudicium,
 inter facinorosos aluit: postremis
 his temporibus, prestantium ui-
 rorum sacra quaedam societas, pas-
 sa est euerforem. Consolatio igitur
 illius doctissimi uiri ita iucunda eo
 tempore mihi fuit, ut non modo
 omneis absterferit huius nocentis-
 simi hominis (cuius nomini nunc,
 ut ad se redeat, parcimus) iniuria-
 rum molestias, sed effecerit mol-
 lem etiam, & iucundam illarum
 perferendarum rationem. Verum
 illud omnium primum cumulauit
 me omnibus lætitijs, quod non se-
 mel

EPISTOLA.

mel atque iterum, sed quàm sèpissime, quàm maximè de te, tuacq; Christiana pietate, ingenij amœnitate, morum suauitate, & integritate uitæ prædicantem audiui. Cuius præstantissimi uiri testimoniũ, ita illum diuturni mei desiderij igniculum imo pectore folum auxit, & excitauit, ut non potuerit his temporibus, hoc qualiscunque laboris testimonio non erumpi. Perspectissimum te itaque mihi uides humanissime Habrahame, idc; ita, ut mihi tecum fuerit agẽdum, non ut solet qui nouis amicitijs cupiat illigari, sed qui sanè in ueteri optimi cuiuscq; necessitudine fuerit confirmatus: uoluiq; potius desiderari uerecundiam meam, quæ natura ipsa mihi (ut sciunt qui me norunt) tributa est, quàm meam à me diligentiam requiri, quòd eam minus

EPISTOLA.

contulifsem ad coniunctionem amoris erga te mei. Adductus sum itaque officio, fide, ueteri inter amicos consuetudine, ut hoc (quicquid illud fit) laboris, ad hanc animi mei declarationem suscipiendum putarim. Reliquum est igitur humanissime Abrahamae, ut quem tui, & studiosissimum, & amantissimum esse sentis, eundem, & tua beneuolentia, & studio, inter tuos retinere ac conseruare uelis. Cæterum non sum nescius, cuius criminis nomine suspectum compluribus authorem hunc esse clamitent, & quam causam afferant, cur ab eius lectione fortasse iudicent hominum animos esse auertendos: uerum illud in primis propositum esse debuerat, ut ubiq; illius summi principis gloriam prædicaremus, in unum illum spectaremus, finem

EPISTOLA.

finem studiorum hunc nobis proponeremus. Conditum sunt homines, ut Dei opera contemplantes, & admirantes, artificem summum omnium laudent, honorent, uenerentur, & pura mente colant. Quo posito fundamento, nihil iam sit, ex quo non aliquid ad nos utilitatis redire possit. Nec multum laborandum, siquid authorem hunc, aut alios Martiales, Ouidios, Lucianos, & id generis homines profanos uidemus, aut pronuntiasse, aut quod minus uirum bonum decebat scripsisse, modò ueluti pratum omnigenis floribus refertum nacti, selectissimũ quencq; eorum, apis industriæ in morem delibantes, purissimi mellis fauos, haud ueneni, ad honestum usum fingere possimus. Fuit olim, & ad finem usque mundi nunquam non erit,

EPISTOLA.

quin οἱ φιλοσόφω παιδεις πατριάρχαι μέλ-
 λουσιν εἶναι πάντων ἀρετικῶν, nihilomi-
 nus Iustinum, Clementem, et alios
 complures scimus in eorum scri-
 ptis uersatos, & ita exercitados, ut
 huius generis τὸς ἀρετικὸς suo ipso-
 rum gladio, & doctrina iugula-
 rint, quod non fecissent si ab eorum
 lectione animum auertissent. Co-
 gnitio enim mali, non est malum,
 sed appetitio, ipsa q̄ actio. Occasio
 (inquiunt) fuisset adempta & po-
 steris mentem inficiendi opinio-
 num prauitate, et pijs uiris tantum
 in refellendis eorum erroribus la-
 boris infumendi: quasi animi la-
 bes, aut à profanis auocatione, aut
 temporis diuturnitate, aut ullis ni-
 si Dei Optimi Maximi manibus
 elui possit. Nunquam non errat a-
 nimus æger, dicebat Ennius: nec
 oculus conturbatus ad munus suū
 exequ

EPISTOLA.

exequendum est aptus, etiamsi clarissima sint mundi lumina. Malus enim, nūquam non malus, ut etiam quæ honestissima sint, turpissima reddat, tantum abest, ut ex auocatione à malo refingatur bonus. Adsit in exemplū è profundis manibus iterum Simon (iam nosset quid miseriarum apud inferos sentiant proditores) num putabimus eum propterea unquam posse conquiescere, etiamsi filium Dei nunquam uideat, nec agnoscat (uti reuera nec uidit, nec cognouit unquam ex animi pietate) quominus aliquem uirum bonum, per simulationē pietatis nefariē sit proditurus? Fallitur planē qui hoc credat. Mala mens, malus animus etiamsi furca arceatur, usque tamen recurrit, & ad ingenium redit.

Tollendus est itaq; mētis error,

EPISTOLA.

& nihil non bonum, nihil non san-
ctum deprehendemus. Tolle auri
sacram famem, nunquam execran-
darum rerum aurum dicetur cau-
sa. Oculo enim prauo (ut dictum
est) uitiatoq̄, mala sunt etiam quæ
optima. Ex animi nanq̄ affectione
non ex rei subiectæ natura prauum
quid, aut rectum iudicari debet.
Vale, & qua es animi sincerita-
te, & in religione constanti fi-
de, fruere. Basileæ XIII.

Calend. Aprilis.

M. D. LX.

INDEX SINGVLORVM

capitum, quæ in hoc libello continentur.

- Q**uot sunt Principatus formæ, & quibus modis acquirantur. Cap. I. fol. 1.
 De ijs, qui hereditario iure obueniunt, principatibus. Cap. II. f. 1
 De ijs, qui mixti dicuntur, principatibus. Cap. III. f. 3
 Cur Darij regnum ab Alexandro occupatum, à successoribus post eius mortem non defecit. Cap. IIII. fol. 19
 Quomodo ciuitates, aut principatus regi debeant, qui suis legibus & libertate uiuebant. Cap. V. f. 24
 De nouo principatu, qui proprijs armis & uirtute acquiruntur. Cap. VI. f. 27
 De ijs, qui noui sunt, principatibus alienis uiribus, & fortuna quæsitis. Cap. VII. f. 33
 De ijs, qui scelere ad principatum sunt prouecti. Cap. VIII. f. 43
 De ciuili principatu. Cap. IX. f. 57
 Qua ratione principatuũ uires metiendæ sint. Cap. X. f. 64
 De Pontificio & sacerdotum principatu. Cap. XI. f. 68
 Quot sint militaris disciplinæ formæ, deq; militibus mercenarijs. Cap. XII. f. 74
 De auxiliarijs militibus, atque de ijs, qui mixti quicq; proprij dicuntur. Cap. XIII. f. 84

Quid ad militiæ usum habere principem conueniat.

Cap. XIII. f. 91

De ijs rebus, quibus homines, tum maximè principes
aut laudantur, aut uituperantur. Cap. XV. f. 96

De liberalitate, & parsimonia. Cap. XVI. f. 99

De crudelitate, & clementia, atq; satiusne sit amari,
quàm metui. Cap. XVII. f. 104

Quo pacto fides à principe sit seruanda. Cap. XVIII.
f. 110

Principi tum contemptum sui, tum odium esse fugien-
dum. Cap. XIX. f. 114

Sintne arces, & quæ ad dominatum retinendum, à
principibus plerunq; fieri solent, utiles an noxiæ.

Cap. XX. f. 125

Quo pacto princeps gerere se debeat, quo existima-
tionem sibi comparet. Cap. XXI. f. 144

De ijs, qui principibus sunt à secretis. Cap. XXII.
f. 151

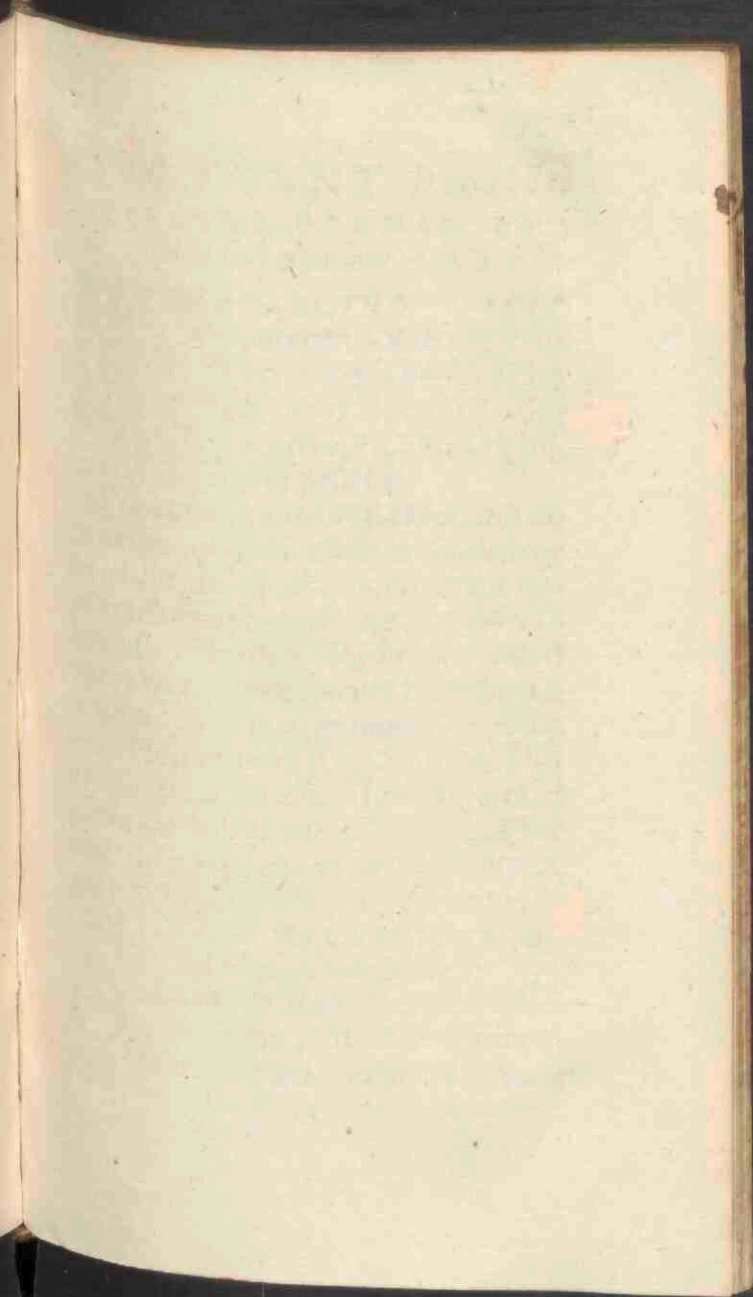
De ratione fugiendi assentatores. Cap. XXIII. f. 154

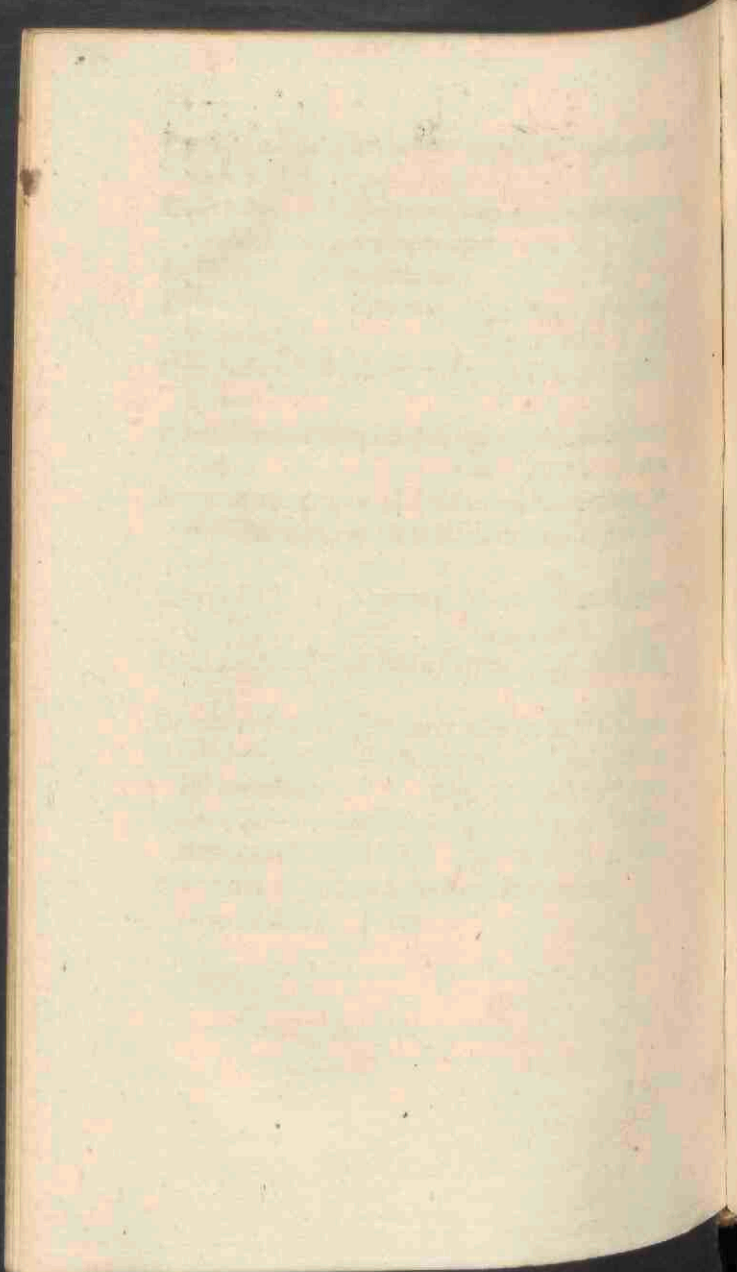
Qui factum sit nonnullos Italos principes, suo eiectos
esse principatu. Cap. XXIII. f. 158

Quantum in rebus humanis fortuna ualeat, & de ra-
tione, qua illi obsisti possit. Cap. XXV. f. 162

Adhortatio ad Italiam à Barbaris liberandam.

Cap. XXVI. f. 168

1
QVOT SVNT PRIN-

CIPATVS FORMAE, ET

quibus modis acquirantur. Cap. I.

V AECVNQVE FVIT
vnquam, aut est imperan-
di ratio, qua homines ho-
minibus dominari con-
sueuere, ea, aut Respub.

aut principatus appellatur.

Principatus, aut iure hæreditario ob-
tulerunt, quorum maiores eiusdem ge-
neris diu principatū tenuerunt, aut no-
ui sunt: hiq; aut prorsus noui, vt Medio-
lanensis Francisco Sfortiæ, aut veluti
pars principis occupantis hæreditariæ
ditioni adiuncta, vt regnum Neapolita-
num Hispaniarum Regi. Hi sic quæsi-
rerum status, vel assueti sunt sub princi-
pe vitam degere, vel immunes sua liber-
tate frui, quiq; acquiruntur alienis armis,
aut proprijs, vel fortuna, vel virtute.

DE IIS QVI HAEREDITARIO

iure obueniunt principatibus.

Omittam de Rebuspublicis disse-
rere: De his aliàs fusiùs diximus,
nunc duntaxat orationem ad princi-

patum conuertam, & quæ superius iam orsus eram retexens (qua ratione scilicet principatus hi gubernari, ac retineri possint) narratione institutam disputationem persequar.

In ijs igitur imperijs, quæ hæreditario iure obueniunt, quæq; iam eidem familiæ parere ante didicerunt, minus difficultatis inesse dico, quàm in ijs, quæ recentè adepti sumus. Satis est enim ne princeps suorum maiorū instituta transgrediatur: deinde temporè ad rerū nouos casus inseruiat, sic vt si princeps huiusmodi communi sit, et vulgari saltem præditus in agendo industria, semper in principatu se conseruabit: At si hac vulgari careat, & vi summa ex eo deturbetur, postquàm eo fuerit spoliatus, & si incommodum habeat occupantem, recuperat tamen.

Huius rei nobis in Italia princeps Ferrariensis exemplo esse potest, qui nullis alijs de causis An. M. cccc. LXXIII. Venetorum, & M. D. X. Iulij Pontificis aggressione sustinere potuit, quàm quòd in eo genere dominatus, temporis diuturnitate consenuisset. Qui enim
natura

natura est princeps, minus causa & necessitatis habet, vt lædat, quo fit, vt etiã plus ametur: & nisi extraordinarijs, & præualidis vitijs in odium offensionẽq; populi incurrat, meritò naturali quodã iure à suis diligit, & in ipsa vetustate coherentis, & continuati dominatus, obruta iacet memoria omnium mutationum, & conuersionum causæ. Semper enim quæ præcessit mutatio, latera ædificij proiecta, aptaq; ad alterius ædificationem adnectendam relinquit.

DE IIS QUI MIXTI DICVNTUR principibus. Cap. III.

SED in eo qui recens accessit principatu, difficultates continẽtur, tum maximè, si veluti pars adiuncta (vt sic in vniuersum mixtus dici possit) nõ penitus est nouus. Eius vicissitudines & mutationes ex ea primùm difficultate nasci videntur, quæ in vno quoq; nouo principatu cernitur. Spe enim meliora consequendi illecti homines, libèter statum rerum præsentium sui principis mutatum volunt, eaq; opinione adducti, arma in eum, qui rerum potitur, capere student. Qua in re falluntur maxi-

4 NICOLAI MACHIAV.

me: Nam re ipsa demum sentiunt in pe-
 iora se esse delapsos consilia. Et hoc ip-
 sum item ut fiat, ex alia quæ est natura est
 & peruulgata accidit, quæ nouo princi-
 pi, eos ad quorū procuratiōnē est eue-
 ctus, tum copijs alendis, tum varijs in-
 commodis, & quas noua adeptio secū
 trahit infinitis iniurijs semper lædendī
 causam affert: sic ut & eos, quos in occu-
 pando imperio prius læferas, infensos
 habeas, & qui te in illud inuexerunt, in
 amicitia retinere non possis. Nam quo
 modo sibi spem animo conceperāt, eis
 sufficere non potes, & quæ acriora fuis-
 sent in eos adhibenda remedia, tibi eis
 deuincto haudquaquam permittitur.
 Quauis enim in copijs munitissimus
 sit quis & præpotens, prouinciam tamē
 ut aliquam subeat, ope indiget prouin-
 cialium, & fauore.

His de causis Ludouicus Galliarum
 rex xij. Mediolanum à se occupatū sta-
 tim amisit, & Ludouici Sfortiæ priuati-
 vires, ut ab eo adimeretur, satis superque
 fuerunt. Qui enim ut paterent ei ingres-
 sus authores fuerunt, nō de populi (quod
 opinione, & futuri boni, quam animo
 conce-

conceperant spem frustratos se esse intelligerēt) noui principis molestias ferre non poterant.

Illud tamen haud obscurum est, populos iam semel ad defectionem prolapsos, ubi iterum sub imperio fuerint redacti, maiori cū difficultate amitti. Princeps enim defectionis occasione arrepta, liberius sui propugnationem & defectionem suscipit, pœnas de defectoribus sumens, suspectos prodens, & sibi debiliora loca præmuniens: sic, vt si uenius Ludouici principis authoritas in confinijis arma strepentis, tum primūm satis superq̄ fuit, vt à Gallo Mediolanē se imperium adimeretur, vt deinde iterum auferretur, uniuerso penè orbi fuit in eum conspirandum, & eius copiarū fundendæ, tum ex Italia propulsandæ. Quod sanè ex ijs causis profectum esse constat, quas commemorauimus: nihilominus tum semel atque iterum fuit illi ademptum.

Expendimus prioris difficultatis cōmuneis causas, nūc reliquum est, vt eas etiā, quæ posterioris sunt, videamus, ac explicemus, quæ remedia tū ille, & quæ

quis nunc in eo statu si esset, habere posset, quo melius quàm Galliarum rex se se in adepto imperio tueretur.

Eius generis, inquam, rerum status, qui sic comparati, auito cuiuspiã alteri ad sociantur, qui sit eius principis, qui cum est adeptus, vel sunt eiusdem prouincię & linguę societate coniuncti, vel non. Si primum facile admodum fuerit eos retinere, præsertim si eorum vitæ ratio ad libertatem non fuerit assueta, & vt tutò possideantur, satis est principis, qui in eos imperium tenuit, stirpem extinxisse. Nam cæteris in rebus, modò auitæ leges non immutentur, tum morum diuersitas absit, quietè sibi viuunt homines, vt Burgundos, Armoricos, Aquitanos, & Neustrios uidimus cum Gallia diu consociatos. Et si enim linguarum inter eos nonnihil discriminis cernitur, facile tamen moribus & vitæ consuetudine, non absimiles sese in ea re mutuo ferre possunt.

Verùm imperia, quum comparantur in prouincia, quæ lingua, moribus, institutis discrepat: hinc adsunt difficultates, hinc labores, hinc magna felicitate, summaq;

maque industria, quo retineatur opus est
 Præcipuum vero illud, & viuidioris re-
 medij est, vt is qui ea est adeptus, sua
 præsentia & domicilio fulciat. Id enim
 & securiorem possessionem, & diutur-
 norem efficeret. Quemadmodum Tur-
 ca ipse in Græcia faciendum censuit, qui
 omnibus legibus ad illud imperium re-
 tinendum seruatis, nõ potuisset tamen
 illud retinere, nisi eò demigrandum, at-
 que ibi inhabitandum statuisset. Præsens
 enim & quæ perturbatè fiunt, & confu-
 sè cernit, statimque remedium afferre po-
 test: se verò absente, audit quidè, & cer-
 tior fit de eorum magnitudine, ad id eo
 scilicet tempore, quum omnis remedij
 facultas penitus est adempta. Nec præ-
 terea ministrorũ dispoliationi patebit
 vnquam exposita prouincia. Tum sibi
 satisfactum putant subacti populi, vbi
 ad præsentis principis perfugium pro-
 ximus eis patet accessus, quo maiorem
 etiam (si boni viri esse in eum videri ve-
 lint) amandí occasionem habent. Sin-
 minus timendi. Siquis exterorũ huius-
 modi principatum cogitaret inuaden-
 dum, id maiori cautione tentabit: sic de

8 NICOLAI MACHIAV.
niquē, vt si ibi maneat, summa cum diffi-
cultate eum sit amissurus.

Alterum, quod huic rei affertur ex
præsentionibus remedijs est, vt in vnū,
aut alterum locum ditionis adeptæ, ve-
luti clauēs, coloniæ mittantur. Necessa-
rium est enim vel hoc fieri, vel vt multū
tū equitū ibi alatur, tū peditū co-
piarū. In colonijs non multum impē-
dit princeps, & nullo aut exiguo sum-
tu eas deducit, & retinet, eos autē dun-
taxat offendit, à quibus agros aufert &
domos, nouis coloniis assignādas, quicquid
ad totius ditionis rationē, minima pars
cum censeantur etiam dispersi, & rerum
egentes dimissi nocere nō possunt. Re-
liqui verò omnes, partim iacturę immu-
nes (& propterea facilē conquiescunt)
partim veriti ne quid stultē committāt,
timent ne idē sibi accidat, quod & alijs
dispoliatis,

Quapropter comprehensum atque
cōclusum velim, colonias, quæ nihil im-
pendij secum ferunt, fideliores esse, mi-
nus lædere: læsos verò, cum sint inopes
& vagi, obesse (vt dixi) non posse. Quo-
niam animaduertendum est homines,
aut

aut blanditijs deliniendos esse, aut prorsus extinguendos. Nam leuiores vlciscunt iniurias, grauiores vlcisci nequeunt. Ob id, quæ homini affertur iniuria, talis esse debet, & quæ vindictam non reformidet.

Sed si coloniarum loco militum copia substituatur, maiorẽ in ea re princeps sumptum faciet, cum in præsijs id totum sit illi absumendum, quod ex ea ditione fuerat proventus: sic vt partum, quod illi erat dispendio, cõmutetur. Offenduntur præterea multo plures: nam tota prouincia castris mutandis læditur, cuius incommodo cæteris omnibus affectis, in omnium etiã odiũ & offensionem incurrit, & eorum scilicet, qui verberibus excepti, nocendi facultatem (cum domi sint relictĩ) habent. omni ideo ex parte huiusmodi præsidia æquẽ utilia sunt, atque coloniarum utilia.

Impotentiorum præterea vicinorum caput, & defensorem se constituere debet, qui huiusmodi prouinciam, vt dixi, lingua dissimilem incolit, studere etiam, vt ij qui in ea sunt potentiores infirmetur,

tum caueat, ne vlllo rerum euentu, exte-
rorum quispiam se viribus non minus
pollēs, in eam irrepat. Semper enim v-
su veniet, vt ab ijs, qui nimia ambitione
illi sunt offensi, eò inducatur: Quemad-
modum Romanos in Gręciam ab Ae-
tolis olim inductos esse constat, & quā-
cunque prouinciā sunt ingressi, in eā
a prouincialibus fuerunt inducti.

Natura enim ita comparatum est, vt
vbi primum alienigenarum quis potēs
prouinciā aliquā subit, omnes in ea
qui minus potentia valent, ei statim se-
se adiungunt, odio quodam nimirum
in eum adducti, qui in se potentio-
rem sunt experti, sic vt ad tenuiorē eiusmo-
di rationem minus sit laborandum, vt
eos in suas partes trahat: nam parto cū
imperio, vniuersi statim libenter coeūt.
Id ei duntaxat cogitandum est, ne maio-
res accipiant vires, & autoritatem: sua
nanque præcipua vi, atque eorum stu-
dio facile eos deprimere potest, qui po-
tētia valet, vt prorsus arbiter totius pro-
uinciæ euadat.

Hac autem parte non commodè tra-
ctata, id totum perit, quod fuerat quis
adeptus

adeptus: quandiu verò id retinetur, infinitis penè difficultatibus ac molestijs laborabit. Romani sanè in prouincijs subactis, probè obseruarunt has parteis, colonijs deductis, debilioribus seruatis, potentia pollentibus deiectis, nulla dignatione, authoritateve, exteris præpotentibus ibi permissa.

Vnico Græciæ exemplo contentus ero: Achæi, atque Aetoli fuerunt ab eis seruati, Macedonum regnum, deiecto Antiocho, attritum: Nec Acheorū merita, vel Aetolorum vnquam effecerūt, vt aliqua sibi imperij fieret accessio: nec Philippi suasionibus adduci potuerunt vt eum non demissum in amicitiam reciperent: Nec Antiochi potentia fuerūt inducti, vt suo ipsorum consensu aliquā in ea prouincia potestatem haberet.

In his deliberandi occasionibus id Romani egerunt, quod prudentes principes sibi agendum putant, qui non modò præsentium lapsuum occasiones cernunt, sed & futurorum prospiciunt, illisq; omni industria occurrunt. Longè enim si prouideatur, facile aliquo remedio præcaueri possunt: verùm, vt dum

te propius appetāt cūcteris, nulla (morbo incurabili iam factō) opportuna curatione sanantur.

Accidit autem de hac re, quod in hectica febris aiunt medici: vbi scilicet primum aliquem inuit, facilem esse curatum, sed cognitu difficilem: progressu vero temporis non percepta nec curata, facilem esse vt cognoscatur, at vt quis eam sanet perdifficilem. Sic in rebus imperij, si in posterum quā longissimē prospiciantur, quod non nisi prudenti viro conceditur, quę in eo suboriuntur incommoda, illis expedita patebit curatio: verum ea non cōprehensa, si crescere permittantur, quo omnibus perspecta pateant, nullus amplius est illis medendi locus. Quare Romani in posterum longē prospiciētes aduersos casus, semper remedia adhibuerunt, nec vnquam passi sunt, quo bellum aliquod detrectarēt vt ea euenirent. Sciebant enim non submoueri bella, sed potius cum aliorū accessione trahi. Propterea bellum cū Philippo & Antiocho in Græcia gesserūt, ne quid in Italia cum illis esset agendū: Potuissent sanē tunc temporis vtrunq̄ vitare

vitare, quod tamen noluerunt.

Nec id vnquam probatum est illis, quod omni omnium nostri temporis sapientum ore effertur, tēporis liberalitate fruendum esse: at propriæ sanè, quod erat ipsorum, & virtutis, & prudentiæ. Tempus enim omnia præ se agit, æquè bonum ac malum, & malum æquè ac bonum secum ferre potest.

Verū redeat oratio vnde digressa est ad Galliam, & nunquid ex his, quæ dicta sunt, aliquid præstiterit, examine- mus. Nec quid Carolus ipse egerit dicā tantum de Ludouico loquar, cuius consiliorum rationes, cum diuturniorem possessionem in Italia retinuerit, melius perspicere potuerunt: tunc facile quis intelliget eum, quæcunque agenda erant ad imperium retinendum, quod lingue dissimilitudine discreparet, neglexisse, diuersumque abiisse. Ludouicus Venetorum ambitione in Italiam fuerat inuectus, qui eo aduentu dimidiam Cisalpinæ Galliæ possessionem sibi demere voluerunt. Hunc accessum eiusque consilij rationem improbatam nolim: Nam cum in Italia pedem inferendi initium

facere vellet, nec in ea prouincia ullos haberet amicos, imò verò ex rerum gestarum ratione Caroli regis, præclusas sibi omnes cerneret vias, quas potuit amicitias coactus est comparare. Et breuivtiq; ex animo cecidisset consilium, si in reliquarum administratione rerum non errasset. Parta itaq; Cisalpina Gallia ab ipso rege, statim eam existimationem, & dignitatem recuperavit, quam Carolus sibi detraxerat. Genua cesserat Florentini in eius amicitiam venerant, Mantuanus, & Ferrariensis principes, Forumliuij domina, Bentiuolus, Fauentia, Arimini, Pisauri, tum Camertiũ, & Traiani portus reguli, Lucenses item, Pisani, Senenses: hi omnes obuiã ei processerant, in eius amicitia futuri. Tũ Veneti; sui initi consilij temeritatem facile perspicere potuerunt, qui vt duas in Cisalpina Gallia vrbes sibi adiungerent, regem maioris Italiae partis dominum constituerunt.

Nunc igitur animo quis perpendat quam potuisset minimo labore suã regis dignitatem in Italia retinere, si quas supra posuimus administrandi leges seruare

trare voluisset, & quos habebat amicos
securos reddidisset, eosq; defensos cur-
rasset, qui numerosiores, & imbecilles
cum essent, pertimescentes nonnulli pō-
tificios, alij Venetos, cogebantur perpe-
tuò ab ipso stare, eorumq; opera facile
ab illis, qui potentiores reliqui essent,
securiorem se reddere.

Verùm ipse vbi primùm Mediolanũ
uenit, totus his contrarius iuit, Alexan-
dro pontifice à se, vt Flaminiam occu-
paret adiuto. Nec animo præsenserat,
hoc consilio, sublatiis amicis, & ijs qui in
illius sinum confugerant, se debilitatũ
iri. Sacricolas autem tanta rerum profa-
narum ad iurisdictionem pontificiam,
qua tanta eis defertur authoritas, acces-
sione maximè prouehi: atq; hoc pacto,
cum labi cœpisset, pergendum fuit vs-
que ad eò, vt ad Alexandri ambitioni fi-
nem imponendum, ne totius Etruriæ
dominus fieret, in Italiam sibi contendẽ
dum fuerit. Nec satis habuit pōtificios
eò potentiaẽ euexisse, atque amicos ab
se alienasse, nisi etiam regnum Neapoli-
tanum à se expetitur, cum Hispaniarũ
rege partitus esset, & arbiter totius Ita-

liæ cum esset, socium sibi adhibuit, vt illius provincie viri ambitiosi, & sibi offensi haberet quò confugerent. Adhuc cum tributarium quempiam regem in eo regno dimittere posset, ipse eum pepulit, altero inuecto, qui se inde deturbare posset.

Res sanè è natura est maximè, maximèq; peruulgata, studium nimirum acquirendi, idèq; homines cum faciunt (modo possint) dabitur eis laudi, vel saltem vitio non vertetur: At quum non possunt, & in id tamen incumbunt, hinc vitium, hinc error inest. Si Gallia suis viribus Neapolim inuadere poterat, id sibi faciendum erat: sin minus, non erat cur illud regnum diuideret. Atqui si Cisalpinae Gallie cum Venetis facta distributio, quòd per eam in Italiam pedem intulisset excusationem promeruit, hæc (quod ea excusatione haud excusaret) quominus esset in crimine non est promerita.

Prolapsus itaq; fuerat in hos quinque errores Ludouicus: debiliores extinxerat, potentioris potentiam in Italia aularat, & extero potentissimo in eam il-

lato,

lato, colonijs item non deductis, eò nō demigrarat ad habitandū. Qui errores poterant eo superstitite nō ledere, nisi & sextū peccasset peccatum, à Venetis imperium auferendo. Nam si pontificios non promouisset, nec Hispanos in Italiam inuexisset, eos deprimere necesse fuisset. Verū susceptis, quæ primū intenderat, consilijs, nō erat cur ipse in eorum ruinam conueniret: Nam quum illi potentes essent, facile reliquos omnes à Cisalpinæ Galliæ expeditione auertissent: tum quòd Venetorum ad id habuissent (nullo ibi quæsito ab illis imperio) assensum: tum quòd reliqui omnes à Gallis eam prouinciam non admissent, illis tradituri. Vt autem vterq; in eos impetum facerent, non satis habuissent animi. Rationibus autem præ narratis responderem, si quis regem diceret, Flaminiam Alexandro, Hispanus verò regnum Neapolitanum vetandī belli occasione celsisse. Non est nimirū quòd quis, quid confusè factū permittat euenire, quo bellum refugiat: non enim vitatur, sed tuo magno malo differatur. Si qui essent præterea qui afferrent,

Pontifici datam fidem à rege, de ea expeditione in eius gratiam facienda quofuum matrimonium, & Rotomagenfis galerus ftatueretur. Respondeo eo in loco, vbi de principum fide, & illius obferuatione infra tractatur.

Amifit igitur Cifalpinam Galliã Ludouicus rex, quum ad ea præfcripta nõ egerit, ad quæ cæteri, qui fibi in adiungendis prouincijs, eisq; retinendis egerunt. Ne hoc mirum eft, fed rationi maxime consentaneum, maximeq; perueigatum. De hac autem, quam habui fubiectam materiã, colloquutus fum Condiuinci cum Rotomagenfi cardinali, Valentino (hoc enim nominis erat Cafari Borgiæ Alexandri Pontificis filio) Flaminiam occupante. Itatos enim afferenti belli imperitos effe, Gallos reſpondi, regnandi rationem non tenere. Ea enim ab eis fi probè fuiſſet intellecta, facerdotum potentiam ad eam magnitudinem non fuiſſent euehendã. Et fanè re ipfa patuit, illam & Hispanorum in Italia potentiã à Gallia effe profectam: cuius denique cafus ab ipsis fitecuctis ortum habuiſſe.

Quare

Quare generale elicitur sententia, raro, aut minimè fallax, authorem alienæ potentia seipsum perdere. Nam eã potentiam, aut industria, aut vi ipse author protulit, quarum vtranque is suspectã habet, qui eò processit potentia.

CVR DARI REGNUM AB Alexandro occupatum, à successoribus post eius mortem non defecit. Cap. IIII.

Ad miratione quis duci posset (per spectis difficultatibus quæ haberi videntur, quo nuper partum imperium retineatur) vnde ortum habuit, Alexandrum Asia paucis annis potitū esse, vixq; illo occupato diē obijisse: vnde merito videri poterat, totum illud imperium ad defectionem fuisse prolapsurum, quum tamen eius successores sibi illud conseruarint. Nec vlla alia difficultate ad illud tuendum laborarunt, quæ inter ipsosmet præcipua eorū ambitione orta fuit. Respondeo, principatus, quorum memoria adhuc extat, duplici, eaq; diuersa ratione administratos inueniri: aut vnus principis arbitratu, cuius gratia & permittu, reliqui omnes qui conditione sunt serui, ad regni pro-

curacionem veluti ad ministri opem ferunt: aut principis et procerum cōsilio, qui non gratia, sed sanguinis vetustate, illum gradum obtinēt. Huiusmodi proceres ditiones habent, & qui sibi subiunguntur populos, qui eos in dominos agnoscūt. & quodam naturali erga eos afficiuntur amore. Qui vnus principis ductu seruorumq; ministerio reguntur principatus, illis princeps præest maior cum authoritate. Nemo enim in tota prouincia est, qui præter illum superiorem alium agnoscat, & sicui alij morem gerit, id tanquam ministro, adscriptioq; facit, nec sunt illi vllō peculiari amore affecti. Horum duorū regni procurandi generum exempla in hac nostra strā tempora incidunt, Turca & Galliarum rex. Turcæ tota imperij summa potestas, vnus principis nutu regitur, cæteri conditione serui. Atque in præfecturis distributo regno, diuersos allegat administratores, & pro animi sui voluntate abrogat, subrogatq;.

Verū Galliarum rex positus est in medio antiquæ multitudinis dominorum, quos agnoscunt populi eis subiecti, &

Et, & beneuolētia complectuntur, retinent suam auctoritatē, quam ab eis rex sine periculo auferre non potest. Quocirca vtrunque eius generis statum, qui animo reputat, is Turcæ imperium occupaturus, difficultates offendet, sed eo deuictō, nulla est difficultas, quominus retineatur.

Difficultatum causæ, quominus Turcæ imperium occupari possit, in eo vertuntur, quòd qui illud occupare molitur, haud potest à principibus illius regni eò vocari, nec in spem adduci eorū qui illum circumstant defectione, inceptū facilius reddere: quod ex his, quas attigi superius rationes proficisci videtur. Nam quum omnes sint eius mancipia, eiq; deuicti multò difficilior corrūpi possunt; & si quidem corrumpentur, parum inde tamen vtilitatis sperari posset, cum ipsi ex allatis superius rationibus, populos secū trahere nō possint.

Quapropter Turcam imperituro, illum sese collectum, cogitandum est esse inuenturum, & magis proprijs viribus, quàm aliorum studijs, & seditionibus sperandum: eo autem debellato, a

cieq̄ fuso, sic vt exercitum reficere ne-
 queat, nihil est, quod præter principis
 stirpem, sit præterea timendum: qua ex
 tincta nemo est (cæteris apud populos
 fide, & authoritate carentibus) de quo,
 quis quem timeat reliquum. Et quem
 admodum ante partam victoriam nul-
 lam in eis sibi asciscēdis poterat victor
 spem collocare, ita secundum illam, nō
 est quod amplius de illis reformidet.
 His contrarium accidit in regnorū (vti
 Galliarum est) procuratione. Facilis e-
 nim tibi asciscenti aliquem ex primarijs
 regijs patebit in illa accessus: in eis e-
 nim nunquā nō inueniūtur, qui an mo-
 offensi res novas moliri studeāt. Hi ob
 eas, quas supra diximus rationes ad il-
 lud regnum viam tibi aperire, atque vi-
 ctoriam expeditiorem reddere possūt,
 ad quam postea tuendam difficultates
 iam adsunt penē infinitæ, non modò cū
 eis, qui tibi fuerunt auxilio, verū & cū
 illis, quos oppressisti. Non satis habet
 principis sanguinem extinxisse, super-
 sunt etiā primarij illi, qui nouarum sta-
 tus conuersionum authores sese consti-
 tuunt, quibus quum sufficere non pos-
 sis

sis, nec extinguere, illud quodcumque se se occasio obtulerit, amittis.

Nunc si spectes quo in genere administrationum fuerit illud Darij regnum Turcæ admodum simile inuenies. Hac de causa Alexandrum oportuit in illud totum impetum facere, eumque castris exuere. A qua victoria mortuo iam Dario, securum illud imperiū, ex his, quas supra collegimus causas, ad eum concessit. Successores verò eius, si concordessent, planè otiosi eo frui planè poterant: nam nihil tumultus in eo subortū est, quod ipsimet inter se excitarunt.

Verum qui instar Gallici regni sic constituti sunt dominatus, fieri non potest, ut tam pacatè possideantur. Hinc crebræ Hispaniarum, Galliarum, & Græciæ à Romanis defectiones, quòd frequentiores essent in illis principum ditiones, quarum memoria quandiu viguit, de earum possessione Romani semper incerti fuerunt. At potentia & diuturnitate imperij deleta earum recordatione, securum ius possidendi, securi habuerunt. Atque deinde secundum quam quisque illorum sibi in partis pro

24 NICOLAI MACHIAV.
vincijs peperisset authoritatem (etiam
inter se bellum gerentes) illarum quoq;
partem secum trahere potuerunt: idq;
propterea, quòd veteris principis subla-
ta stirpe, quam Romanos agnoscebant
neminem.

His itaque perspectis, nemo Alexan-
dri explicati cōmodi in retinendo Asiæ
imperio admiratione capiatur, neq; dif-
ficultatum, quas complures principes
habuerunt (vt Pyrrhus & alij multi) in
retinendo quod esset illis partum. Id e-
nim non victoris aliqua exigua vel sum-
ma euenit, sed pro rei subiectæ dissimi-
litudine & varietate.

QVOMODO CIVITATES, AVT
principatus regi debeant, qui suis legibus
& libertate uiuebant. Cap. V.

PARTI dominatus, si ex veteri cōsue-
tudine libera fuerit, & sui iuris vitæ
di ratio, in eo, vt ius tuū retineas, triplex
affertur modus. Primus, vt illum peni-
tus euertas: Alter vt eò ipse demigres
ad habitandum: Postremus, vt suis legi-
bus & libertate (annuam duntaxat pen-
sionem exigens) sinas illum vitam de-
gere. Paucorum item ibi, qui illū domi-
natum

natum tibi in amicitia conseruatum curret, constituas: qui dominatus cū à principe sit ibi locatus, nouit sine eius amicitia & potentia se non posse consistere, obnixeq; omnia propterea sibi facienda existimabit, quò illum illi tueatur.

Spartiatæ atque Romani exemplo nobis esse possunt. Athenas Spartiatæ obtinuerunt, & Thebas: ibiq; paucorū dominatu constituto, amiserūt tamen. Romani Capuam, Carthaginem, & Numantiam censuerunt delendas, non amiserunt. Græciam ferè ad Spartiatarū modum retinere voluerunt, nec abrogatis eius legibus, eorum votis respondit: sic, vt ad eam retinendam coacti sint multas in ea prouincia vrbes euertere. Quocirca nullum consilium tutius afferri potest, quo securè possideātur, quàm euersio. In cuius enim potestatem venit ciuitas, suis legibus quæ sit assueta vitā ducere, nec is euertendam putat, illam se euersurā expectet. Semper enim defiscendi tempore habet, quò confugiat, ad suos nempe illos priscos ordines, qui nec temporis diuturnitate, nec beneficiorum collatione vnquam obli-

uioni tradi possunt, & vt quibus fiat, quicquid prospiciatur (non distractis, ac dissipatis habitatoribus) nunquam illud libertatis nomen, institutaq; ex eorum animis excidunt, & ad omnem rerum euentum, statim eò fit reditio: veluti à Pisanis post tot annos à seruitute illa, ad quam Florentini eos adegerant factum vidimus.

Verùm ciuitates, aut prouinciæ, quæ sub principe, cuius stirps tota perierit, parere sunt assuetæ, liberam viuendi rationem non norunt, vt ad arma capiendâ tardiores habeantur, faciliusq; princeps eos sibi conciliare, & ab eis se securiorem reddere potest. Partim enim obedire consueuerunt, partim amisso veteri principe, in eius locum, quem aliû sufficiant, inter se non conueniunt.

At in Rebus, vita est diuturnior, odium maius, maior uindictæ cupiditas, nec veteris illius libertatis memoria finit, aut eas sinere potest, vt con-
 quiescant, ita vt securior sit ratio, qua aut excindantur, aut ibi resideantur.

DE NOVO PRINCIPATU, QVI

proprijs armis & uirtute acquiritur Cap. VI.

Ne quem capiat admiratio, si ea quã
 sum de principatu prorsus nouo
 instituturus orationẽ, illustriacũ princi-
 pũ tum principatũ proferã exempla.
 Cum enim homines aliorum peruaga-
 tas vias incedant, & imitatione in suis
 actionibus procedant, nec prorsus ta-
 men aliorum vias tenere, aut quorum i-
 mitaris virtutẽ consequi possis, viri pru-
 dentis est, semper præstãtium virorum
 iter ingredi, & qui excelluerunt eos ma-
 ximẽ imitari: ne si virtus propria eò nõ
 accedit, aliquid saltem odoris affletur,
 prudentium sagittariorum exemplo.
 Qui quò ad feriendum intendunt, lon-
 gius esse coniectãtes, suiq; arcus vi quo
 usque feriat cognita, altius sibi scopum
 proponunt, quã vt sit meta ad hoc de-
 stinata: non quoad tantam altitudinem
 suo robore, aut sagitta eò impellant, sed
 vt ductu altioris scopi quò collimarunt
 peruenire possint.

Principatum propterea, omnino, qui
 in ditionem noui principis, cui iam pro-
 curatio eius est delata, concessit, plus

minusve difficultatibus ad eius conseruationem perinde conflictari dico, pro vt qui illum est adeptus, plus minusve virtute est cumulatus. Et quoniam talis rei euentus, quo quis ex priuata status sui conditione ad imperium erigitur, præsefert virtutem quandam, aut fortunam, vtraque harum duarum non nihil ex difficultatibus, quibus afficitur mitigari videtur: tamen qui minus fortunæ insedit fauori, is diutius sese in principatu conseruatum tenuit.

Parit etiam expeditiorem facultatem quòd princeps cum alibi ditionem vllā non habeat, adigitur, vt eò demigret præsens ad futurum ad habitandum. Verum vt ad eos, qui non fortuna, sed singulari virtute in principes sunt euecti, veniamus: excellētiore dico fuisse Mo sen, Cyrum, Romulum, Theseum, & id generis alios. Etsi de Mose nō est quod loquamur (vt qui duntaxat, quæ sibi diuinitus fuerunt à Deo præscripta, purè fuerat exequutus) nihilominus ob eam gratiam, qua Dei colloquio dignabatur, meritò quis eum admiretur. Atqui Cyrum & reliquos, qui regna sibi peperunt,

rerunt, & constituerunt, si quis conside-
ret, omnes admiratione dignos inue-
niet: sicq; eorum cum Mosis, cui tantus
contigit præceptor actionibus, & pecu-
liaribus institutis conferantur, haud dif-
similia videbuntur. Atq; eorum rerum
gestarum, & vitæ ratione perpensa, ni-
hil quàm occasionem à fortuna eis fuis-
se oblatam sentiemus, quæ occasio fa-
cultatem præbuerit, quo eam formam
inducerent, quam sibi fore aptam iudi-
carunt. Qua occasione semota eorum
animi virtus extincta iacuisset, & sine
virtute occasio, frustra sese obtulisset.
Necessarium itaque fuerat, Israeliticum
populum Mosis captivum in Aegypto
teneri, ab ipsisq; Aegyptijs opprimi, ut
duro servitio si levare voluissent, ad illū
sequendum essent animo iam affecti.
Peropportunum fuerat Romulum vna
Alba non capi, & recens à partu projici
& exponi, quo Romano imperio poti-
retur, & tantæ civitatis haberetur con-
ditor.

Cyrum, necesse fuit Persas Medorū
imperio infensos, Medosq; ipsos diuti-
na pace & ocio, tum molles, tum effœ-

30 NICOLAI MACHIAV.
minatos offendisse.

Exerere animi sui virtutē Theseo nō dabatur, nisi vagos dispersosq; Athenienses inuenisset. Felices igitur hæ occasiones, hos viros effecerunt: ipsa autem occasio eorum animi uirtute præstanti, fuit perspecta & cognita, ex quo eorū patria, tum nominis amplitudinē, tum summam felicitatem est consequuta.

Qui horum exemplo virtutis ducti ad imperij procurationem euehuntur labore rerum potiuntur quidem, at parum summa facilitate possident. Ex nouarum etiam legum sanctione, & constitutionum modis aliqua ex parte suboriuntur, quæ habentur in acquirendo principatu difficultates, quòd scilicet in ipsis principibus necessitas illarum induendarum affertur, quo eorum ditio & securitas confirmata nitatur.

Considerandum quidem est, nihil difficilius ad tractandum, nihil incertius, ut obtingat, nihil denique periculosius ut versetur, quàm induendarum legum nouarum sese auctorē constituere. Qui enim primus eas sancit, infensos omnes illos habet, qui ex antiquis institutis cōmoda

moda capiunt. Quibus verò noui rerū ordines vtilitati forent, frigidi defensores apparent. Qui tepor, tum aduersariorum metu, quibus leges fructuosæ, ac beneficæ habebantur, tum ex hominum incredulitate, qui nunquam nouæ rei fidem habent, nisi firmam experientiam inde profectam videant. Hinc ortum habet, vt quoties aduersarijs inuadendi occasio sese offert, id factiosè agunt: illi verò frigide defensionem suscipiunt, sic, vt simul omnes periclitentur.

Expendendum est iccirco, si probè hanc partem discussam volumus, an isti noui legum conditores, seipsis tantùm nitantur, an ex alijs pendeant: id est, an vt possint quod instituunt, effectū redde-
dere: alios rogare sit opus, an possint cogere. Si primum, nunquam non pesum abeunt, nec quicquam ad effectum deducere possunt. Verùm vbi à se ipsis pendent, atque cogere possunt, iã tum est, quum rarò periclitantur. Hinc factū est, quos prædiximus armis instructos, eos omnes victoriam reportasse. Porro inermes, domitos perijisse. Nam secundum ea, quæ dicta sunt, populorū etiam

32 NICOLAI MACHIAV.
ingenium est varium, & inconstans, &
vt aliquid persuadeatur, nihil est nego-
tij: at in recepta persuasione vt perstent
difficile est. Propterea ita instructū esse
oportet, vt vbi eorum fides conciderit,
hanc ipsam necessitas illis exprimat, vti
que extundat. Moses, Cyrus, Theseus,
Romulus nunquam inermes sua consti-
tuta tandiu seruanda curare potuissēt,
vt in nostra tempestate Hieronymo Sa-
uonarolæ accidit, qui statim à multitu-
dine fidem deserente, cum non haberet
quo illam in accepta fide retineret, nec
non dum persuasos adigere posset, in i-
psis legibus innouandis periit.

Quapropter huiusmodi homines co-
nando, agendōq; maximis conflictan-
tur difficultatibus. Porro eorum pericu-
la (quæ tamen animi virtute sunt supe-
randa) in administratione consistunt
verum illis exantlatis, ac veneratione
digni haberi cœpti, extinctis tandem
ijs, qui sua natura inuidia flagrabant, po-
tentes permanent, omni periculo vacui
honorati, & felices.

His tam sublimibus exemplis vnum
humilius adiiciam, sed quod cum illis
sit

lit proportionē habiturum. Id erit Hieron Syracusanus. Is ex privato in Syracusarum principatū fuerat euectus, nec quicquam tamen habuit, quod fortunę acceptū ferret, præter occasionē. Syracusani enim oppressi, ducem illum creant, id causam attulit, vt mereretur eorum decerni princeps. Qui etiam in privata ita virtute excelluit, vt qui de eo scripserunt, nihil ad regnandum illi defuisse præter regnum, asserunt. Hic ueterem militarem disciplinam aboleuit, nouam instituit, antiquas amicitias deseruit, nouas complexus. Atq; vbi & amicitiam, & militum manum se habere in potestate cognouit, potuit his iactis fundamentis quicquid uellet extruere. Sic, ut adeptio, magno, possessio, nullo ei steterit labore.

DE IIS QUI NOVI SVNT

*principatibus alienis uiribus, & fortuna
quæsitis. Cap. VII.*

Quiduntaxat fortunæ afflatu posita priuata conditione, in principes eriguntur, nullo, vt eò perueniant, at plurimo negotio fit sese vt in principatu sustineant, ac in ipso progressu nul

lam incurrunt difficultatem, quando
 quidem eò aduolant: at vbi affecerint,
 tunc & laboris, & negotij multum adna-
 scitur. Hi sanè sunt, quibus aut pecunia,
 aut donantis cuiuspiam liberalitate, ali-
 qua obuēnit iurisdīctio, vti cō pluribus
 in Græciæ, in Ioniæ, & Hellesponti ciui-
 tatibus accidit: vbi Darius ad suā ipsius
 salutem & gloriā, multos donasse prin-
 cipatu constat. Quo etiā modo impe-
 ratores olim per sordes militibus corru-
 ptis, ad imperij procurationem erige-
 bantur. Hi sanè arbitrio, & eorum fortu-
 na simpliciter pendent, qui eos in eum
 honoris gradū adduxerūt. Vtrunq; pla-
 nè res est perquā volubilis & inconstās,
 nec præterea illum gradum tenere, aut
 sciunt, aut possunt: quando quidem, nisi
 quis summo ingenio, summaq; virtute
 sit præditus (priuata fortuna semper cū
 vixerit) è ratione non est, vt imperare
 sciat. Nec inquam potest: nam viribus,
 quæ amicæ sint, & fide penitus caret.

Ad hæc, rerū status, qui sic repente, &
 subito erūpūt, vti naturæ cætera omnia,
 quæ ortu, & repentino quodam incre-
 mento fiunt, nec radices agere, nec quæ
 cō

eo respondeant habere possunt, quominus primo quoque aduerso tempore extinguantur: nisi iam, ut dictum est, qui sic in principatum sunt elati, tanta virtute excellant, ut statim norint sese ita comparandos, ut quod fortuna eis in sinu demisit complectendum, tueri, ac sustinere possint, atque, quae alij ante delatum principatum fundamenta posuerunt, ea ipsi tandem postea curent iacienda.

In hunc duplicem modum, quo quis fortuna, aut virtute in principem erumpit, duplex exemplum memoriae nostrae temporibus exceptum proferam: Franciscum Sfortiam scilicet, & Caesarem Borgiam. Franciscus omnes modos persequutus ad eam rem idoneos summa etiam virtute, e priuata conditione ad Mediolanensis imperij fastigium peruenit, quodque tot curis fuerat adeptus, minimo negotio tueri, ac sustinere potuit. Caesar vero Borgia (cui vulgo cognomen Valentino fuit) etsi omnem operam adhibuit, & ea omnia curasset facienda, quae a prudenti fortisque viro expectari poterant, ut in ijs ditioribus, quas arma, & aliena fortuna concesserant, radices affigeret, nihilominus

36 NICOLAI MACHIAV.
cum paterna fortuna, qua ad principatum fuerat euectus, vnà & ipse concidit. Qui enim initio (vt dictum est) fundamenta non ponit, posset quidem (licet non sine architecti incommodo & discrimine) singulari quadam virtute in posterum iacere. Si itaq; principis Valentini progressus considerentur, facile perspicietur, quàm optima ad futuram potentiam ipse fundamenta substruxerit: quæ nequaquam superuacaneùm examinare. Quæ enim meliora nouo principis præcepta tradi possent, quàm eius actionum exempla equidem nō video. Atqui si eius dispositio rerum ei nihil adiumenti attulit, id non eius culpa accidit, sed extraordinaria quadam, & extrema fortunæ malignitate.

Alijs ex alijs tum præsentibus, tum futuris difficultatibus Alexandri Sexti animus distinebatur, cum sibi potentia auctum filium percuperet. Primum nō videbat, qua ratione ille aliquo principatu, qui pontificiæ iurisdictioni non subesset, ornari augeriq; posset: si verò, quæ pontificij iuris essent, ad ea surripienda se conuerteret, sciebat, nec Me-

diolanensem principē, nec Venetos id esse passuros: iamq; Fauētia, atq; Ariminum in Venetorū ditionē concesserant.

Perspiciebat præterea Italica arma, & quæ priuatim suis commodis subseruire poterant, in eorum manu esse, quibus Sacerdotum potētia, quominus illis fidere posset, formidabilis erat: in Urfinorum nempe, & Columniorum familia, nec non eorum sectatorum posita. Turbandi propterea fuerant ordines illi, atq; Italicæ res confundendæ, quo aliquarum partium in ea prouincia dominus fieret: quod quidem nullius fuit negotij. Repperit enim Venetos, qui alijs de causis impulsī, animum eò verterāt, vt Galli in Italiam iterum transmitterēt: quod tantū abfuit vt Alexander sit auersatus, vt Ludouici regis constitutione matrimonij, facilius reddiderit.

Auxilio itaque Venetorum, atq; Alexandri cōsensu, rex Italiam repetijt: nec primū Mediolanum appulit, quòd ad Flaminiam expugnandam ei authoritate regia adiudicatam, copias ab Rege obtinuit. Parta demum Flaminia Columnijsq; attritis, cupiens Valentinus

illam tueri, atq; ad maiora si qua possēt
 progredi, duo illum inturbabāt: tum
 propria arma, quę infida iudicabat, tum
 Galliarum regis sibi dubia voluntas. Ti-
 mebat nimirum Vrsinorum arma, quib-
 us hactenus vsus erat, ne subtraheren-
 tur: nec solūm impedirēt quod sibi ad-
 iungi moliebatur, sed & quod esset par-
 tum, auferret, Regemq; ipsum, ne idem
 faceret, verebatur. De Vrsinis iam speci-
 men ceperat, cum expugnata Fauentia
 Bononiam est adortus: tunc enim illos
 frigidē se gerere conspexit. Porro quid
 animi esset Regi, iam inde tunc præsē-
 serat, cum Vrbinatium principatu occu-
 pato, Etruriam inuaserat: à quo ince-
 pto Rex eum reuocauit.

Hac de causa Valentinus animo sta-
 tuerat nō amplius à fortuna, aut ab alie-
 nis armis sibi esse pendendum. Quo-
 circa Vrsinorum, ac Columniorum par-
 teis Romę attriuerat: Nam omnes qui
 illis adhærebant nobiles Romanos ad
 se pertractos, vberioribus stipendijs ac
 rerum gerendarum munijs, pro cuiusq;
 conditione excepit: vt paucis interie-
 ctis mensibus, illa animi eorum propen-
 sio

sio partium refrixit, totaq; ad Valentinum sese conuertit.

Ad hæc occasione, qua Vrsinos perderet (Columnijs iam dispersis) expectauit qua feliciter oblata, feicius in rem suam est usus. Cognito namq; (sed serò) ab Vrsinis Valentini, atq; Pontificis potentiam sibi excidio fore, concilium Magione in agro Perusino indixerunt. Quæ res Vrbinatium defectio nem, Flaminie tumultum, ipsi verò principi Valentino infinita excitauit pericula: quæ omnia Gallorum auxilio superauit. Verùm ubi ad illum existimatio se retulisset, Galliaæ exterorumq; diffusus opibus, ne amplius illas experiri cogatur, totus ad fallacias, fraudesq; struendas se conuertit: ac eò usq; animum simulatum gessit, vt Vrsini secum, auctore Paulo, in gratiam redierint: erga quem Paulum nullum officiorum genus, nullum necessitudinis ius, quibus illum securum redderet, omisit, vestibus, pecunia, equis donatum: sic, vt eorum imperita simplicitas in illius potestatem, eos Senogalliam occidendos attraxerit.

His igitur primarijs deletis, eorum partium sectatoribus in suam amicitiam adductis, satis firma fundamenta ad potentiam comparandam substruxerat: Flaminiam occupata, Urbinatum principatu subacto, eorumque populis, quod non nihil felicioris status (ut eis videbatur) degustassent, ad suam amicitiam adiunctis.

Et quoniam hic locus dignus est, ut quem quis obseruet, ac imitetur, pretermissum nolim. Postquam Valentinus Flaminiae rerum est potitus, eamque a nonnullis tenuioribus tyrannis teneri offendisset, quique subiectos populos dissipatos citius, quam emendatos dimississent, discordiarum praeterea, quam concordiae maiorem praebuissent licentiam, ut iam totam provinciam latrocinij, rixis, & omnis insolentiae genere referatam cerneret, iudicavit aliquem ibi legitimum rerum statum constituendum: quo illam pacatam regionemque veluti potentiae morigeram redderet. Ob id Remerum Orcum virum crudelem, ac promptum, penes quem esset summa potestas, illi praefecit. Hic brevi tempore provinciae tranquillitatem, concordiamque
summa

summa cum existimatione restituit. Ad hec visum est principi in rem suam non esse, immodicam illam sui præfecti auctoritatē: Timebat enim ne illa in odiū incurreret, ea de causa in mediâ prouincia, iudicium quoddam rerum ciuiliū constituit, cui iuris, & vsus fori peritissimus præesset aliquis, quo in loco singulæ totius prouinciæ ciuitates suū haberent aduocatum, & causarum actorem.

Cum autem seueritatem illam non nihil odij sibi conflasse animaduerneret, vt illud ex animis multitudinis detergeret, seque purgaret, atque in primis omnes sui studiosos efficeret, ostendit, siquid fauitiæ in prouincia fuisset admissum, id non se authore, sed administri acerbiorē natura fuisse factum. Atque ad hanc rem ornandā occasione arrepta iudicē illū in duas partes discissū summo quodam mane frusto ligni, ac cruēto gladio ad eius latus aptato, in Cæsennatiū medio foro stratum deponendum curauit. Ferū istud spectaculū momento temporis effecit, vt sibi populi fuisse satisfactū putarēt, & in stuporem verterētur. Verū vt eò redeat oratio, vnde di-

gressa est, princeps ipse cum se satis magna potētia auctū cerneret, & periculis praesentibus (quod ex animi sententia probè armis sese instruxerat, & quæ pxi-
mè sibi nocitura videbātur extincta iacerēt) aliqua ex parte liberatū, reliquus
erat (si cū his, quæ sibi partē essent opes ad maiora p̄gredi vellet) qui habebatur
ad Gallos respectus. Animaduvertebat enim Regē, qui serò erratū suū agnouerat, id nō cōcessurū. Nouas iccirco amicitias cōparare: sub Gallorū aduentu in
regnū Neapolitanū cōtra Hispanos, qui tūc Caietā obsidiōe premebāt cū Gallis
vacillare, ac illud animo obseruare suo, quo pacto se tutū ab illis praestaret: quod
fanè ex voto cecidisset, si Alexāder vitā cū morte non cōmutasset. Hæc autē ad
res praesentes fuerūt eius rerū gestarum consilia, & administrādī rationes. Quæ
verò ad futuras spectabāt, illud ei dubiū erat, an nouus pontificiæ dignitatis successor, ei futurus esset amicus: & quæ pater
Alexāder cōcesserat, is adimēda tentaret. Vt autē hoc se metu liberaret, quadruplici id ratione moliri cogitabat. Primum
omniū, quos dispoliaffet nobiles, ut eorū totā stirpē excinderet: quo omnes

faciendi sui occasiones futuro pontifici
præriperet. Præterea, vt omnibus Roma
nis patritiæ gētis sibi amicitia deuinctis
eorū ope pontificis animū fræno cōpel
ceret. Deinde Sacerdotū collegiū ad se
omni qua posset ratione pertraheret, si
biq; conciliaret: tū demū tantū imperij
ante obitū patris sibi adiungeret, quāto
suo Marte primæ cuiq; impressiōni pos
set resistere. Ad finē vsq; horū tria, cum
Alexāder mortē obiret, pduxerat: quar
tū penē cōfecerat. Quando quidē quot
quot potuit nobiles assequi, paucis ela
psis, oēs trucidauit. Iamq; patritiā gentem
Romæ sibi deuinctā tenebat: tū Colle
gij maximā partē habebat sibi suffraga
turā. Porrò animo statuerat, quo noua
sibi imperij fieret accessio, totius Etrurię
principatū occupare. Iamq; Perusini in
suā ditionē concesserāt, et Traianus por
tus, Pisani autē in eius fidē & cliētēlā sese
contulerāt, & tanquam nullā esset habi
turus amplius Gallorum rationem (nec
enim debebat illis iam spoliatis regno
Neapolitano ab Hispanis, sic vt vtriq;
adigerentur illum sibi conciliare) proti
nus Pisas insiliret. His peractis, Lucen
ses, Senēsesq; statim cedebāt, tum ob in

44 NICOLAI MACHIAV.
Florentinos odium, tum ipsius principis metu. Cæterùm Florentinis nullus dabatur elabēdī locus. Quod si euenisset, uti re vera eo ipso anno, quo Alexander è vita discessit, eueniebat, tantum virium sibi adiunxisset & authoritatis, ut sua ipsius potentia se sustinere, ac tueri potuisset: nec fortunæ, nec aliorum opum, sed suæ virtutis, & potentiaè auspiciâ sequuturus.

Sed quintum post annū, ex quo gladium distringere cœperat, Alexander naturæ concessit, illo duntaxat in Flaminia imperio probè firmato, cætera dubio, lethali morbo correpto, inter duos potentissimorum regum exercitus sibi infensos relicto. Inerat principi tanta animi ferocia, & elatio, & vsque adeò probè tenebat quibus artibus homines conciliandi, quibusue perdendi essent, tamq̃ firma erant, quæ breui temporis spatio iecerat fundamenta, ut nisi in se illos ingruentes exercitus habuisset, vel saltem aduersa valetudine non fuisset detentus, omnem difficultatem fuisset superaturus. Quod autem eius fundamenta firma essent, illud perspicuum

curum facit, quòd ad mensẽ totum Fla-
minia illum expectauit: Romæ admo-
dum securus mansit: aduentatibus item
eò Balionibus, Vitellijs, & Vrsinis, ne-
mo tamen in eum iam moribundum est
reperitus, qui se illis coniungeret. Potuit
sanè si non quem vellet, at saltem ponti-
ficem non creari, quem ipse nollet. At-
qui si cum Alexander è vita discederet,
ipse prospera fuisset valetudine, omnia
explicita, omnia plana reddidisset. Iacq;
eo tempore, quo Iulius secundus pon-
tifex Maximus fuerat creatus, mihi di-
xerat, se ad omnem rerum euentum,
quem à patris morte futurum putaret,
longè in posterum prospexisse, atq; re-
media comparasse: illud vnum dütaxat
se præterisse, quòd scilicet nunquam
putarat sub eius morte, sibi etiam cum
morte esse confligendum.

Omnibus itaq; principis Valentini
harum rerum gestarum rationibus in-
summam adductis, non video, qua in re
eum reprehendam: Imò omnibus po-
tius imitandum proponi illis existimo
(vt ego feci) qui ad imperia, fortuna du-
ce, & alienis armis sunt prouecti. Aliter

enim cum magnos, & elatos animos gereret, illum animi propositis ad altiora impellentibus, rem suam administrare non poterat: Vitæ duntaxat Alexandri breuitas eiusq; ipsius infauista valetudo illius consilijs est aduersata. Quamobrem, qui in eo, quem recens est adeptus principatu, necessarium ducit se ab hostibus tutum asserere, amicos parare, ut aut fraude victorem esse, populi vel beneuolentiam allicere, vel eidem metum incutere, milites ut sequantur, simulq; ut obseruent eos qui possunt, aut sunt nocituri perdere, nouis artibus veteres ordines, & instituta inuertere, seuerum esse & grauem, magnanimum & liberalem, infidam militiam extinguere nouam instituere, Regum & principum amicitiam conseruare, sic ut gratè te beneficij cumulent, vel saltem timide offendant, recentiora exempla, quàm huius principis rerum gestarum consilia & arteis, certè inuenire non poterit. Illud duntaxat ei crimini dari posse videtur, quòd in cooptatione ad summum pontificatum Iulij I. eligendi optionem arripuit non bonam. Nam si electionis

tionis pontificiæ quã expetebat compos esse non poterat, id saltem sibi integrũ relinquebatur, vt impedire posset quã ipse nollet. Nec vnquã in eã sententiã adduci debuit, vt quisquã ex eo Cardinalium numero in Pontificẽ Max. asumeretur, quem ipse aliquando aliqua affecisset iniuriã: quicquid in eam dignitatem euectus, ab eo sibi timendum putaret. Existunt enim hominũ in homines iniuriã, aut metu, aut odio quodam.

Quibus verò inter alios ipse iniuriam se præstiterat Cardinalis Titulo diui Petri ad vincula erat, & Columnius: Cardinalis item Titulo diui Georgij, & Ascanius: cæteris omnibus id dignitatis fastigiũ assequutis timendus relinquebatur præter Rotomagensi, atque Hispanis: his quidẽ ex officio, & sanguinis cõiunctione, illi verò propter potentiã, quòd esset Galliarũ regi affinitate cõiunctus. Ob id Valentinus Hispanorũ quempiã ad pontificium illud munus obeundum creare debuerat: id autem si minus dabatur, in Rotomagensem suffragijs inclinandum erat, nusquam verò gentium in Card. T. D. Petri ad vincula; quando quidem

qui in ea est sententia, vt existimet magnorum virorum inueterato odio nouis beneficijs obliuionem induci posse, is vehementer fallitur.

In errorem igitur delapsus fuerat Valentinus in eo ipso electionis genere, causamq; attulit, qua omnibus tandem bonis, & fortunis suis euerteretur.

DE IIS QUI SCELERE AD
principatum sunt prouecti.

Cap. VIII.

IAM verò cum duabus etiam rationibus è priuato quis ad principatum prouehatur, quæ non prorsus aut fortunæ, aut virtutis sunt acceptæ ferendæ, haud illæ præteriri posse mihi videntur, & si de altera diffusius differi posset, vbi de Rebuspub. esset tractatio. Hæ autem sunt cum aliquo scelerato consilio, & nefario ad imperium ascenditur: vel cum ciuis suorum ciuium favore, patriæ principatum occupat. Atque de prima ratione differens, duplici ea exemplo, ne id iubeamus laboris, vt de dignitate, aut huius rei indignitate nobis sit differendum, explicabitur: primo ex veteribus,

bus, ex recentioribus altero desumpto. Imitari enim cupientibus (si rei necessitas ad id adegerit) ea satis esse iudico.

Agathocles Siculus, non modò è priuata, sed abiecta & infima fortuna in Syracusarum regem euasit. Is figulo patre natus, per omnes suæ fortunæ gradus semper flagitiosam vitam, ac foedissimã degit: Sua tamen scelera tanta cum animi & corporis virtute consociauit, vt animum cum ad rei militaris disciplinã appulisset, eò per eius gradus deuenit, vt Syracusarum prætor fuerit creatus. In qua dignitate constitutus, cum iam in animum induxisset suum vt principatũ iniret, ac id, quod omnium consensu fuerit illi concessum, vt retinere nemini deuinctus, statuisset, suo consilio cũ Amilcare, qui tum in Sicilia cũ copijs stipendia merebat communicato, populum, Senatũq; Syracusanum die quodam coegit tanquam aliqua, quæ è Republica essent, deliberaturus, ac ad nutum ad id constitutum iussit, à suis militibus omnes senatores, omnesq; è populo ditiores ad vnum interfici: quibus trucidatis, principatum illius ciuitatis occupa-

pauit: ac sine vlla civili controuersa illum retinuit: Et licet à Carthaginensibus bis fuerit bello fractus, ac demum obsidione inclusus, ciuitatem tamen suam non modò defensam conseruauit, sed suarum copiarum parte ad eius propugnationem relicta, cum altera Africam est aggressus, ac breui temporis spatio, Syracusas obsidione exemit, & ipsos Carthaginenses in extremam adduxit rerum difficultatem: sic vt pace facta, Africa essent contenti, Agathocli verò Siciliam relinquendam decernerent. Qui itaque huius viri rerum gestarum rationes animo reputaret, nihil aut parum in eis animaduerneret, quid fortunæ foret adscribendum: quandoquidem, vt iam dictum est, non alienis auspicijs, sed militaris disciplinæ gradibus, quos infinitis penè incommodis, ac periculis conscenderat, ad principatum peruenit: eūq; postea incolumem vt conseruaret, tot animosa consilia, totq; rerum discrimina subire non recusauit.

Cæterum virtutis nomine haudquam cohonestandum videtur suis ciuibus

uibus mortem attulisse, amicorum pro-
ditorem egisse: nulla fide, nulla pietate,
nulla religione teneri. Imperia hæ ratio-
nes parare quidem possunt, at gloriam
non item. In adeundis enim periculis,
atq; ipsis exantlandis: si Agathoclis vir-
tus spectaretur, ac eius animi in perfe-
rendis, rebusq; aduersis superandis ma-
gnitudo, non videtur cur inferior quo-
uis ducum excellentissimorum haberi
possit. Nihilominus eius animi effera
sauietia, & inhumanitas, cum infinitis pe-
nè, ac fœdissimis eius flagitijs coniu-
cta, non patitur, vt inter viros virtute
præstantes celebretur. Quare fortunæ,
aut virtuti acceptum ferri non potest
quod ipse sine earum auspicijs est con-
sequutus.

Ætate nostra Alexandro. VI. Pont.
Max. Oliuerottus Firmanus cum supe-
rioribus annis ætate puer esset relictus,
à materno patruo, cui Ioanni Fogliano
nomen erat, educandus suscipitur: ac ab
ineunte adolescentia Paulo Vitellio in
re militari instituendus traditur, vt illius
disciplina cumulatus, ad aliquem mili-
tariæ præstantiorem gradum perueniret.

Paulo deinde vita functo, auspicijs Vitelloccij eius fratris stipendia meruit, atq; breuissimo temporis spatio, quòd ingenio solerti esset, & corpore & animo acer, inter primarios suæ militiæ locum obtinuit. Verùm cum illiberalis & seruilis animi esse existimaret, sub alieno imperio stipendia facere, subiit eius animum ea cogitatio, vt subsidio non nullorum ciuium, quibus patriæ seruitus libertate charior esset, ac Vitelliorũ fauore Firmum urbem occuparet, ac literas ad Ioannem Foglianum dedit, se complures annos alienum à patria fuisse: cupere & illum & patriam suam, atque etiam aliqua ex parte, quæ sibi obligissent patriæ bona obire, ac reuifere. Cumq; non alio consilio labores susceperisset, quàm honoris causa adipiscendi, vt ciues intelligerent à se nec transmissum, nec vllum tempus vacuum prætermissum: desiderio teneri, eò honorifice centum suorum amicorum, seruatorumq; equitibus comitatum remeare: Rogare itaq; vt cum Firmanis agere ne grauaretur, quo illum honoratè exciperent. Id enim nõ solùm sibi, sed & illi præcipuè, vt

ut qui fuerit alumnus, honori futurum.

Quamobrem Ioannes, nullum erga nepotem prætermisit, quod illi deberet officium: ac à Firmanis summo cum honore eius opera exceptus, ad proprias aedes diuertit: vbi aliquot interiectis diebus, ijsq; omnibus, quæ ad futurum facinus patrandum forent necessaria, diligenti cura structis, lautissimum conuiuium instituit, ad quod Ioannē Foglianum, vnâ cum ciuitatis primarijs omnibus inuitauit, ac epulandi cum iam finis esset, cæterisq; omnibus, quæ in conuiuijs oblectameti causa adhiberi solent, lætitiæ irritamentis semotis, sermones Oliuerottus astu quodam intulit graues de Alexandri Pont. Max. deq; eius filij potentia, atq; de eorum rebus gestis: quos excipientibus Ioanne, & reliquis omnibus, assurgit ille statim. hæc sunt, inquit, de quibus in secretiore loco est differendum: atq; in cubiculum sese recepit, quò Ioannes & reliqui omnes illum sunt sequuti. Necdū confederant, cum ecce è cubiculi secretioribus locis prosilientes milites, qui Ioannem, & quotquot ibi aderant trucidarunt. Post

patratam cædem, equum Oliuerottus conscendit, ac urbem totam excurrit, suæ premumq; magistratum in curia obli- dione cinxit: sic ut metu adactus eius im- peria detrectare haud potuerit, ad eius- que voluntatem rerû statum, cuius ipse principem se constituit, ordinauit. Inter- fectis autem omnibus, qui aut læsi, aut offensi ei nocere possent, nouis legibus ciuilibus, ac militaribus sese munit: sic, ut interiecto duntaxat anni spatio, quo principatum tenuit, non solum securus agebat in Firmana ciuitate, verum om- nibus, qui circumstabant, populis factus est formidabilis. Eius autem expugna- tio difficilis admodum fuisset æque ac Agathoclis, nisi in fraudem à Valentino fuisset se illici, cum Senogallia, ut dictum est, Ursinos cepit, & Vitellios: Vbi an- num post patratum parricidium, & ipse captus vnâ cum Vitelloccio, quem suo- rum virtutum & scelerum præceptore habuit, fracta gula interiit.

Possent quis in dubitationem venire, qui factum sit, Agathoclem & eius gene- ris alios, post tot proditones, & imma- nia facta, securam vitam degere in patria potuisse,

potuisse, ac ab exteris inimicis defensos se se seruisse, nec vnquam à ciuibus suis fuisse in eos conspiratum: cum alij complures propter crudelitatem, nunquam potuerint, ne pacis quidem, ne dum bellic tempore ancipiti rerum statum tenere. Arbitror hoc vsu venire ex crudelitate, qua quis rectè vel perperà est vsus. Rectè eam adhibitam esse dici posset (si quod malum est, de eo quid boni pronuntiari daretur) cum quis necessitate adactus semel tantùm quo securum se reddat crudelitatem exercet: nec amplius in posterum in ea insistendum dicit, sed in subiectorum maiorem vtilitatem vtcūq; fieri possit commutat. Quæ autem perperam adhiberi dicitur, ea est quæ initio, & si rara est, multiplicatur tamen temporis progressu citius quàm extinguatur. Qui priorem rationem seruandam iudicabit, is tum penes Deum, tum homines aliquid remedij, vti Agathocles, habere cõceditur: reliqui verò, vt sese sustineant, haudquaquam possunt. Quapropter in occupando principatu, illud animaduersum occupati esse debet, vim omnem sæuendi semel tan-

tummodo effundendam, ne perpetuo
eò sit recurrendum, & ipsa ab immani-
tate cessatio, homines ad securitatem al-
liciat, & beneficiorum collatio in amici-
tiam adducat. Qui autem hoc vel timi-
ditate, vel inconsultò faciundum refu-
git, in eam semper necessitatem incur-
rit, qua eductum gladium nunquam è
manu deponat: nec vllum in ijs, quos
subiectos habet, populis fundamētum
stabiliat: cum nec illi ex recentioribus
iniurijs securi esse possint. Quando qui-
dem iniuriæ, simul omnes & semel sunt
effundendæ, quominus gustatu perces-
ptæ, minus etiam feriant. Beneficia ve-
rò sensim sunt instillanda, quo melius
sensu capiuntur. Eam quum primis in-
stitutionem vitæ apud suos princeps
complectendam iudicet, qua nullus re-
rum fortuitus euentus, siue ad volunta-
tem fluat, siue aduersetur de gradu deij-
ciat fluctuantem. Nam si turbida tem-
pora necessitatem in illum deriuent, sa-
uendi iam tempus aberit: benignè ve-
rò si quid fecerit, nihil prodest: id enim
inuito animo fecisse ducetur, vt nihil
inde gratiæ sit relaturus,

DE CIVILI PRINCIPATV.

Cap. IX.

Verum ad alteram partem acceden-
tes, cum princeps, qui civis cum
sit, non scelere aliquo, nec quapiam non
ferenda violentia, sed suorum civium
favore in patriæ principatum abit, qui
civilis appellari potest, neque item ut eò
perueniat necessarium est, ut ipsa omni-
no virtus, vel fortuna deducat, sed po-
tius fortunata quædam astutia, in eum,
inquam, principatū, vel populi, vel opti-
matum favore ascenditur. In omni enim
ciuitate hæc duo inter se dissidentia stu-
dia insunt, suboriunturque, quòd popu-
lus scilicet cupit sibi non imperatum,
neque à potentioribus opprimi: poten-
tiores verò id cum primis obnixè stu-
dent, quo imperitent, populumque de-
primant: atque ex his inter se pugnantibus
cupiditatibus, id horum trium in ci-
uitatibus surgit, aut principatus, aut li-
bertas, aut licentia. Principatum, vel po-
pulus, vel optimates, ex oblata alteri ha-
rum partium occasione, inducunt. Cum
enim optimates vident se populo resi-
stere non posse, omnem existimationem

in aliquem sui ordinis deriuant, atque eum in principem attollunt, quo eius obtentu, suos animi impetus efflare possint. Populus item nusquam perspecta, qua possit potentioribus ratione occurrere, deuoluta ad vnum quempiam ex suis auctoritate, ad principatum illum euehunt, cuius potentia se defensum iri sperant.

Qui optimatum subsidio principatum subit, difficilius, quam qui populi suffragijs eò euehitur, sese sustinebit: quoniam cum multis, qui se circumstant principem agit, qui se ei pares esse existimant. Quapropter in eos, nec plenam, ut esset in votis, administrandi potestatem, nec imperandi habet. At qui populari fauore ad principatum accedit, rerum summam in se vnum verti cernit, nec vllum habet, vel pauciores, quibus se circumfessum videt, qui non prompto animo eius imperata sint facturi.

Ad hæc, potentioribus, nec dignè satisfieri potest, neq; sine aliorum iniuria: at multitudinè potest quidem maximè. Honestior enim finis est populi, quam quem sibi statuunt optimates: cum ij
oppr

opprimere, illi ne opprimantur obnixè contendant.

Accedit etiam, quòd aduersante populo nihil securitatis polliceri sibi potest princeps, cum nimium multi sint: de optimatibus verò, cum pauciores habeantur, sanè potest. Quod omnium incommodorum grauissimum à populo sibi infenso expectare potest princeps, est, ne se desertum negligant: at à potentioribus, qui hostes sint, non solum ne se destitutum patiantur, sed etià ne illi ipsi in se impetum faciant. Cum enim perspicacia maior sit in illis, & astutia, semper antevertunt tempus, quò se tutos fore sperent: ac eos gradus apud illum quærunt, quem spes subindicat superiorem fore. Cum eodem præterea populo cogitur princeps perpetua vitæ consuetudine vitã traducere, cum optimatibus non item: cum in eo genere multos subrogare, & abrogare, eisq; dignitatem deferre, eamq; auferre quando cunq; velit, possit.

Verùm vt pars hæc melius explicetur, duobus modis potentiores in considerationem cadere posse videntur: an

scilicet in eorum rerum administrandi ratione penitus principis fortunæ se committunt, an non. Qui ita principis fortunæ sunt addicti, nec rapinis inhiât, ij digni sunt, qui honorentur ac diligantur. Qui verò sese haud obstringere volunt, ij in duplicem considerationem veniunt: aut enim animi quadam deiectione, & naturæ vitio ducuntur, vt hoc faciant, & tunc eorum opera in rem suâ tutò princeps vti potest, tum præsertim si consilio polleant. In rebus enim quæ ad voluntatem fluunt, sunt sibi honoris in aduersis verò, non est quod ab illis sit timendum: aut astu, & ambizioso consilio sese obligari nolunt: quod quidem planum facit præmeditados animos gestare, quibus sui magis, quàm principis rationem habendâ iudicarunt: Ab istis princeps sibi cauendum putet, ac inter eos, qui iam aperti sunt hostes, ducat accensendos. Semper enim cum quid aduersi accidat, opem ferent, quò illum præcipitem agant.

Qui igitur populi ad principatū erigitur, æquum est, vt illum in amicitia retineat: quod quidē (cum nihil is quàm
ne

ne opprimatur in votis habeat) sine vilo negotio fiet. Verum optimatum studio (populo aduersante) cui defertur principatus in id curę omnium maximę est incumbendum, vt populum sibi adiunctum habeat: id quod etiam factum est perquam facile, si illum defendendū suscipias. Et quoniam homines cum de se eos benemeritos videant, a quibus damnum, aut malum se accepturos putabant, propensior in eum fit qui subiectus est populus, quam si suis maximę studijs ad principatum fuisset euectus. Multis porrō modis eum sibi princeps conciliare potest: qui cum pro subiectę rei natura maximę varient, non potest de eis certa tradi regula. Omittētur itaque duntaxat illud comprehensum velim, principi nimirum maximę fore omnium necessarium, vt populum retineat in amicitia sibi deuinctum, alioquin in perturbatis rebus nullum habet per fugium.

Nabides inter Spartiatas princeps, totius Gręcię, & inuictissimi Romani exercitus in se obsidionem sustinuit, ab illisq; & patriam, & rerum suarum sta-

tum defensum tenuit: atque ingruente periculo, illud vnum ei fatis fuit, paucorum insidias cauere: quòd si populum habuisset inimicum, id sanè non fuisset fatis.

Nec verò meæ huic opínioni quis contrarius eat illo iam trito sermone prouerbio, QVI POPVLARI innitur aura, domum in luto extruit. Illud enim locum habet vbi ciuis, qui private sit conditionis, populo nititur: atq; sibi persuasum habet, cum ab hostibus, aut magistratu ipse foret opprimendus, populum se habiturum liberatorem. Hoc modo saepenumero se deceptū sentiet: quemadmodum Romæ Gracchis, Florentiæ Georgio Scalæ factum accidit. At si principatum iam possidet, qui eo innitur, atq; penes illum sit imperandi facultas, quiq; vir sit ingentis animi, ac nullis rebus aduersis exanimetur, nulloq; aliarum rerum careat apparatu, & animi magnitudine, nec non suis institutis multitudinem vniuersam retineat animatam, haud se deceptum intelliget, sentietq; quæ iecerit fundamenta stabili in loco locasse.

Pericl

Periclitari quidem solent eius generis principatus, cum è civili ad absolutum imperandi gradum altius euolare contendūt. Quoniam hi principes, aut per se imperium exercent, aut magistratu administro. Hoc posterius imbecilliolem, & magis periculis obnoxium reddit eorum principatum. In eo enim gradu consistūt voluntate omnino eorum ciuium, qui cum potestate sunt: quicq; tum maximè cum difficilia tempora incidunt, illos ab imperio nullo negotio summouere possunt, vel eis aduersando, vel eorū iussa detrectando.

Princeps verò, cum res iam in discrimen venit, in tempore adesse non potest, vt absolutum occupet imperium. Ciues enim, quicq; magistratum iussa capessere solent, haud sunt in ea rerum perturbatione, & turba parituri. Sūma etiā laborabit perplexis illis tēporibus eorū penuria, quibus tutò fidere possit. Nam quod pacatiore tēpore princeps videt, haud eo inniti potest: cum ciues indigeant, qui Remp. regat. Tunc enim omnes adcurrunt, omnes promittunt, omnes pro eo, cum mors longius abest,

64 NICOLAI MACHIAV.
volunt oppetere. Cæterum tempeſta-
tibus contra ſæuientibus, cum Reſpub.
cuium opera indiget, tunc eorum mira
eſt paucitas: eorūq; magis harum rerum
experientia eſt periculoſior, quo ſemel
duntaxat experiri licet. Eam igitur prin-
ceps, qui ſit vir prudens, ineundam ra-
tionem cogitet, qua ciues ſemper, quo-
uis modo, quauis temporum conditio-
ne, ſua adminiſtrandi opera indigeant.
Tunc ſanè eos in ſe animo fideli futu-
ros intelliget.

QVA RATIONE PRINCIPALIA
tua uires metiende ſint. Cap. X.

Illud etiam imperiorum naturam exa-
minanti in conſiderationē cadit, tan-
tūne princeps ditionis poſſideat, qua
neceſſitate premente ſuis viribus ſe ſu-
ſtinere poſſit: an ad alienas opes ſit ei
perpetuò confugiendū. Verūm vt hæc
pars magis perſpicua fiat, eos ſuis viri-
bus ſe tueri poſſe exiſtimo, qui aut mul-
titudine hominum, aut pecuniæ vi, tu-
ſtum exercitum colligere, atq; in quos
uis ſe armis impetum facturos prælium
committere poteſt. Eis contra, ſemper
aliena

aliena iudicio inuocanda subsidia, quibus credita campo, ac producta in acie prodire non datur, sed intra mœnia confugere, atq; ea defendere coguntur. Primum illud iam expendimus, plura, quæ occurrent infra, dicturi: sed ad hoc potestremum nihil etiam adijci potest præter id, quòd adhortandi sunt principes, vt suam ipsorum præcipuam urbem mutandam, atq; firmandam statuunt, nulla reliqui agri, aut regionis habita ratione. Quicumque enim urbem suam probe munitam habet, atq; cum ijs, qui suo parent imperio, ita se in cæterarum rerum (vt iam dictum est) administratione præstiterit, nunquam nisi sui maxima habita ratione quis adoriri tentabit. Semper enim homines ea auersantur assumere tractanda, quæ pericula secum & difficultates afferunt. Nec sanè vlla certa agendi ratio cerni potest, vbi quis alium, qui præmunitam urbem possideat, quicq; apud multitudinem inuidia non laboret, aggrediendum putet.

Germaniæ ciuitates, maximè liberæ sunt, agri parum admodum possidentes, & tamen vbi volunt imperatori pa-

66 NICOLAI MACHIAV.
rent: nec illum, nec alium quempiam,
qui propius se circumstet, timent: quo-
niam ita munitæ sunt, vt nemo sit, qui
earum expugnationem, difficilem, tæ-
dijsq; plenam fore non existimet: fos-
sis, idoneisq; muris cum sint circumse-
pte. Quod satis est etiam habent aneo-
rum tormentorum, atque in annum to-
tum in publicis cellis penarijs afferuant
commeatum, & ad focum paratam ma-
teriam. Ad hæc, quo multitudinem sine
Reipub. dispendio refectam teneant,
ex publico habent, quo artificum ope-
re in ijs rebus impendantur, quæ illarum
ciuitatum nerui sint, & vita, quarumq;
industria multitudo ipsa alatur, ac su-
stentetur. Rerum præterea bellicarum
studia summo habentur in honore: in
quibus retinēdis, multæ sunt leges, mul-
tæ institutæ rationes.

Proinde princeps, qui ciuitatem egre-
giè munitam habet, nec odij in se conci-
liandi materiam præstat, non est quòd
quis in eum impetum facere velit: & si
quis esset, ignominia affecto disceden-
dum foret. Quæ enim in rerum natura,
totoq; hoc mūdo cōstant humanæ res,
tanta

tanta varietate, atq; inconstantia commutantur, vt vix fieri possit, vt aliquis suis copijs annum totum possit eum interclusum habere.

Siquis excipiat, cum populus suos agros extra urbem incendio absumi videat, fracto animo patientiam abrumper, longaq; obsidione, & rerum suarū amore principis cogetur obliuisci. Ego verò principem qui sit vir potēs, & animi magnitudine acer, omnes illas difficultates semper iudico esse superaturū, partim spem, quòd non forent diuturniora mala, eis, qui suo subiiciuntur imperio, afferendo, partim ex hostium scuitia timorem incutiendo, tum quadam in agendo dexteritate, ab ijs, qui paulo plus videntur animi confidentiores, se tutiorem asserendo. Ad hæc incēdia & vastitates, sub ipso aduētū, obsidionisq; initio, cum adhuc ardent animi, & ad defensionem sunt accensi (vti belli ratio postulat) inferri solent: quo minus propterea principi erit dubitandum. Aliquot enim dies post quā ardor ille animi est restinctus, detrimenta sunt illata, damna accepta, cum malis nulla ra-

68 NICOLAI MACHIAV.
tione remedium afferri iam potest: ac
tum maximè sese cum principe coniun-
gunt, vt quem (quòd sua ipsius causa
ædes incensas, omnesq; eorum fortu-
nas euersas intelligant) sibi deuinctum
existimant. Ita enim fert hominum na-
tura, vt bedeficijs vltro, citroq; datis æ-
què hominibus, inter se deuinciantur
homines, atq; acceptis.

Quapropter rei natura diligenter
perispecta, minimi negotij fuerit princi-
pi suorum ciuium animos constantes,
confirmatosq; tum ante, tum post obli-
dionem retinere, commeatu modò, &
reliquis quæ ad defensionem spectare
videntur, non intercludatur.

DE PONTIFICIO, ET SA-
cerdotum principatu. Cap. XI.

Nunc de pontificio sacroq; prin-
cipatu nobis duntaxat reliquam
est, vt disseramus: quem difficultates o-
mnes priusquam possideantur circumsi-
stunt. Aut enim virtutis, aut fortunæ fa-
uore quæritur: harum tamen neutrius
opera conseruatur. Institutis enim, quæ
iam in religione ipsa vetustate conse-
nuerunt,

nuerunt, continentur, quorum omnium vis & natura tanta est, vt suos principes, quomodo cunq; se gerant, aut vitam instituant, in imperio tueantur. Hi vni omnium dominatum habent, nec illum defendunt. Habent & qui subiiciuntur populos, quorum tamen regendi cura nulla tanguntur. Eorum prouincias, in defensionē cum sint, qui ab eis auferat nemo est. Populi item sub eorum administratione cum se neglectos sentiant, nihil morantur. Vt autem ab eis sese subtrahant, aut explicent, tantum abest vt cogitent, vt ne possint quidem. Hi vni omnium itaq; dominatus securi sunt, & felices.

Verū cum cælesti quodam numine regantur, ad quod hominum mentes non attingunt, de illis loqui superse-
debo. Deus enim ipse eos cum subli-
mes ferat, ac sustineat, arrogantia, ac te-
meritatis foret, si quis de his disquirere
tentaret. Attamen si quis me roget, vn-
de nam pontificatus eò magnitudinis
in profanis rebus euectus sit, cum ante
Alexā dri quidem tempora omnes, qui
in Italia essent potentatus, nec solum

quī hoc nomine dicerentur, sed & quæcun-
 que minora regna, & reguli omnes
 nullius ferè authoritatis in ijs rebus, quæ
 profanæ essent, parui eius rationem pen-
 debant: quem tamen hoc quidem tem-
 pore Galliarum tantus rex, extimescat
 & quem ex Italia exturbare, & Venetis
 excidium inferre potuerit: quod sanè
 omnibus, & si perspicuum est, aliqua
 tamen ex parte, eius memoria si reno-
 uetur, superuacuum fore non puto.

Antequàm Galliarum rex in Italiam
 transmisisset, Pontificis imperio, Vene-
 torum, Neapolitani Regis, Mediolen-
 sis principis, tum Florentinorum tene-
 batur Italia. Hi dominatus in eam om-
 nium maximam curam omnes incum-
 bere debebant, ne exterorum cuiquam
 in Italiam armato ingressus patèret: de-
 inde ne eorum inter se quisquam maio-
 res opes sibi vendicandas tentaret. In
 quos autè acriter animo intendendum
 erat, ij Pontifex erant & Veneti. Rem
 Venetam auertissent, si vna omnium in-
 ter se facta in eam cõiuratione, omnes,
 vt in Ferrariensi defensione, conspira-
 sent. Quo autem Pontifex auocaretur,
 Roman

Romanorum procerum opera maximo sibi vsui fuisset. Illis enim in duas factiones diuisis, Vrsinorum scilicet, & Columniorum, semper inter eos turbarum causæ, & offensionum excitabantur: atq; cum ob oculos Pontificis illi arma inter se ferrent, rem Pontificiam imbecillam atque infirmam reddebant. Et quanquam Pontificum quis suscitaretur, qui acer (vti Xystus) & animi ingentis esset, nihilominus neq; fortunæ fauor, neque rei gerendæ vlla peritia ab his incommodis illum liberare potuerunt. Huius autem rei causa erat, Pontificum vitæ breuitas. Decennium enim vitæ, qua superstites erāt, æquatam, vix ad alteram factionum deprimendam satis erat. Atqui eorum quiuis (exempli causa) Columnios ferè si extinxisset, alter statim prodibat Vrsinis insensus, qui eos erectos curabat, nec in tempore aderat, quo penitus illos extingueret. Id itaque causæ erat, cur Pontificum vires in ijs rebus, quæ profanæ essent, parui apud Italicos principes pendebantur.

Emersit postea Alexāder vj. qui vnus

72 NICOLAI MACHIAV.
omnium, qui vnquam fuerunt pontifi-
ces, ostendit quantum & pecuniarum,
& virium potentia, sacerdotum Resp.
valeret, effecitq; Valentinus tanquam
instrumento, & Gallorum in Italiam
oportuna transmissione abusus, ea om-
nia, quæ in eiusdem Valentini rebus ge-
stis superiori oratione examinanda sus-
cepimus. Et licet Alexandri consilium
non eò spectaret, quò pontificiam iu-
risdictionem proferret, nihilo secius
quicquid gestum fuerat à principe Va-
lentino, id totum ad amplificationem
pontificij regni redundauit. Quod re-
gnum post eius mortem, Valentino ex-
tincto, in eius labores omnes successit
hæres.

Subijt deinde pontificatum Iulius, re-
peritq; Rempub. pontificiam (quòd
tota ei subacta esset Flaminia, & qui Ro-
mæ essent primarij extincti iacerent, at-
que Alexandri verberibus factiones il-
læ essent attritæ) mirum in modum eue-
ctam. Nactusq; est etiam aditum ratio-
nis congerendæ pecuniæ, quæ ante Ale-
xandri quidem tempora erat inusitata
& noua: quæ omnia Iulius non solum
sequ

sequutus est, verum etiam obnixè curauit augenda, atq; animo statuit Bononiam suo imperio adiungere, Venetos delere, Gallosq; ex Italia protrudere. Quæ omnia illi pulchrè cessère ex sententia, ac maiore cum laude, quòd non ad priuatum quempiam, sed ad Remp. pontificiam locupletandam, id totum curauit agendum. Parteis etiam Ursinas, atque Columnias, in quo inuenerat statu, retinuit: inter quas licet esset, factionũ ad res nouas qui se caput constitueret, tamen duo eos in officio retinebant: quorum alterum amplitudo factæ Reipub. erat, qua deterrebantur: alterum, quòd in amplissimi sacerdotij senatum neminem ex suis inter pontificios purpuratos haberent: qui quidem omnium inter ipsos motuum auctores esse consueuere: nec vnquam hæ factiones conquiescent, dum purpureo galero insignes habebunt. Hi enim Romæ, forisq; partium studia fouent, quos defendere ac tueri eius generis proceres adiguntur. Ab horum igitur ambitione, discordia, tumultusq; inter illustres viros enascuntur.

Leo itaq; Pont. Max. hunc domina-
tum nactus est potentissimum, de quo
spes omnibus subiit, vt si armis illum ex-
tulerunt alij, ipse tum morum integrita-
te, tum penè infinitis virtutibus subli-
mem ferat, ac inter mortales augustum
constituat.

QVOT SINT MILITARIS
*disciplinæ formæ, deq; militibus mer-
cenarijs. Cap. XII.*

DIsquisitis singulorum principatuū
rationibus, de quibus initio disse-
rendum proposuimus, eorūque tum
boni, tum mali causis, aliqua ex parte
perspectis : explicatis denique modis
quibus multi eos consequi, ac retinere
sunt conati, id mihi duntaxat fit reli-
quum, vt generatim ea perlustrem quæ
vel ad offendendum, vel ad sese defen-
dendum spectare videntur, quæq; in
eorum quemlibet cadere possunt.

Dictum est supra necessarium fore,
vt qui principem agit, probè firma ha-
beat fundamenta, alioquin vt corruat
necesse est : præcipua verò fundamen-
ta, quibus imperia tum nuper, tum olim
parta,

parta, & ex his quæ mixta sunt, continentur, sunt bonæ leges, & bona arma. Bonæ autem leges esse non possunt, ubi bona non sunt arma: ac ubi bona vigēt arma, ibi necesse est, ut bonæ etiam sint leges: quibus in præsentia præteritis, de armis orationem instituam.

Arma igitur, quibus principes ditio-
nem suam tuentur, dicuntur esse vel pro-
pria, vel mercede conducta, auxiliaria,
aut mixta. Mercenaria & auxiliaria, inu-
tilia sunt prorsus & periculosa. Imperio
enim in armis mercenarijs constituto,
qui præest, nihil firmitatis, nihil securi-
tatis habet: disiecta enim sunt ambitio-
sa, nullius disciplinæ, nullius fidei, inter
amicos acerrima, in hostes inertia, &
ignava, nullo Dei metu, nulla hominū
fide tenentur: tandiu ruina profertur
dum impressio prorogatur. Pacis qui-
dem tempore illi ipsi, belli verò, hostes
tui te dispoliant. Huius rei causa est,
quòd neque benevolentia, neque vlla
causa in castris retinentur, quàm stipen-
diolo quodam, in quod satis non est ad
eos impellendos, ut tua causa mortem
sibi oppetendam putent. Cupiunt sanè

76 NICOLAI MACHIAV.
in tuum exercitum allegi: at ubi est cum
hostibus congregandum, tunc aut fu-
ga, aut discessu (te deserto) sibi consu-
lunt, id sanè nullo negotio persuadere
possem. Nam Italiae praesens excidium
aliunde patet non esse inuectum, quam
quòd mercenaria arma sequuta, in ipsis
iam multis annis spem suam collocaue-
rat: quæ quidem non nihil retroactis
temporibus vsui fuisse quibusdam, atq;
valida inter se videbantur quidem: at
praepotente extero aliquo aduentante,
tunc apertum fecerunt, quid virium ha-
berent. Quapropter Carolo regi inte-
grum fuit Italiam gypso occupare. Qui
autem hominum errata eius mali cau-
sam fuisse asseriebant, ij, quod res erat, as-
firmabant: sed tamen non illa erant,
quæ credebantur, verùm ea de quibus
iam dixi. Et quoniam principum erant
errata, luerunt & ipsi poenas.

Infelicitatem adhuc huius generis ar-
morum, melius ostensam volo. Mercen-
narij duces aut sunt viri virtute praestan-
tes, aut non: si virtute excellunt, iam eo-
rum te fidei tutò committere neutiquam
potes. Semper enim vel tui, cuius sub
imperio

imperio degunt, vel aliorum præter ani-
mi tui propositum oppressione, ad suã
ipsorum amplitudinem augendam aspi-
rabunt: sin vulgares, & ignavi, tunc te
proculdubio in ruinam trahent.

Siquis excipiat hoc idem esse factu-
ros quicumque iam arma tenent, siue ij
mercenarij sint, siue nõ: Responderem
arma vel tractantur à principe, vel ab ali-
qua Repub. Principis est ipsum præire,
atq; imperatoris obire parteis: Reipub.
verò suos ciues mittere: quorum siquẽ
industria & virtute parum respondere
videat, illum submouendum curet: si
expectationem explet, tum legibus il-
lum, ne officij fines transiliat, cohibeat.
Atqui re ipsa cernitur, principes, ac Res-
publicas duntaxat armis instructas, ma-
ximos fecisse progressus: mercenaria au-
tem arma, aut damnum, aut malum sem-
per dedisse. Ad hæc maiori cum difficul-
tate Respub. suis armis munita adigi-
tur, vt sui ciuis admittat imperium, quã
quæ extero milite vtitur. Roma & Spar-
ta per multa secula armis instructæ flo-
ruerunt, & liberæ manserunt: Heluetij
armatissimi sunt, & liberrimi,

Cuius

Cuius naturæ antiquitus fuerunt arma conductitia, Carthaginenses nobis exemplo esse possunt: qui statim à primo contra Romanos confecto bello, parū abfuit quin à militibus, quos mercede conduxerant, fuerint oppressi, licet suos ciues copiarum haberent præfectos. Philippus Macedo à Thebanis post Epaminondæ mortem creatus imperator, parta ex hostibus victoria, eorum libertatem sustulit. Mediolanenses, mortuo Philippo principe, decreuerunt stipendium contra Venetos Francisco Sfortie, qui ad Carauagium deuictis hostibus adiunxit se illis, vt Mediolanenses suos dominos opprimeret. Eius pater Sfortia cum Ioannæ Neapolitanorū reginæ stipendia mereret, repente illam inermem deseruit, sic, vt ne regnū amitteret, in Aragoniorum regis sinum coacta fuerit sese conijcere. Siquis obijciat, Venetorum, atque Florentinorum imperium his armis retroactis temporibus fuisse propagatum, nec illud eorum præfecti in suam potestatem redegerint: respondeo Florentinos suam quandam fortunā in eare fautricē habuisse.

Quand

Quandoquidem ex eorum ductoribus qui strenui essent, & à quibus sibi metuendum fuisset, nonnulli auersis prælijs sunt vsi, nonnullis fuit repugnatum, reliquos ambitio aliò deuoluerat. Qui infeliciter bellum administrauit, is fuit Ioannes Acutus: cuius fides amissa victoria cognosci non potuit: at nemo non fatebitur si victoriam reportasset, Florentinorum rem suo arbitratu fuisse administraturū. Sfortiæ perpetuò Brachiani sunt aduersati mutuo sese obseruantes. Franciscum ambitio totum in Galliam Cisalpinā pertraxit: Brachius verò contra sacerdotum Rempub. atq; Neapolitanorum regnum se conuertit.

Verum ad id accedamus, quod nuper contigit. Imperium belli gerendi Florentini detulerunt Paulo Vitellio viro insigni prudentia, qui ex priuata fortunæ cōditione, maximum sibi nomen pepererat: is si Pisas expugnasset, nemo inficias fuisset iturus Remp. Florentinorum eius imperium fuisse subituram. Nam si in hostium parteis stipendia facturus transisset, nullus erat euadendi locus; si verò eū retinuissent, illius iusta

80 NICOLAI MACHIAV.
capessere cogebantur. Venetorum si
progressus examinentur, facile quis in-
telliget eos tutissimè, ac felicissimè tunc
se præstitisse, cum ex Veneta gente col-
lecti eorum exercitus, bella gerebant.
Qui mos eis fuit antequàm ad terrestres
expeditiones sua studia conuerterent:
quo quidem tempore patritiæ gentis,
& vrbanae plebis instructi armis, for-
tissimè se gesserunt. At vbi primùm ter-
ra bellum gerere cœperunt, hanc virtu-
tem neglexerunt, moresq; Italicos sunt
sequuti: atq; in continenti augendi im-
perij initio, tum quòd non ita longè
Reipub. fines protulissent: tum etiam
quòd in magna essent existimatione,
non erat quod valde à suis præfectis foret
sibi timendum: at propagatis impe-
rij finibus, quòd Carmignola exercitus
imperator factus est, tunc eius erroris
specimen ceperunt. Nam cū illum acer-
rimum ducem cognouissent, postquam
eius ductu, Mediolanensium regulum
verberassent, illum verò remissio-
rem in bello gerendo factum cernerent,
nullius amplius victoriæ eo ductore se fore cõ-
potes sunt rati. Quare ne quod partum
fuerat

fuerat totum periret, eum missum face-
 re nec volebant, nec poterant. Ut tutos
 itaq; ab eo se asserent, eum interfece-
 runt. Declararunt deinde suarum copia
 rum imperatorem Bartholomæum Ber-
 gomatem, Robertum Seuerinatem, Co-
 mitem item Petilianum, & id generis
 alios: quibus ducibus metuendum erat,
 ne detrimentum citius, quàm emolu-
 mentum suæ Reipub. importaretur. Id
 quod in eo, quod gestum est ad Vasilam
 bellum, accidit: vbi vnico cum hostibus
 congressu, id totū perijt, quod DCCC.
 annis tot laboribus fuerat quæsitum.
 His enim armis lentæ duntaxat, seræ, ac
 exiguæ sunt rerum accessiones: at su-
 bitæ & repentinæ erumpunt iacturæ,
 & calamitates.

Et quoniam his exemplis eò deueni-
 mus, vt de Italia nobis esset sermo, quã
 Italiã multos annos his armis mercena-
 rijs instructam, ac procuratam vidimus,
 de his altius disquirendo censui: si forte
 eorum, & origine, & progressu perspe-
 cto, consilia in melius referre discat.

Animo comprehensum velim, quòd
 vbi primùm Romanorum imperium

ex Italia aliò translatum fuit, ac Pontifex in ijs quæ profana erant maiorem in dies authoritatem sibi assumeret, tota Italia in plures dynastias difecta est. Celebriores enim urbium in suos primarios, quibus antea Imperatorum favore oppressæ parebant, arma sumpserant: ad quod etiam pontificij, vt inde existimationem sibi in ijs quæ sacra non erant compararent, opem ferebant. Ex his etiam nonnullæ in ditionem, & dominatum suorum ciuium cesserunt. Ex quo cum Italiæ rerum procuratio in manus, ac potestatem pontificiorum & nonnullarum Rerum pub. deuenisset, cumque huius generis homines, hicque ciues omnino rei bellicæ expertes, & ignari essent, cœptum est ab ipsis stipendia militibus persolui. Qui primus omnium huic militiæ existimationem attulerit, is fuit Alberigus Comensis e Flaminia. Proderunt ex huius disciplina Brachius, & Sfortia: qui sua tempestate rerum in Italia arbitri fuerunt. Hos reliqui omnes secuti sunt, qui ad hæc nostra vsque tempora res bellicas in Italia procurarunt; quarum rerum bellicarum virtutem eo notabili

notabili exitu vidimus conclusam : vt Carolus Italiam percurreret, Ludouicus diripuerit, Ferdinãdus oppresserit, Heluetij deformauerint.

In eum finem hunc militandi morem inuexerant, vt sibi id nominis, atq; estimationis conciliarent, quod peditum copijs detractum volebant: idq; etiam est factum, quòd nullo imperio, nullave ditione essent ditati, militariq; dumtaxat industria & conatu, foret sibi victus queritandus: peditum paucitas nihil nominis afferebat, copiosiore exercitum alere non poterant. Quapropter tota res militaris in equitatum per eos abiit: cuius duces mediocri numero, alii poterant, ac in honore retineri. Ita demum redijt res, vt in exercitu xx. millium hominum, vix duo millia peditum inuenirentur. In illud præterea maxime incumbendum omni industria contenderant, vt à se, atq; à militibus omnem laborem, & metum adimerent, ne vllæ caedes fierent, capi tantummodo vtrinque liceret, & sine vllò pretio dimitti. In obiecta sibi oppida noctu tormenta bellica non emitterentur, nec item qui

in oppidis essent, in tentoria iacerent. Castra præterea nullo vallo, nullâve fossa cingebantur: nec illa hybernis temporibus habebantur. Hæc autem omnia in eorum militaribus, atque ab ipsis inuentis institutis permilla erant: in eum nempe finem (vt dictum est) quo laborem, & vitæ discrimen omne deuitarēt: sic, vt per eos nunc Italia captiua iaceat, ac foedissimè deformata.

DE AVXILIARIIS MILITIBVS,

atq; de ijs, qui mixti, quiq; proprij dicuntur.

Cap. XIII.

AVxiliaria arma, quæ & ipsa inter inutilia recēsentur, sunt, cum præpotentem aliquem, vt suis armis nobis succurrat, nosq; tueatur, accimus. Quæ admodum proximis tēporibus, à Pontifice Iulio II. est factum: qui mercenarij perspecto sui exercitus tristi euentu, ad auxiliaria arma se cōuertit, pactusq; est cum Ferdinando Hispaniarum rege, vt suis copijs sibi opem ferret. Possunt quidem id generis arma sua natura, & utilia, & bona esse: at illa in euocantem nunquam non pernicioſa sunt habitæ:

bita: quando quidem ijs fractis, euer-
sum: victricibus verò, eorum te capti-
uum senties.

His exemplis, & si vniuersæ penè hi-
storiæ antiqua monumenta sunt referta,
tamen ab hoc Iulij exemplo, quod ad-
huc recens sit, non discedam: cuius con-
silio nihil inconsideratius ad Ferrariam
occupandam esse potuit, quàm se totū
alienæ potentiae committere: sed eius
prospera fortuna effecit, vt tertiæ cui-
dam causæ nasceretur locus: ne suæ te-
meritatis in eligendo fructum capere
posset. Nam fractis ad Rauennam suis
subsidiarijs copijs, ac irrūpentibus Hel-
uetijs, qui præter animi, & sui, & alio-
rum opinionem victores eiecerant, fa-
ctum est, ne in hostium manus, qui iam
in fugam se conuerterant, captiuus de-
ueniret, nec etiam in eius auxilium,
cum iam victoria alijs armis, non ipso-
rum potitus esset. Florentini penitus ar-
mis exuti Gallorum ad X. millia, ad Pi-
sas expugnandas stipendijs conduxer-
ant: cuius rei consilio grauiora subie-
runt pericula, quàm vnquam antea in
omnibus eorum aduersæ fortunæ casi-

86 NICOLAI MACHIAV.
bus. Constantinopolitanus Imperator,
vt vicinis hostibus occurreret, ad X. mil-
lia Turcarum in Græciam immisit, qui
confecto bello, illinc abire noluerunt:
quod sanè futuræ seruitutis totius Græ-
ciæ cum Christianæ Reipub. hostibus
initium dedit.

Cui itaq; stat sententia, vt velit non
posse vincere, hæc arma in vsum adhi-
beat: nam ijs, quæ mercenariæ sunt, co-
pijs, longè periculosa iudicantur.
Quandoquidem in ijs, iam illatum om-
nino excidium vertitur, vt quæ in vnũ
sint coniuncta: atque in id maximè sint
intenta, quo aliorum, non tuo pareant
imperio. Vt autem te offendant condu-
ctæ copiæ post adeptam tibi per se vi-
ctoriam, longioris temporis, & maioris
occasionis indigent. Non enim omnes
in vnum coalescunt corpus, tum quod
à te accitæ, atq; stipendio cum sint affe-
ctæ, si tertium quempiam illis in ducem
præficias, non possunt tantum sibi au-
thoritatis statim conciliare, vt offensio-
nem tibi afferre queant. Summa illa sit,
in mercenarijs ignauiam, atque negli-
gentiam militandi periculosiorem esse,
in

in auxiliariis autem bellicam virtutē.

Princeps igitur sapiens semper hæc arma neglexit: atque ad propria procuranda animum contulit, maluitque suis armis vinci, quàm alienis victorem esse: alienis scilicet armis partam victoriam haud veram existimans. Nunquam verebor in exemplum Valentinum subijcere. Is in Flaminiam cum auxiliari exercitu, eoque toto è Gallica gente collecto est ingressus, atque eorum ope Forum Cornelium, & Forum Liuium cepit. Verùm cum parum fida ea arma cerneret, ad mercenaria, vt quibus minus periculi inesse iudicabat, se contulit: ex Ursinis propterea & Vitellijs copias conscripsit. Verum ex usu, & tractatione cum dubia, infida, & periculosa offenderet, opprimenda curauit, ad sua procuranda cum animum appulisset.

Quid autem discriminis hæc inter se habeant vtraque armorum genera, facile perspicuum fiet, cognita differentia inter eam Ducis Valentini existimationem, quam habuit cum Gallicis tantum subsidiarijs, aut Ursinorum & Vitelliorum mercenarijs copijs instructus esset,

& eam, qua floruit, cū solus proprijs armis, & virtute septus remāsit; hoc enim tempore nunquam nō auctam reperimus: nec vllius vnquam magni nominis est habitus, nisi cum omnes eum integrum possessorem, & suarum copiarum dominum agnouerunt.

Nolebam ab Italiae sumptis exemplis, ijsq; recentibus discedere: nihilominus ex ijs vnum eorum, de quibus supra facta est à me mētio, Hieronem Syracusanum præteritum nolim. Is (vt dixi) à Syracusanis exercitus declaratus imperator, statim sensit militarem illam pretio merentem disciplinam non fore utilem: cū iam in ea duces æquē essent comparati, atque nunc nostri Itali. Sed tamen cum videret eos se nec retinere, nec missos facere posse, ad vnum interficiendos curauit. Ex eo postea tempore neglectis alienis armis, suis opibus bellum administravit. Ad hoc institutū, exemplum ex veteri lege in memoriam reuocatum volui. Cum in prouocatore Palestinum Goliā Saulo David dimicaturum sese obtulisset, ei vt Saulus animos adderet, suis eum armis instruxit,
quæ

quæ in humeros ubi Dauid sibi iniecta sensit, reiecit, nullum esse cum illis, in-
 quiens, sui corporis ad pugnam expe-
 ditum usum: hosti propterea, qua esset
 solitus funda, & gladio congregari, sta-
 tuisse. Summa illa sit, aliena arma, aut ex
 humeris decidunt, aut sunt tibi oneri,
 aut te constrictum tenent.

Carolus VII. Aloisij regis pater, cum
 Galliam fortuna, & virtute duce ab An-
 glis liberasset, hanc sui muniendi pro-
 prijs armis necessitatē sensit: instituitq;
 per totum regnum, & equitum, & pedi-
 tum ordines: cuius filius Aloisius pede-
 strium copiarum sustulit ordinem, atq;
 Helueticæ genti stipendia dare cœpit.
 Ex quo errore, quem posterius eius (vt
 nunc re ipsa constat) secuti sunt, omnia
 eius regni pericula emanarunt. Nobili-
 tatis enim Helueticis, viliores profus
 omnem suam rem militarem effecit: pe-
 ditatū verò in vniuersum sustulit, equi-
 tatum autem alienis armis alligauit. Mi-
 litare enim cum Helueticis cum sint as-
 sueti, nunquā se vincere posse sine ipsis
 existimant. Hinc fit, quod Gallis aduer-
 sus Helueticos nō satis virium suppetit,

& in alios sine ipsis periclitari nolunt.
 Gallici itaque exercitus mixti sunt ex
 mercenarijs, & proprijs. Quæ quidem
 arma in vnum coniuncta meliora sunt
 ijs, quæ mercenaria simpliciter sint, aut
 auxiliaria, longè tamen proprijs inferio-
 ra: cuius rei exemplum satis sit, quod est
 superius adductum. Nam Galliarum
 regnum, ex Caroli aucto, vel saltem re-
 tento instituto, fuisset inuictum. At ho-
 minum minuta prudentia aliquid ince-
 ptat, quod quia boni non nihil tunc præ-
 se ferre videtur, non aperit ibi (vt supra
 de hectica feбри est dictum) quod deli-
 tescit venenum. Quapropter sapiens ve-
 re dici non potest princeps, qui non nisi
 mala cum nascuntur, agnoscit: id autem
 longè anteuerti posse, paucis cõceditur.
 Iam verò Romani imperij prior euer-
 sio si consideretur, non aliunde initium
 sumpsisse quis intelliget, quàm quod
 Gothi mercede conduci cœperunt. Ab
 eo enim principio vires Romani impe-
 rij infirmiores sunt redditæ: & quæ illi
 adimebatur virtus, ea Gothicis tota tri-
 buebatur. Dictū sit igitur, nullum prin-
 cipatum proprijs armis destitutum vn-
 quam

quam fore securum: imò à fortunæ inconstantia (quòd virtute careat, qua protegatur) totum pendere. Atqui in ea semper & opinione, & sententia fuerunt sapientissimi viri, nihil leuius, nihil ea potentiae fama infirmius, quàm quæ non propria sit suffulta virtute. Armataq; propria ea sunt, quæ constant aut ex ijs, qui tuo subiiciuntur imperio, aut ex ciuibus, clientibusve, reliqua omnia aut in mercenarijs, aut in auxiliarijs numerantur.

Iam verò modus ad ornandam, distribuendamq; domesticam militiam facilis inuentu fuerit, perspecta ordinum, quæ à nobis supra posita est distributio, atq; quo pacto Philippus Alexandri magni pater, nec non multæ Resp. & principes sese armarunt, ac instruxerunt, ad quam ordinum descriptionem prorsus lectorem remitto.

QVID AD MILITIAE VSVM HABERE principem conueniat. Cap. XIII.

Nihil aliud itaq; ob oculos sibi statuendum ducat princeps, nihil curæ, nihil quo se exercent artis, quàm bel

lum, quàm militares ordines, quàm denique ipsam militarem disciplinam: Ea enim sola ars est imperantis. Est autem tantæ virtutis, vt non solùm eos, qui è principum sanguine genus ducunt, sustineat, verùm & qui priuatæ fortunæ inter mortales habentur, ad eum gradum sublimes ferat. Contra verò perspicuum est, principes, qui magis delicias, quàm bellicas artes procurarunt, principatum amisisse: eius autem amittendi prima causa est huius disciplinæ neglectus, vti acquirendi, eiusdem est professio. Franciscus Sfortia armis instructus, è priuato fortunæ statu in Mediolanensium principatum fuit euectus: cuius filij militiæ molestias, atque incommoda detrectâtes è principibus ad priuatam conditionem reciderunt. Nam inter alias malorum, quæ te armis denudatum circumstunt causæ, subest etiam illa, quæ tui contemptum parit. Quod sanè ex ijs præcipua est turpitudinis nota, quæ sunt principi (vt dicitur) summo studio effugiendæ. Nullus enim proportionis modus inter armatum cadit, & inermem: nec etiam ratio ipsa patitur, vt qui inermis

mis sit, securus inter armatos seruos ver-
setur: quoniam fieri non potest, vt inter
eos recte agatur, in quorum alteris indi-
gnatio, in alteris suspicio resideat. Pro-
inde nulla dignatione apud milites ha-
beri potest princeps, qui militiae sit igna-
rus, quod ad alias (vt dictum est) infeli-
citates accedit: nec tuto se illorum fidei
committere. Nunquam propterea co-
gitationem ab hoc belli studio auerten-
dam existimet: & pacis quidem tempo-
re acrius in eo, quam belli sese exercere
debet. Id autem duplici ratione efficere
potest, re ipsa scilicet, & animi cogita-
tione. Quod autem ad rei vsum attinet,
preter id, quod quibus praest ita retine-
re debet, vt probe sint ordinati, & exer-
citati, tum etiam venandi studijs iugiter
ipse incumbat: vt & corpus laboribus
assuescat, & locorum naturam addi-
scat: tum quomodo assurgant montes:
vallium item ora quo pacto aditum ad-
mittant: diffusi campi vti pandantur: flu-
minum praeterea naturam, & paludum
intelligat, atq; in hoc summam iudicet
adhibendam curam. Quae cognitio du-
plicem affert utilitatem, tum quod ex-

plorata sibi pateat tota eius ditionis regio, ac meliorem notitiam præbeat, qua parte illa defendi possit: tum ex illius iudicio, & locorū vsu, facile situm alium quempiam recenter speculandum sibi propositum, animo complecti potest. Nam qui in Etruria (verbi gratia) siti sunt colles, valles, camporum æquata planities, flumina, & paludes, habent cum ijs, quæ cæterarum sunt prouinciæ rum, similitudinẽ quandam: vt ex vnius prouinciæ situ, in aliarum etiam cognitionem deuenire possit. Princeps autẽ qui hac careat, præcipua denudatur qua parte belli Dux instructus esse debet: Quoniam hæc hostem inuenire, castris locum capere, exercitum ducere, diem indicere pugnae: vrbes denique docet cum vtilitate, obsidione cingere. Philopomenis Acheorū principis, inter alias quæ à scriptoribus ei tribuuntur laudes, ea vna est, quòd pacis tempore nihil quàm de rebus bellicis animo obuersaret, atq; campos cum amicis peragrans, sæpius gradum silteret, vnaq; cum ipsis differeret. Eho quæso inquit, si forte collem hostes illum tenerent, nosq; hic cum

cum exercitu confisteremus, vter nostrum superior esset? Quo pacto seruatis ordinibus, tuto eos aggredi possemus? cupientibus item nobis pedem referre, quo id consilio esset agendum? Contra, si ipsi reuocare gradum vellent, qua ratione insequi possemus? Atque ita proficiscens, omnia, quæ in exercitu casu euenire solent, illis proponebat, eorumque sententias intelligebat, suam afferebat, ac rationibus confirmabat: sic, vt ex hac iugi cogitatione nunquam posset inter ductandum exercitum aliquid aduersi casus suboriri, cui ipse non haberet quo occurreret remedio.

Iam verò quod ad mentis agitationem spectat, principi euoluendæ sunt historiae, in illisque præstantium virorum res gestas inspicere, quidque in bello gerendo consilij tenuerint: victoriæ item, & detrimenti accepti causas disquirere, quo & has fugere, & illas imitari possit. Illud in primis faciendum curet, quod olim cuidam ex præstantibus viris factum est, qui si quem ante sua tempora laudibus, & gloria ornatum audiisset, cum sibi imitandum proposuit, illiusque

96 NICOLAI MACHIAV.
semper, & res gestas & actiones apud
se retinuit, quemadmodum Achillis Ale-
xandrum magnum, Cæsarem Alexan-
dri, Cyri Scipionem imitatore[m] fuisse
dicunt. Atqui à Xenophonte descriptam
vitam quicumque legerit, facile inde in-
telliget in Scipionis vita, quantum ei ex
imitatione illa gloriæ accesserit, quam-
que in castitate, comitate, humanitate,
& liberalitate Scipio ad ea, quæ à Xeno-
phonte de Cyro prodita sunt, sese con-
formauerit. Id generis modos rerum pe-
ritus princeps obseruare debet, nec vi-
quam tranquillo aut pacato tempore
otiosam vitam traducere: verum sum-
mo studio eos omnes in pretio habere,
vt in rebus aduersis sibi vsui esse pos-
sint, atq; fortuna reflante, ad omnes eius
ictus declinandos, propullandosq; in-
structum se sentiat.

DE IIS REBUS, QUIBUS HOMI-
nes, tum maximè principes aut laudantur,
aut uituperantur. Cap. XV.

Reliquum est, vt videamus quæ nã
instituta principis esse debeant,
quæq; vitæ quotidiana cõsuetudo cum
ijs,

is, qui suo addicti sunt imperio, populis, & amicis. Et quoniam multos non ignoro in hoc genere scribēdi operam dedisse, vereor ne & ipse ad scribēdum animum de eisdem rebus si intendam, id arroganter esse factum dicant, alienam præsertim, si à communi aliorum ordine de hac re disputationem institutam. Verum cum animus sit ea scribere, quæ intelligenti vtilitatem afferant, magis consentaneum visum est, veritatem rei, quàm vel eius simulachrum, vel imaginem quandam sequi. Et sanè complures Respub. & principatus quosdam animo effinxerunt, qui nunquam sub aspectum vllum venerunt, tātum abest vt re vera extiterint. Nam tantum abest ratio, qua homines viuunt, ab ea qua æquum esset vt viuerent, vt qui negligit quod fit, sequuturus quod esset faciendum, is sibi ruinam potius in addiscendo accersit, quàm quod suæ salutis consultum velit. Qui enim se virum bonum omnibus partibus profiteri studet, eum certè inter tot non bonos periclitari necesse est. Necessarium est itaque principi, vt perceptum habeat (si se

saluum velit) qua ratione possit esse non bonus, idque pro rei necessitate, in suum conuertat, vel non conuertat usum. Quapropter posthabitis, quae de principe duntaxat animo sunt effecta, deque his quae vera sunt differens, dico omnes homines (cum de his est sermo) principes praesertim, quod editiore in loco positi sunt, harum rerum notari aliqua solere: ut alius liberalis, restrictus & tenax alius dicatur: quidam munificus, raptor alius: nonnulli crudeles, alij clementes: alijque foedifragi, religiosi alij: partim effeminati & molles, contra alij viri fortes & feroces: multi humani, superbia tumidi alij: complures libidinosi, castitate praediti nonnulli: in non paucis vitae integritas, fraus nocentissima in multis cernitur, moribus asperi sint quam plurimi, facilitate & lenitate quidam ornati: nonnulli graues & seueri, ex contrario qui leues sint, dissoluti: pietatem colant multi, contra sunt qui illi plurimum aduersantur, & his similia.

Nemo non fatebitur scio, fore rem summis laudibus celebrandam, si omnibus his princeps esset ornatus; quae ex iam

iam dictis bona existimantur. Verum
 cum nec haberi, nec, aduersante huma-
 nae vitæ conditione, seruari possint, ne-
 cessarium est uti ea prudentia, qua eo-
 rum vitiorum infamiam fugiat, quibus
 illi imperium adimi posset. Caueat etiã
 ab ijs, si fieri possit, quæ nihilominus nõ
 auferrent: sed si effici non possit, mino-
 re detrimento omitti possunt. Nec mul-
 tum sanè laboret, si in eorum vitiorum
 infamiam incurrat, sine quibus domina-
 tum non facile tueri posset. Nam si dili-
 genter animo vsquequaque reputabi-
 tur, reperientur quædam, quæ virtutem
 præ se ferre dicantur, quæ tamen si se-
 quaris, id tuo magno malo fiet: contra
 verò nõnulla deprehendentur aspectu
 vitiosa, quæ si assumas, in tuam & secu-
 ritatem, & incolumitatem sint reditura.

DE LIBERALITATE, ET PAR-
 simonia. Cap. XVI.

Initium itaq; mihi sumens ab ijs, quæ
 inter iam dicta primum locum sunt
 sortita, non negarim fore optimum, ut
 princeps habeatur liberalis: nihilomi-
 nus ita liberalitate uti ut metuaris, sanè

100 NICOLAI MACHIAV.
obest. Nam si ex virtute, utque par esset
benigne quis cui gratificatur, id obscu-
rum iacebit, nec contrarij vitij infamia,
ab eo decidet. Quapropter, ut apud ho-
mines beneficentiae nomen quis reti-
neat, necessarium erit, ut nullius gene-
ris luxum omittat, adeo ut qui sic fuerit
comparatus princeps, nunquam non
opes suas, & fortunas sit profusus, a-
digeturque tandem (si beneficentiae no-
men sibi conseruatum velit) ut mirum
in modum in suos populos grauem, ac
molestum se exhibeat, nec non exacto-
rem agat: tum demum omnia moliat,
quibus pecunias sibi congerere possit.
Inde initium ducitur, ut suis, qui suo pa-
rent imperio, maxime sit infensus, atque
ad inopiam reductus, in minore apud
quoscumque habeatur existimatione,
sic, ut compluribus hac sua liberalitate,
laesis, paucis contra beneficio affectis,
ad primum quodque incommodum per-
moueatur, atque ubi primum discriminis
quid sese offert, statim pereat: id quod
cum ipse intelligat, & ab incepto desi-
stere cum velit, in id confestim avaritiae
crimen incurrit, ut habeatur restrictus,
& ten

& tenax. Proinde princeps si hac beneficentiae virtute (sic vt omnibus perspicua fiat) sine detrimento vti non potest, si sapiet, parsimoniae notam non reformidabit. Nam progressu temporis, cum perspectum fuerit ex eius parsimonia abunde sibi vectigalium suppetere, eum posse rem suam ab ijs, qui bellum essent illaturi, tueri, non grauata multitudine res aggredi insignes, tunc, inquam, munificentior habebitur, adeo vt in omnes illos beneficus censeatur (qui penè infiniti sunt) à quibus nihil ademerit: in reliquos autem, qui pauci sunt, dicetur fuisse parcus, quod in eos nihil contulerit. Aetate nostra nihil laude dignum vidimus esse factum, nisi ab ijs, qui perparci sunt habiti, reliquos autem extinctos esse. Iulius II. Pont. Max. postquam liberalitatis nomine ad pontificatum accupandum satis superque cognosceret se fuisse perfunctum, illius conseruationis postea securus abiit Galliarum Regi bellum illaturus, totque bellis gestis, nihil aut tributi, aut vectigalis extra ordinem quod esset, est vnquam imperatum: nam immoderatis sumptibus submini-

stravit eius diutina parsimonia. Hispaniarum qui nunc regnum obtinet, si magnificentiae nomine commendari voluisset, nunquam tot res gerere, victorijsq; potiri potuisset. Proinde princeps ne suos dispoliet, utq; sese tueri, ac sustinere possit, ad pauperiē item, suiq; cōtemptum, aut ad rapacitatem ne adigatur, avaritiae crimen parui faciendum ducet. Nam vitiorum id est vnum, quo minimē impeditur dominandi ratio.

At si quis C. Cæsarem diceret sua liberalitate ad imperiū peruenisse, aliosq; complures, quod & essent, & haberentur liberales, ad altissimos honorū gradus fuisse euectos, dicerem te, aut esse iam principem, aut ad eum dignitatis gradum iter esse ingressum. In priore ratione hæc tua liberalitas tibi foret fraudi, in altera necessarium sanē est, ut liberalis habearis. Cæsar autem ex ijs erat, qui ad Romanum imperium aspirabat: verum eo occupato, si superstes fuisset, nec sumptibus fuisset temperatum, totum illud imperium profudisset. Atque iterum si quis diceret multos extitisse principes, qui suis exercitibus res magnas

gnas gesserunt, qui tamen illa benefici-
 centia excelluerunt: dicendum est prin-
 cipem, vel de suis, vel de aliorum bonis
 sumptus facere. Si primum, parcus esse
 debet: si secundum, necesse est vt nul-
 lam partem liberalitatis prætermittat.
 Atqui principi in expeditionem exer-
 citus educenti (qui exercitus præda, di-
 reptionibus, tributis sint alendi) ali-
 enaq; tractanti, necessaria est hæc libera-
 litas, alioquin milites illum non seque-
 rentur. Quod autem non est tuum nec
 tui populi, id liberalius conferri potest:
 vt à Cyro, Cæsare, & Alexandro factū
 constat. Non enim id, quod de alienis
 bonis in sumis, tibi existimationem adi-
 mit, imò cumulatiorē reddit: sed à pro-
 prijs opibus absumptis tibi detrimen-
 tum venit. Atq; nihil est quod magis se-
 ipsum conficiat, quàm liberalitas, qua
 inter vtendum facultatem vtendi amit-
 tis, atq; ad egestatem redigeris, aut ad
 tui contemptum: vel si pauperiem iu-
 dicas vitandam, tunc ad rapinas te con-
 uertis, atq; ad odium tibi cōciliandum.
 Iam verò quod omnium maximè prin-
 cipi est vitandum, illud est, ne aut negle-

ctui, aut odio habeatur, ad quorū vtrumque beneficentia illum facile impellit. Quare sapientius est nomen perparci sustinere (quod infamiam absque odio parit) quā vt beneficus dicaris, velle raptoris nomine notari, quod quidem infamiam summo cum odio coniunctam contrahit.

DE CRVDELITATE, ET CLEM

mentia atq; satiusne sit amari quā metui.

Cap. XVII.

IAm ad alia eorum, quæ supra recensuimus deuenientes, vnicuique principi optabile foret, vt clemens, non crudelis haberetur: nihilominus cautio adhibenda est, ne hac abutatur clementia. Valētinus immanis existimabatur: eius tamen immanitas totam Flaminiam integrum restituit, eamq; in vnum collegit, atque ad pacem & fidem redegit. Quod sanè si probè consideretur, Florentino populo deprehendetur illum mitiorem fuisse: qui vt crudelitatis nomen effugerent, siuerunt Pistoriensium urbem euerti. Parui itaque ducat princeps sæuitiæ nomen, quo concordēs suos

suos in fide retineat. Paucissimis enim exemplis clementior eris, quàm qui nimia lenitate permittunt, vt rerum perturbationes sequantur; vnde cædes, aut rapinæ nascantur. Totam enim multitudinem hæc offendere solent, vbi illæ animaduersiones, quæ à principe proficiscuntur, præcipuum quendam, & singularem tantùm lædunt. Atqui inter alios principes, ille potissimum qui nouus est, fieri non potest vt inclementiæ nomen effugiat, cum noui dominatus adeò periculis sint referti. Hinc Vergilius sub Didonis persona, ex nouitate regni inhumanitatem excusat. Res dura, inquit, & regni nouitas me talia cogunt moliri, & latè fines custode tueri. Nihilominus grauitatem quandam adhibeat, quominus temerè omnia credat, aut moueatur, aut sibi ipsi metum iniiciat: verùm ita rerum administratiõnem prudentiã & humanitate temperet, ne nimia confidentiã incautum, aut diffidentiã non ferendum efficiat.

Oritur ex hoc quæstio, satiùsne sit amari, quàm metui, an metui, quàm amari. Vtrunq; dici posset fore necessa-

166 NICOLAI MACHIAV.
tium: verùm difficile cum sit ambo si-
mul coniungi, tutius est (si altero est ca-
rendum) metui, quàm diligi. Nam de
hominibus vniuersè hæc affirmari pos-
sunt, eos ingratos esse, inconstantes, si-
mulatores, periculorum fugitantes, lu-
cri cupidi: dumq; de eis benemereris, ac
necessitas procul abest, tui omnes sunt
studiosi, sanguinem pro te effundendū
offerunt, fortunas, vitam, liberos. At ea
preme, vt supra docuimus, confestim
desciscunt: princeps verò, qui omni alio
apparatu nudus, eorum pollicitationi-
bus verbotenus factis penitus nititur,
in præceptum defertur: quandoquidem
amicitiæ, quæ non animi magnitudine,
& præstantia, sed pretio comparantur,
debentur quidem meritis: at quo eas
possideas, aut in tempore in usum tuum
adhibere possis, minimè habetur. Ho-
mines præterea minore respectu offen-
dunt, qui studet, vt diligatur, quàm qui
metuatur. Nam amor quadam officij
lege continetur: at homines cum omni
improbitate laborent, ad quamcunque
propriij commodi leuem occasionem,
illam perfringunt. Contrà metus, for-
midine

midine perpetua instantis pœnæ, nunquam non animo obuersans retinetur: ita tamen se metuendum exhibeat princeps, vt inde si beneuolentia non concilietur, odium tamen vitetur. Nam satis pulchrè cohærere possunt, timeri, & in odio non esse: quod quidem nunquam non erit, si suorum ciuium, & populorum bonis abstineat, & mulierum pudicitia. Quod si quando in vitam aliquius fuerit animaduertendum, id tunc ne vereatur facere, cum & facti ratio, & quæ deceat manifesta purgationis causa afferri potest.

Sed illud omnium maximè tenendū erit, vt fortunis alienis temperatū fuisse cognoscatur. Nam citius parentum cædem oblivioni dant homines, quàm fortunarum suarum direptionem. Ad hæc, eripiendi aliena nunquam non aderunt causæ. Qui etiam rapinis victitare incipit, perpetuo causas exquiret, quibus alienas opes occupet. Contrà, sanguinis effundendi rariores sunt causæ, citiusq; prætereunt, atq; deficiunt.

At principi iam in exercitu versanti, atque multitudinis procurationem ha-

108 NICOLAI MACHIAV.
benti statuendum omnino est, vt inhu-
manitatis nomen pro nihilo ducat. Nā
huius nominis expers, nunquam exer-
citur coniuictum, nec ad aliquid ag-
grediendum instructum retinere po-
test. Inter alia digna omni admiratione
quæ gessit Annibal, illud quoq; recen-
setur, quòd cum copiosissimum, peneq;
in finitis gentibus refertū duceret exer-
citur, in alienas terras militaturus, nul-
la vnquam aut inter se, aut in ipsum du-
cem fuerit suborta seditio: idq; constan-
ter in vtraque fortunæ conditione tum
aduersæ, tum prosperæ fuisse factum.
Quod sanè quàm ab illa eius effera seui-
tia aliunde proficisci non potuit; quæ
vnā cum cæteris eius virtutibus, in con-
spectu totius exercitus augustum, atq;
terribilem reddidit. Ad quam quidem
rem, cæteræ illi virtutes sine hac satis nō
fuissent. Cæterum scriptores parū con-
sideratè has eius res gestas admirantur
quidem, cum ex altera parte potissimā
earum causam accusent. Ceteras autem
illius virtutes ad id non suffecturas, fa-
cile est id in Scipione viro singularissi-
mo perspicere, nec solū eius tempe-
state,

state, verum in omni rerum quæ sciuntur memoria, cuius exercitus in Hispaniis ab eo desciverunt. Quæ res aliunde non fuerat profecta, quàm ab ea, quæ licentiores, quàm militari disciplinæ par esset, milites effecerat, lenitate nimirum eius nimia: id quod postea in senatu, à Fabio Maximo fuit illi exprobratum, Romanæ militiæ corruptorem illum appellante. Locrenses à Scipionis quodam legato euersos non vindicauit, nec de illius legati insolentia pœnas sumpsit, quod omnino ex illius facilitate ingenij nascebatur: adeo vt illum excusandum quidam cum suscepisset, multos, inquit, esse homines, qui melius errata vitare, quàm aliorum errata corrigere nossent. Quod quidem ingenium temporis progressu violasset Scipionis & nomen, & gloriam, si cum eo in imperio retinendo perseverasset: sed senatus decretis parenti, hæc vitiosa eius affectio non solum latuit obscura, verum maximæ gloriæ fuit.

Vt autem eò nostra redeat oratio ad metum scilicet, & amorē, quo quis aut diligere, aut metui debeat, dico: cum ho-

110 NICOLAI MACHIAV.
mines ad arbitrium suum ament, me-
tuant autem ad principis voluntatem,
princeps, qui sapientia valet, eo, quod
sue est, non alienae facultatis, nisi studeat.
Illud duntaxat omni diligentia curet,
ne in aliorum odium, aut offensionem
incurrat.

QVO PACTO FIDES A PRIN-
cipe sit seruanda. Cap. XVIII.

QUAM sit omni laude dignum in
principe pactam fidem seruare,
atque vite integritatem sine vilo dolo ma-
lo retinere, nemo est qui non intelligat.

Verum, cum sint duo genera decer-
tandi, vnum iure legum, alterum per vim,
cumque illud proprium sit hominis, hoc
belluarum, confugiendum ad posterius,
si non satis est vti superiore. Proinde ne-
cessarium est, ut princeps rectum vtrius-
que, & belluae, & hominis usum teneat.
Inuolucro quodam haec pars principi-
bus est a veteribus scriptoribus tradita,
asserentibus Achillem, compluresque
altos ex priscis illis principibus, Chiro-
ni Centauro educandos, atque in eius
disciplinam fuisse creditos. In eo enim
quod

quòd præceptorem mixti generis, & hominis, & belluæ habuisse dicunt, nihil quàm principi fore necessarium docent vtriusque naturæ usum. Cum itaq; principem magni referat belluinum ingenium scite induere, ei tum vulpis, tum leonis mores assumendi erūt. Nam leo sibi à laqueis non cauet, lupos verò, vulpecula reformidat. Quo itaq; laquei sentiantur, vulpeculam agere oportet: lupi verò quo deterreantur, leoninum ingenium est subeundum. Qui igitur leonis vestigijs simpliciter insistent, ij sanè rem ipsam non tenent. Princeps propterea qui sapientia sit præditus, debet ea promissa vitare, que suis commodis contraria fore videt. Atqui, homines si probi fuissent omnes, præceptum hoc planè fuisset inutile: verum cum improbi sint, diligenter eorum improbitas perfidiaq; erit eludenda. Iam verò nunquã hominibus defuturæ sunt caussæ, quibus in violatam fidem colorem inducant. In hanc rem ferè infinita possent recentiora proferrí exempla, atque ostendere, quot pacis fœdera, quot promissa, & conuēta fuerint perfidia irrita,

112 NICOLAI MACHIAV.
& vana: Qui verò sagacior fuit, vt vulgū
pīnum ingenium melius exprimeret, ei
felicius omnia ceciderunt.

Verū hanc naturam plurimum re-
fert, vt quis recte norit colore vestire,
cum simulando, tum dissimulando: ho-
mines enim adeo simplices sunt, adeo
presentibus necessitatibus obsequen-
tes, vt qui fallax, & simulationis artificio
eruditus sit, statim sit habiturus qui se il-
li decipiendum tradat, quo magis tales
homines cauendi erunt, eorumq; artifi-
cium arte frustrandum.

Nolim Alexandri Sexti Pont. Max.
recens exemplum silentio præteritum.
Is nihil quàm mortaliū impostorem
egit, nihil quàm ad omnem militiam, &
fraudem (quo hominum genus falle-
ret) mentem suam exercuit. Atqui re-
perit subiectam quam tractaret mate-
riam. In asseuerando autē qui magis fue-
rit efficax, aut qui speciosius iuravit ius-
iurandum, vicissimq; qui minus præsti-
terit, nemo vnquam fuit: nihilo secius
doli nunquam non commode ei cesse-
runt. Hanc enim fallendi artem, mo-
resq; hominū probè callebat. Proinde
non

non est quòd princeps eas omnes superius descriptas virtutes ostendet : sunt enim aduersus tales dissimulanda sæpenumero, callideq; tegenda. Quocirca ad omnem ventorum, & fortunæ conuersionem versatile ingenium princeps habeat, est necesse, & (vt iam dictum est) ab eo, quod bonum est, ne discedat : at si necessitas vrgeat, edoctus sit, & malum auertere.

In id itaque princeps acrem curam, diligentiãq; omnem adhibeat, ne quid ex eius ore excidat, quod quinque illis iam numeratis partibus non sit referatum, atque ita conspiciendum, audiendumq; exhibeat, vt pietatem, fidem, integritatem, humanitatem, religionem sanctè colere videatur. Atqui nihil est, quod magis præ se ferre oporteat, quàm postremam hæc virtutem : ferè enim homines magis specie & colore rerum, quàm rebus ipsis permouentur, & iudicant. Nam videndi facultas, omnes attingit, attrectãdi verò, paucos dūtaxat. Nemo non videt quid præ te seras, at pauci sunt qui, quod sis, sensu percipiãt. Qui quidem pauci nec audent multo

114 NICOLAI MACHIAV.
rum opinioni, qui defendantur imperij
maiestate, aduersari. In hominū autem,
praesertim principum actionibus, ubi
nullum habetur constitutum, ad quod
vocentur iudicium, rerum euentum ple-
riq; obseruantes expectant. Vitam igitur
princeps tueatur, curetq; imperium
conseruare: quibus autem id fiat ratio-
nibus, ea modò honesti speciem praese-
ferant, nunquā non honore dignae, lau-
dibusq; existimabuntur. Ducitur nan-
que captiuum perpetuò vulgus specie
recti, & rerum euentu. & planè nihil
quā vulgus toto in orbe versatur. Illi
verò pauci ibi locum obtinent, ubi plu-
rimi non habent quo nitantur.

PRINCIPI TVM CONTEMPTVM.
sui, tum odium esse fugiendum. Cap. XIX.

ET quoniam inter differendum de
principis dotibus, quarum superius
mentionem fecimus, de ijs duntaxat tra-
ctatum est, quae maioris visae sunt esse
momenti, reliquas nunc breuiter sub
vniuersa quadam tractatione disquirā:
vt princeps scilicet cogitet (vt non nihil
superius attigi) ea fugienda, quae infer-
sum

sum & neglectū eum reddere possunt. Quoties autem hoc declinauerit, suas planè parteis absoluerit, neque à cæteris infamiae notis, vllum, quod sibi imminet periculum, offendet. In odium omnium maximè, vt dixi, adducunt bonorum direptio, & quo cuique temperandum est, suarum raptus mulierum. Quotiescunq; bonis parcitur multitudinis, & honori, præclarè secum agi ducunt homines: & id duntaxat fit reliquū opugnandum, ambitio nimirum paucorum, quæ multis modis, nulloq; negotio reprimi potest. Spretum deinde & contemptum reddit, si varius, si leuis, si effœminatus, si timidus, si denique habeatur animi dubius & incertus: quæ omnia tanquam scopulos fugere studeat princeps, adnitaturq; vt in omni curatione & administratione rerum, animi magnitudo, spiritus ingens, grauitas, fortitudo eluceat: nec non apud eos qui inter reliquam suorum multitudinem digniores habentur, ita sententiam suam, quam semel pronuntiarit, ratam ac firmam haberi velit, vt ab ea nunquam deduci, aut dimoueri posse pro certo teneant: ac ta-

116 NICOLAI MACHIAV.
lem de se opinionem sustinere, ac retinere studeat, vt illorum nemo eò veniat, vt illum, aut decipi, aut flecti posse cogitet.

Ille igitur princeps, qui talem de se sententiam, & existimationem in hominum mentes inserit, semper habetur maximam. Iam verò in eum, quem omnes magnifaciant, difficilis est coniuratio, difficilis oppugnatio, difficilis irruptio: modo fama ferat eum apud suos longè excellere, & summa obseruantia coli. Duplici enim metu teneri principem oportet: altero interiore & domestico, eorumque causa, quos suo moderatur imperio: altero exteriori & alieno, propter eos, qui potentes sunt, extraneos. Ab hoc se asserit bellicis armis probè instructus, & amicis. Quæ arma si adsunt, nunquam non bonos amicos habebit. Domini autem firma erunt omnia, vbi firma sint, quæ foris geruntur, nisi aliqua perturbentur coniuratione. Et tamè si quid nouarum rerum molirentur quæ foris sunt, iam ipse, si ita instructus est, & vitæ rationem talem instituit, qualem præscripsimus, semper (modo seipsum non deser

deferat) omnē impetum feret, ac sustinebit: quemadmodum Nabidem Spartiatam fecisse ostendi.

At ab ijs, quibus imperat populis, si quando externa quiescant, illud timendum est, ne qua per eos coniuratio fiat: à qua quidem se facile securum vendicabit, contemptu & odio vitato, populisq; per eum cumulatè sibi satisfactum asserentibus. Quod vt sequatur (vt latius supra patuit) necessarium est. Atqui omnium quod maximum cōsequi posset princeps in coniuratores remedium illud vnum & præcipuum est, odij, & contemptus à multitudine vitatio. Semper enim qui in aliquem conspirat, is sibi persuadet principis morte multitudini se satisfacturum. At si in ea fuerit opinione, ut credat id fore apud eum sibi offensionis, nunquam id audaciæ sumeret, vt talia aggredetur moliri consilia. Coniuratorū enim quæ sibi imminuant difficultates, penè infinitæ sunt. Re ipsa profectò cernitur, multos quidem coniurasse: quibus verò feliciter cesserit, perpauci admodum fuerunt. Qui enim coniurat, nec solus esse, nec

118 NICOLAI MACHIAV.
socium sibi asciscere potest, nisi ex ijs,
quos offensos existimat. Verum ubi pri-
mum offenso cuiquam animi tui consi-
lium aperueris, facultatem concedis, qua
sibi cumulatè satis fieri possit: quando-
quidem detecto animi tui cogitato, in
eam ipse spem venit, vt omnia sibi inde
commoda polliceri queat. Hic itaque
quæstum ratum, & certum cum videat,
illic verò incertum, & periculis plenum,
par est, vt, aut rarus sit amicus, aut quo
tibi fidem seruet, peruicaci odio in prin-
cipem sit affectus.

Vt autem rem ipsam ad pauca redi-
gam, coniuratorum partes metum dun-
taxat, sollicitudinem, poenæ formidinem
perpetuos comites habent. At à princi-
pis partibus stant imperij maiestas, le-
ges, ab amicis & toto principatu defen-
siones: quæ omnia adeò illum tutum red-
dunt, vt si his popularis accedat bene-
uolentia, fieri non potest, vt quis eò te-
meritatis erumpat, vt in illum conspira-
re velit. Nam ferè assolet, vt coniurato-
cum ante admissum facinus sit timen-
dum, in hac re eius causa ea est, vt post
patratum scelus, etiam sit illi extimef-
cendum

cendum: cum iam ex commisso scelere
inensam habeat multitudinē, nec pro-
pterea possit sperare vllum perfugij lo-
cum. Possent in hanc subiectam mate-
riam infinita exempla proferri: sed illud
vnum, quod patrum nostrorum memo-
ria cōtigit, satis mihi fuerit proposuisse.
Annibale Bentiuolo, huius Annibalis
qui nunc est, auo, penes quem summa
rerum apud Bononienses erat, à Can-
neschis, qui in illum coniurarunt, inter-
fecto, nec vlla ex se quàm Ioanne tunc
in cunis agente relicta prole, statim à pa-
trato homicidij scelere excitata est mul-
tudo, quæ totam Canneschorum fami-
liam cæde sustulit. Quod sanè à popu-
lari illa in Bentiuolam gentē, qua illam
complectebantur benevolentia, profe-
ctum esse constat. Quæ quidem tanta
fuit, vt cum nemo ad principatum re-
gēdū superesset, iudicio accepto, quod
Florentiæ esset, qui è Bentiuolorū gen-
te genus duceret, ad illud vsque tempus
fabri filius habitus, eò illum accersitum
profecti sunt Bononienses, eiꝑ suæ ci-
uitatis administrationem detulerunt:
quam quidem tandiu est moderatus,

quoad Ioannes ad ætatem imperio regendo idoneam peruenisset. Dico itaq; coniurationes omnes principi paruifaciendas esse, vbi populi in eum fuerit propensa voluntas: at eo infenso, & qui sui hostili odio flagret, omnia sunt & ab omnibus timenda.

Principatus præterea, qui bene sunt constituti, principesq; ipsi omni diligenti cura statuerunt, ne eorum viri primarum sua causa ad desperationem adigerentur: nec quicquam, quo multitudinem æquam, ac tranquillam retinerent, negaretur: nam hæc omnium grauissima est, quam tractet princeps materia.

Inter ea regna, quæ hac nostra ætate bene constituta sint, quæq; prudenter procurata, Galliarum regnum annumeratur: in quo multa sunt sapienter præscripta, à quibus regis & libertas, & securitas pendet. Quorum primum est ipse Senatus, eiusq; authoritas. Quandoquidem qui illud regnum instituit, cognita potentum ambitione, eorumq; insolentia censuit aliquo fræno esse corrigendam: ceterum animaduertens quod

omnis esset multitudo in potètiore me-
 us

tu duntaxat innixo, cupiens eos securos reddere, noluit id muneris regis esse proprium, vt omni apud regni proceres liberaretur inuidia si multitudini faueret, & apud multitudinem, si procerum parteis complecteretur. Ob id tertium quendam constituit iudicem, qui sine Regis inuidia proceres caderet, & tenuiores tueretur. Nihil melius, nihil sapientius hoc decreto esse potuit: nec regni, aut ipsius Regis potior securitatis causa. Hinc alterum, quod notandum est, elici potest: vt nimirum ea princeps alijs procuranda decernat, quæ inuidiâ parere possint: sibi verò quæ grata sint reseruet. Conclusum denuo sit, existimationem suorum procerum principi in pretio esse habendam, ita tamen ne populi sibi odium conciliet.

Compluribus fortasse videri possent, huic meæ opinioni pugnantiæ exempla, cum ex Romanis multorum imperatorum vita, & morte perspecta, aliquæ inuenerint, qui, & si egregiè vixerit, & ingentem animi magnitudinem præ se tulerit, imperium tamen amiserit: aut a suis, qui in illum conspirarunt fuerit in-

terfectus. Cupiens itaque ad hæc, quæ
 obijci possent, respondere, nonnullorū
 imperatorum mores & ingenium dis-
 quiram, & causam cur perierint exami-
 nabo, quam causam non dissimilem his,
 quæ proposita sunt, ostendam. Tum ea
 considerata proponam, quæ res ge-
 stas illorum temporum legentibus di-
 gna sint, quæ notentur. Mihi verò satis
 esse velim, eōs omnes imperatores ora-
 tione complecti, quibus imperij succes-
 sio obuenit, à Marco Philosopho ad Ma-
 ximinum vsq; initio ducto, qui quidem
 hi recēsentur: Marcus, eiusq; filius Com-
 modus, Pertinax, Iulianus, Severus, &
 Antoninus Caracalla eius filius, Macri-
 nus, Heliogabalus, Alexander, & Ma-
 ximinus.

Illud principio obseruandum est, cum
 vnicū certamen duntaxat in omni pro-
 curatione principatus cernatur, poten-
 tiorum scilicet ambitio, & populorum
 insolens ingenium, Romani Imperato-
 res tertia quadam afficiebantur difficul-
 tate, quòd illis ferenda esset militum cru-
 delitas & auaritia: idq; cum difficile ef-
 fet, causam exitij multis attulit. Nam fa-
 ctu

Et haud proclive est, militum, & populorum votis satisfacere. Hi enim quietam, & otiosam vitam traducere cupiunt, ob idque principes, qui modestissimi sunt, compectuntur: milites vero eorum studiosissimi sunt, qui bellicoso animo, insolenti, crudeli, & rapace sunt insignes. Quae omnia in populos cupiebant ab imperatoribus exerceri, quo sibi duplicatis stipendiis, avaritiam, & saevitiam suam exple-re possent. Hinc factum est, ut qui talem de se natura, vel arte partem opinionem imperatores, non afferrent, qua utrumque hominum genus freno compescerent, nisi ruina oppressi interirent. Atque eorum maxima pars (illi praesertim, qui tanquam novi principatum inibant) perspectis utriusque gentis diversis ingeniorum naturis, eodem animo inclinaverunt, quo militibus gratificarentur, iniurias populi contemnerent. Quod quidem consilium necessarium erat. Nam cum principes vitare non possent, quin in aliquorum odium incurrerent, illud in primis contendendum erat, ne multitudinem sibi infensam facerent: id autem si obtineri non possent, in id omnium

124 NICOLAI MACHIAV.
maximè incumberent, vt eius multitudi-
dinis offensionem declinarent, quæ es-
set potentiorum.

Hac de causa imperatores, qui ob
principatus nouitatem studijs & fauo-
re extra ordinem opus habebant, militi-
bus libentius, quàm populis sese adiun-
gebant. Id tamen vel damnum, vel com-
modum illis afferebat, vt princeps ipse
dignitatem suam & authoritatem reti-
nendi peritus erat. Ab his causis profe-
ctum est, vt Marcus, Pertinax, Alexan-
der viri modestioris vitæ, & iustitiæ cul-
tores, crudelitatis hostes, humanitate,
& comitate præditi tristes exitus sunt
consequuti, præter vnum Marcum, qui
quidem longè honoratior vixit, & idè
obiit. Imperij enim successio hæredita-
rio iure ei cum obtigisset, non erat cur
aut militibus, aut populis acceptum fer-
ret. Tanto præterea virtutum comitatu,
quæ illum venerandum, & augustum ef-
fecerant, septus cum esset, semper quo-
ad vixit vtrūq; ordinem, ab omni odio,
& sui contemptu liber, intra officij fi-
nes continuit. At Pertinax, repugnante
exercitu fuerat ad imperium euectus:
qui

qui exercitus, cum sub Cōmodo assue-
tus esset dissolutè viuere, non poterat id
genus honestæ vitæ, ad quod illum cu-
piebat adduci, æ quo animo ferre: hinc
odio sibi eorum conflato, cui odio sui
neglectus (quod iam senex esset) cum
accessisset, inter inītia delatī imperij cō-
cidit. Hinc & illud animaduertere licet,
honestę æquę ac turpis vitæ factis odiū
conciliari. Quocirca princeps, imperiū
qui saluum velit, cogitur nonnunquam
esse non bonus: quando quidem, si ea
multitudo, quæ sit populi, aut militum,
aut optimatum, cuiusq; opera ad impe-
rium sustinendum se indigere cogno-
scat, fuerit deprauata, obsequi eius stu-
dijs, atq; illi morem gerere necesse est.
Quo quidem tempore, quæ factu fo-
rent honesta, principi vehementer es-
sent contraria.

Sed veniamus ad Alexandrum, in
quo vis tanta extitit probitatis, vt inter
alias laudes, quæ illi tribuuntur, illa accen-
setur, quòd toto illo XIII. annorum spa-
tio, quo imperiū fuerat moderatus, ne-
mo vnquam indicta causa fuerit inter-
fectus. Nihilominus cum effœminati

animi fuerit habitus, & qui maternis consilijs sineret se duci, ob idq; in contemptum delapsus, ab exercitu in eum conspirante fuit interfectus.

Nunc vicissim mores & ingenium Commodi, Seueri, Antonini Caracallæ, & Maximini examinâtes, atrocissimos illos deprehendemus, rapinis inhiantes. Qui vt militum cupiditatem explerent, à nullo iniuriarum genere, quod in populos committi pollet, fuit ab illis temperatum. Omnibus tamen, Seuero excepto, tristes obtigerunt vitæ exitus. Seuerus enim tanta excelluit animi virtute, vt militum animos in se propensos postquam continuisset, tametsi populi essent à se duriter oppressi, potuerit tamen imperium feliciter, semperq; retinere. Illius nanque virtutes ita illum in conspectu cùm exercitus, tum reliquarum gentium suscipiendum efficiebât, vt hi attonitis quodammodo hærentes animis, & stupore percussi, illi verò eius reuerentia tacti æquè quiescebant.

Et quoniam huius viri res gestæ præclare fuerunt, paucis ostendam, quàm pulchrè vulpeculæ personam, & leonis
in

in vsum suum induerit: quorum ingenia
& naturam, principi imitanda (vt dixi)
existimo.

Seuerus cognita Iuliani imperatoris
ignauia, persuasit exercitui cuius ipse in
Illyrio ductor erat, optimū fore, vt Ro-
mam Pertinacis imperatoris cadē vin-
dicaturi proficiscerentur: à pratoriana
enim militum cohorte fuerat interfe-
ctus. Sub hac itaque specie, ne ad impe-
rium aspirare videretur, exercitus con-
tra Romam mouit: ac prius in Italiam
transmisit, quā de illius ex Illyrio dis-
cessu fuerit rescitum. Cum autem Ro-
mam deuenisset, Senatus metu addu-
ctus, imperatorē illum, Iuliano vita fun-
cto, declarauit. Post hæc principia duo
supererant Seuero ad absolutum impe-
rium occupandum: alterum in Asia, vbi
Niger exercituū Asiæ præfectus, impe-
ratorem & ipse se salutare iusserat: alte-
rum in occidente ab Albino, qui vicis-
sim de imperio occupando animo cæ-
perat agitare. Verū cum perspiceret
periculosum fore si se in vtrunque ho-
stem declararet, statuit Nigrū adorien-
dum, Albinū verò dolo circumuenire;

ad quem propterea literas dedit: cū ab
 senatu imperij procuratio fuisset sibi
 delata, se statuisse eam dignitatem vtri-
 que communem fieri: atq; Cæsaris titu-
 lo ad illum missō, ex Senatus decreto il-
 lum ad imperij procuratiōē collegam
 sibi adiunxit. Quæ omnia ab Albino
 pro veris bona fide fuerunt accepta. At
 Severus, deuictō atque interfecto Ni-
 gro, orientisq; rebus probè compo-
 sitis, Romam reuersus, contra Albinum,
 (quòd beneficij à se accepti immemor,
 in suam eadem per proditiōem perpe-
 trandam esset molitus) apud senatum
 conquestus est: ob idq; sibi fore necessa-
 rium, vt eò se conferret de illius ingra-
 tudine meritas pœnas sumpturus, inde
 in Galliam ad illum profectus, vnà cum
 imperio vitam illi ademit.

Qui itaq; huius viri res gestas exactè
 animo reputabit, eum leonem ferocissi-
 mum dicet, vulpeculamq; maximè sub-
 dolam: aduersusq; eum & timorem, &
 reuerentiam ab omnibus fuisse adhibi-
 tam: & ab exercitu nec spretū, nec con-
 temptum vnquam fuisse intelliget: desi-
 netq; mirari, si homo nouus eum esset,
 tandiu

tandiu imperium retinere potuerit. Nā
summa eius dignitas & existimatio sem-
per illum ab omni populorum odio,
quod ex rapinis in se concipi potuisset,
vendicarunt.

Eius filius Antoninus, æquē ac ipse
pater vir præstantissimus habitus est: ac
multis rebus excelluit, quę illum in om-
nium gentiū conspectu maiestate con-
spicuum reddebant, & exercitui sum-
mē gratum. Erat enim vir planē bellico-
sus, omnium laborum patientissimus,
& qui omnem ciborū lautitiam, vitæq;
mollitiem vniuersam summopere asper-
naretur. Quod sanē militum animos er-
ga se beneuolos, ac propensos efficie-
bat. Nihilominus tanta extitit ferocia,
& inaudita eius crudelitas (nam præter
alias easq; multiplices, præcipuasq; cau-
sas, maiorem populi Romani partem,
Alexandrinam verò vniuersam multi-
tudinem cæde sustulit) vt omnium pe-
nē mortalium in se concitarit odium:
cœperatq; ijs etiam terroris esse, qui il-
lum medium sepserant, sic, vt à centu-
rione in medio sui ipsius exercitus fue-
rit interfectus.

Qua in re illud considerandum venit, id generis cædes, quæ ab obfirmatis, & obstinati animi proposito accidunt, vitari à principe non posse. Qui enim instructus est ad mortem contemnendam, ei factu per quàm proclive id fuerit. Verùm hoc mortis genus minus est principi timendum, quod longè rarissimum sit. Videndum est duntaxat, ne quempiam ex ijs graui aliqua iniuriâ la cessat, quorū opera ipse vtatur, quosq; ad imperij procurationem circa se retineat. In quod erratum Antoninus prolapsus est, qui centurionis prædicti fratrem contumeliosissimè interfecerat, eiq; quotidie minabatur: nihilominus inter sui corporis stipatores retinebat. Cuius quidem consilij ratio temeraria erat, atque (vti postea accidit) in ea pereundum fuit.

Sed ad Commodū nostra redeat oratio. Is nullo ferè negotio imperium retinere poterat: Iure enim hæreditario, quòd Marci filius esset, obtigerat: satisq; fuisset si paterna vestigia institisset, quo vniuersis populis fuisset etiam cumulatissimè satisfactum. At animo truculen-

to cum esset, & effero, totum se conuertit ad exercitus, quem licentiosem effecerat, gratiam retinendam, quo suam posset in populos exercere rapinas. Cæterum dignitatem, & amplitudinem suam cum nec tueretur, nec conseruaret, atq; in theatra cum gladiatoribus decertaturus sæpenumero descendisset, aliaq; sordidissima, indignissimaq; imperij maiestate admisisset, despiciabilem prorsus in militum conspectum atq; abiectum præbuit: atq; cum partim odio omnibus esset, partim neglectui, in eum conspiratum est, & interfectus.

Reliquum est, vt de Maximini ingenio differamus. Is bellicosissimus fuit, atq; Alexandri, de quo iam superius narrauimus mollicies, cum summo esset omnibus fastidio, hoc vita functo, illum ad imperium euexerunt: quod tamen non diu retinuit. Nam duo illum inferum, ac contemnendum effecerant. Alterum quod ignobilissimus esset. Pauebat enim ouium gregem in Thracia, que res vbiq; gentium erat notissima, atque ob id omnes illum abhorrebant: alterum erat, quod cum in ingressu sui principa-

132 NICOLAI MACHIAV.
tus Romam profectiōem suam distu-
lisset, atq; in possessionem imperij veni-
ret, opiniōem quod crudelissimus es-
set, attulit. Nam & Romæ, & per totam
imperij ditionem, à suis præfectis multi-
plici immanitate sævitum fuerat gravi-
ter: sic, vt totus penè orbis ira in eum,
tū odio, quod efferati esset ingenij me-
tuens, primùm Aphrica, deinde Sena-
tus vnà cum vniuerso populo Roma-
no, atq; Italia tota in illum conspirarunt.
Ad hæc exercitus ipse, qui ad Aquileiã
cum esset in castris, expugnationem dif-
ficiliorem nactus, illiusq; sæuitiæ pertæ-
sus, totq; in illum hostes cum cerneret,
minus illum timens interfecit.

Omittam de Heliogabalo, Macrino,
ac Iuliano dicere, qui contempti, spre-
ti, atq; abiecti cum essent, statim fuerunt
oppressi. Sed ad huius propositæ rei
narrationem totam peroraturus acce-
dam: Qui nostrorum temporum sunt
principes, minus dico hac difficultate
premi, quàm militibus in imperij sui ad-
ministratiōe teneantur extra ordinem
satisfacere. Nam & si illorum aliqua est
habenda

habenda ratio, id tamen paulo momento definitur, cum nemo horum principum collectos in vnum exercitus habeant, qui vnà cum gubernatione, & prouinciarum procuratione, vti imperij Romani exercitus, consenuerint. Quare si tunc militibus citius, quàm populis erat satisfaciendum, id erat quòd milites, quàm populi potētiores essent: nunc verò longe magis est necessarium vt populis mos geratur (semper Turcarum imperatorem, & Aegyptij, Syriæq; Sulthanum excipio) quàm militibus. Populi nanq; copiarum exercitibus potentia (Turca excepto) facilè præstant. Hic enim Turcarum imperator peditũ XII. millia, equitum autem XVI. semper qui se circumstant, cum retineat, à quibus regni securitas, & robur pendet, necessariũ est, vt populorum neglecta, quæ habenda esset, ratione, sibi propensos foueat. Huic persimile est Sulthani regnum: quo in militum manu constituto, necessarium est, vt & ipse nulla populorum habita ratione, eos sibi in amicitia firmos complectatur. Atqui illud videre licet, hoc Sulthani regnum lōgè

diuersum à cæteris principatibus esse. Accedit namq; quàm maximè ad Christianorum pontificatum, quem nec hæreditarium, nec nouum appellare possumus. Principis enim iam demortui, qui liberi supersunt, nec testamento relinquuntur hæredes, nec principatus domini: sed ille, qui in eũ gradum per eos, penes quos est eligendi potestas, eligi solet. Qui mos vnà cum tempore cum inueterauerit, recens dominatus dici non potest. Nulla enim earum difficultatum afflicatur, quibus noui obnoxij patent. Nam & si nouum est imperium, illius tamen dignitatis decreta antiqua sunt: atq; in eum finem facta, vt illum tanquam hæreditarium admittant, & complectantur dominum.

Verùm ad nostrum redeamus institutum. Si quis, inquam, ea, quæ iam supra expendimus, animo reputabit, facile intelliget ab eo, quòd odio flagrarint nec non quòd contempti & sprete fuerint imperatores illi, eorum calamitatē esse profectam. Perspicuum & illud fiet, quòd factum sit, quòd eorum nonnulli, administrandi rationem quandam sequuti

quuti, cui contrariam alij cum inierint, in vtraq; tamen parte eiusdem administrationis reperti sint, tum quibus felix, tum quibus tristior contigerit vitæ finis. Inutile namq; fuit, & noxium Pertinaci, & Alexandro, principes noui cū essent, Marcum imitari voluisse, non secus atq; Caracallæ, Commodò, & Maximino perniciosum, Seueri voluisse vestigijs insistere. Non enim tanta præditi erant virtute, quæ ad eorum vestigia implēda satis esset. Quapropter nouus princeps in imperio retinendo non potest Marci res gestas imitari: nec etiam necessariū est, vt quæ Seuerus egit, ipse curet præstanda: verū eas Seueri partem complectatur, quæ ad imperium confirmandū fuerint necessaria: à Marco autem eas mutuetur, quibus imperium iam stabilitum, & confirmatum, dignè ac gloriose tueri ac sustinere possit.

SINT NE ARCES, ET QVAE AD
*dominatum retinendum, à principibus plerunq;
 fieri solent, utiles, an noxiae. Cap. XX.*

Quo tuto dominatum retinerent nonnulli principes, populos, qui

136 NICOLAI MACHIAV.
in eorum ditionem concesserant, armis
spoliarunt: Alij in factiones discissas vr-
bes continuerunt: inimicitias in sese fo-
uerunt quàm plurimi: arces item fuerunt
qui extruxerint, vbi nonnulli suas iam
extructas euerterunt. Nam pauci in id
animum intenderunt, vt qui sibi initio
principatus initii, suspecti essent, eos in
suam ipsorum amicitiam adiungerent.
Quare & si de his omnibus definita fer-
ri sententia non potest, nisi ad præci-
pua quandam horum principatum
deducatur quæ esset tractanda
quæstio, tamen perinde vniuersam de
ijs orationem instituiam, atq; subiectæ
rei materia patietur.

Nunquam itaq; est factum, vt qui no-
uus sit princeps, arma suis detraxerit:
imò inermes nactus, semper armis in-
struendos curauit. Ea enim arma qui-
bus instruuntur, iam tui iuris esse cœpe-
runt. Qui tibi suspecti habentur, ij fide-
les euadunt: in fide autem qui hæcenus
perstiterunt, confirmantur. Iam quibus
imperio præes, tui adhærentes fiunt. Et
quoniam quæ in tuam potestatem ces-
sit multitudo, vniuersa armari non po-
test,

test, si de ijs, qui iam armis sunt instructi benemeraris, securius cū reliquis agere potes, & diuersitas illa inter administrandum, quam liberaliorem erga se agnoscunt, eos tibi deuinctos reddit, reliqui, qui sunt, excusationem pro te defendendo afferunt; iudicantes necessarium fore, vt qui periculorū plus subeunt & oneris, eos etiam videri plus iure meritos esse. Verū cum illis arma detrahis, iam illis iniurius esse incipis, atque ostendis, quōd animi tui vel abiectione, vel in eos exigua fide illis omnino diffidas: quarum vtraq; opinionum odium in te concitant. Cum autem sine armis esse nequeas, ad mercenariam militiam te conuertis, de qua, cuius virtutis esset, supra differuimus. Quæ & si bona esset, non ea tamen est virtute, quæ te à præpotentibus hostibus, & ab ea quam suspectam habeas, multitudine tueri possit. Quocirca nouus princeps (vt dixi) in nouo, cui præest, principatu nunquam non descripta ac disposita habebit arma. Harum rerum exemplis historia penè omnes sunt refertæ.

At principe noua aliqua prouincia

aucto, quo veluti pars veteri suo adiungatur imperio, tunc necessarium est, vt lic parta prouincia, armis exuatur, in qua illi excipiantur, qui in ea occupanda sui se studiosos declararunt, qui quidem tamen temporis progressu & occasione, molles reddendi sunt & effeminati, atq; ita sese comparet princeps, vt totius ditionis arma in ijs militibus collocentur, qui proprij sint, & qui in veteri principatu vitam apud illum traducunt.

Maiores nostros, & qui sapientes habebantur, solitos dicere accepimus, Pisoriensium ciuitatem factionibus, Pisas verò arcibus retinendas esse. Hinc factum est, vt in nonnullis, quæ eorū subiiciebantur imperio vrbibus, dissidia fouerint, quo earum possessionem facilius retinerent. Rectè hoc factum esse poterat, dum Italia sursum deorsum quodammodo ferebatur: at hoc tempore id præceptum præscribi posse non arbitror. Nam quòd dissidia aliquid commodi ex se vnquam pariant, certè non puto: imò necessarium est, vt ad hostium accessum, vrbes factionibus distracte, sta-
tim

tim amittantur. Semper enim debilior pars viribus externis sese adiungit: cum altera nec tueri nec se sustinere possit. Veneti superioribus rationibus adducti (vt ego existimo) Guelforum factiones, Ghibellinorū in ciuitatibus sui imperij alebant: & tamen nunquam permittebant, vt in cædes faciendas irrumperent, nihilominus huiusmodi dissensiones fouebant, vt sic controuersijs occupati populi, haud in illos motum aliquem excitarent. Quod sanè, vti postea patuit, ex sententiâ illis non cessit. Nam ad castellum, quod Vaila appellatur fractis, statim partium altera audentior fracta, omne imperium illis ademit. Hæ rationes igitur administrandi, principis imbecillitatem arguunt: quâdo quidem viribus potens imperium, nunquam id generis vrbium distractiones feret. Pacis quidem tempore duntaxat vsui esse possunt, cum per eas facilius, qui in tua sunt potestate, homines regi possint: at bellum si instet, tunc suam declarat id genus consilij fraudem. Haud dubiè superandis difficultatibus, & quæ struuntur rebus aduersis, clari euadunt princi-

140 NICOLAI MACHIAV.
pes, ob id fortuna, cum aliquem, præfer-
tim principem nouum euehendum cu-
rat, quiq; maiorem, quàm qui hæredita-
rio iure principatum tenet, necessitatẽ
habet, hostes illi excitat, expeditiones
parat: quo illas ex oblata occasione su-
peret, atq; quos ad ascendendum gra-
dus hostes attulerunt, per eosdem altius
euolare nitatur. Quare multi sunt, qui
sentiunt, vt rerum peritus princeps, si
quando occasio datur, astu aliquid ini-
micitarum in se alere debeat, vt illis op-
pressis, maior illius nominis subsequa-
tur & dignitas & amplitudo.

Naçti sunt maiorem fidem & utilita-
tem principes, præsertim noui in ijs, qui
in principatu ineundo iudicabantur su-
specti, quàm in ijs, quibus maxime ini-
tio confidebant. Pandulfus Petruccius
Senensiu princeps, per eos magis prin-
cipatum administrabat, quos suspectos
habuit, quàm per quosuis alios. Verum
de hac rerum administrandi ratione,
quòd ex subiectæ rei natura varia sit,
haudquaquam fusius differere possum.
Illud duntaxat dictum velim: si homi-
nes, qui initio principatus hostes fue-
runt,

tunt, eius generis sunt, vt quo se susti-
neant auxilio indigeant, nunquam non
principi factu perquam facile fuerit, eos
sibi amicos conciliare: ipsi verò eo ma-
gis coguntur principi inseruire, quo opi-
nionem de se iniquè conceptam, factis
delendam esse cognoscunt. Ita fit, vt ma-
ior inde fructus ad principem redeat,
quàm ab ijs, qui nimia securitate illi in-
seruiens res illius negligunt.

Cæterum postquam res ipsa postu-
lat, prætermissum nolim, quominus in
memoriam reuocem principi, cui nu-
per prouincialium favore parta est ali-
qua prouincia, vt probè consideret, quæ
causa impulerit, vt ei fauerent, atq; stu-
dium illud in se, nisi à natura quadam
propensione profectum esse cognoscat
(sed quòd tantum illa rerum prior ad-
ministrandi ratio non placeret) negotij
plurimum & difficultatis erit, eos in ami-
citiâ retineri posse: vt enim illis satisfac-
iat, fieri non poterit. Atq; huius rei cau-
sa per ea exempla, quæ ex vetustis & re-
centioribus rebus colligi solent, probè
perspecta & examinata, longè facilius
eos princeps intelliget in suam amicitiam

pertrahi posse, qui in primo illo domi-
nato quiescebant, & qui propterea ho-
stes in se fuerunt, quam eos, qui quod
illis displicebat, in suam amicitiam incli-
narunt, atq; ad eam prouinciam occu-
pandam studium suum omne, & fauo-
rem ei præstiterunt.

Consuetudo inualuerat apud princi-
pes, ut quo tutius principatum retine-
rent, arces erigerent, quæ tanquam ha-
benis & frænis compescerentur illi, qui
in se aliquid molirentur: atq; ad repen-
tinum quemq; impetum securum habe-
rent, quò se reciperēt, perfugium. Equi-
dem consilium hoc, quod iam peruetu-
stum & vñtatum sit, improbatū nolim.
Nihilo secius ætate nostra vidimus Ni-
colaum Vitellium, duas, quæ Tipherni
erant arces, vt ditionem illam retineret,
diruisse. Guidus Vbaldus Metaurensiū
princeps, in principatum vnde à Valen-
tino fuerat eiectus, restitutus, omneis il-
lius prouinciæ arces funditus euertit. Il-
lis enim sic euersis, existimauit diffici-
lius prouinciā illam iterum amitti pos-
se. Bentiuoli, Bononiam recuperatam
cum rediissent, eadem consilia sunt se-
quuti

quuti. Ex temporum itaq; conditione, arces sunt, vel nō sunt vsui: si qua autem in parte quid boni inde ad te redit, in altera maximè lædunt. Hoc sanè sic examinarī licet.

Principi, qui populos suos magis quàm externos timet, arces sunt erigendæ: at qui ab externis magis, quàm à populis metuit, ab eo prætermitti debent. Plus enim bellorum intulit, illarumq; est Sfortianorum familiæ, Mediolani à Francisco Sfortia extructum castrum, quàm quoduis aliud in eo dominatu admissum erratū. Proinde propugnaculum quouis alio firmitus illud est, multitudinis odio carere. Nam qui in odium populi incurrit, tametsi munitissimas possideat arces, eum tamen liberare non possunt. Populis enim cum iam arma ceperint, nunquam deerunt qui suppetias ferant exteri. Nunquam etate nostra obseruatum est, principum cuiquam eas profuisse, præter vni Cætarinæ Foroliuensium dominæ eo tempore, quo Hieronymus eius vir fuerat interfectus. Potuit enim per illam, quã retinebat arcem, popularem impetum

144 NICOLAI MACHIAV.
effugere, subsidium Mediolanensium
expectare, & ditionem vniuersam recu-
perare. Temporum etiam talis erat tunc
conditio, vt alienus princeps non pos-
set auxilio esse populo, veruntamen nec
ei profuit, cum in illam Valentinus im-
pressionem fecisset, ac populus ei infe-
stus, extero principi est adiunctus. Qua-
re securius illi fuisset tunc temporis, &
prius in popularem offensionem non
incurrere, quam arces possidere.

His itaque perspectis, probabo equi-
dem, cum qui arces condunt, tunc qui
de illis non admodum laborabunt: ac-
cusabo tamen eos, qui illis confisi, parū
aut nihil ducunt populari odio premi.

QVO PACTO PRINCEPS GERE-
*re se debeat, quo existimationem sibi com-
paret. Cap. XXI.*

NVlla re vna magis princeps com-
mendatur, quam rerum præstan-
tium tractatione, & raris exemplis inter
alios elucere. Hac nostra ætate Ferdi-
nandum Aragonirum, nunc Hispania-
rum regem habemus. Is ferè nouū prin-
cipem dicere quis posset; cum ex imbe-
cillo

cillo rege, eò & famæ, & gloriæ proces-
 sit, vt inter Christianorum reges facile
 primus euaserit: si quidem suarum rerū
 gestarum rationem spectabis, maximas
 vtiq; & extra ordinē nonnullas depre-
 hendes. Initio enim sui imperij Baticū
 regnum inuasit, quæ expeditio illius fun-
 damentum extitit. Primū eam otiosus,
 & ab omni, qua posset impediri inter-
 pellatione, securus confecit. Castellani
 verò regni procerū animos occupatos
 in ea continuit: qui in id bellum intenti,
 ab innouandis rebus animū auocabant:
 ipse autem, & auctoritatem, & imperiū
 in eos, sic nec opinātes, interim sibi com-
 parabat. Potuit copiarum exercitus sa-
 cris, & populorum pecunijs alere, atq;
 diutino illo bello ad militiam suam fir-
 mandam (quæ postea celebrē illum red-
 didit) fundamenta iacere. Ad hæc vt
 maiora aggredi posset, pietatis nomen
 perpetuo prætexēs, ad piā quandam
 sæuitiam animum conuertit, semijudeo-
 rum secta é toto regno eiecta. Hoc exē-
 plo nihil aut mirabilius, aut rarius esse
 potuit. Hoc etiam pallio tectus, Aphri-
 cam est aggressus, in Italiam expeditio-

146 NICOLAI MACHIAV.
nem confecit: omniū postremo Gallias
est adortus, atq; ita semper ingentia fa-
cta contexit, quibus populorum ani-
mos suspensos, & admiratione obstupe-
factos, atq; rerum euentu occupatos de-
tinuit. Hæ autem omnes illius res gestæ,
ita aliæ ex alijs enatæ sunt, vt nullum
quiescendi, nullum ad eum oppugnan-
dum spatium hominibus reliquerit.

Plurimum item refert, principem ra-
ra de se exempla in vrbana administra-
tione præbere: & quæ proximè ijs acce-
dat, quæ Bernardi Mediolanensis fuisse
dicuntur, cū scilicet occasio alicuius sese
offert, qui aliquid præter morem, & ci-
uilibus vitæ consuetudinem, vel honestè,
vel turpiter gesserit, rationemq; inueni-
re ad illum vel præmio cohonestandū,
vel supplicio afficiendum, de qua mul-
tum, diuq; loquantur homines. Illud in
primis diligenter studeat princeps, vt in
omni vitæ suæ ratione, famam existima-
tionemq; de se magni & excellentis vi-
ri excitet. Eo etiā nomine maximè com-
mendatur princeps, vbi propriè vereq;
amicus, vel inimicus fuerit: hoc est, si
abscisso omnium rerum respectu, fauto
rem

rem alicui in quempiam alterum sese declarat. Quod consilium vtilius semper erit, quàm velle in neutram partium inclinare.

Nam si inter se duo potentes confligant, tuam qui attingant regionem, qualescunq; illi fuerint, siue quod altero de bellato sit tibi à victore timendum, siue non, vtilius semper foret in vtraq; huius rei conditione, si te patefacto apertum bellum geras. Si quidem primo loco nisi te aperias, semper eius, cui victoria cesserit, eris præda, maxima cum victi, tum voluptate, tum iucunditate, nec vllum ius, vllamve rationem habebis, qua aut defendi, aut recipi possis. Nam belli victor suspectos amicos, quiq; in rebus aduersis auxilio sibi esse nolunt, negliget: qui autem domitus iacet, is cum tu armis arreptis eius aleam sequi nolueris, te recipiet nunquam. In Græciam Antiochus transmiserat, ab Aetolis, vt inde Romanos expelleret, inductus: legatos ad Achæos Romanorum amicos misit, hortaturos vt neutram in partem inclinarent. Vicissim Romani eis suadebant, vt arma pro se caperent. res ad

148 NICOLAI MACHIAV.
Senatum Achæorum deliberanda de-
ducta est: ibi Antiochi legatus, vt neu-
tram partium sequerentur eis suadebat:
contra Romanus legatus excipiens, id,
inquit, quod optimum, atq; ex vsu ve-
stræ Reipublice maximè fore isti dicunt,
ne vos scilicet hoc nostro bello implice-
mini, nihil est quod vobis magis sit con-
trarium. Quâdoquidem si absq; gratia,
atq; existimatione vlla bello abstiteri-
tis, victoris præmiũ relinquemini. Non
quam non eueniet, vt qui tibi haud ami-
cus est, non contendat à te, vt neutrius
partis esse velis: at amicus qui est, id à te
petet, vt arreptis armis palàm prodeas.
Principes verò qui sunt animi dubij, vt
quæ cernunt præsentia pericula vitent,
sæpenumero eam sequuntur viam, qua
neutri habeantur: ex quo etiã fit, vt non
rarò periclitentur. Verùm cum princeps
audacter alterius partis fautorem sese
aperit, si is, cui se adiunxit, victor euale-
rit, tametsi præpotens habeatur, & ad
eius arbitriũ relinquatur, nihilominus
iam beneficij vinculum est illi iniectum
& amor propterea iam intercedit conci-
liatus, homines præterea non adeò in-
honesti

honesti sunt & iniqui, vt tanto ingrati-
tudinis exemplo illum oppressum ve-
lint. Ad hæc, victoriæ ipsæ non ita feli-
citer parantur, quin victor aliquam co-
gatur habere rationem, præsertim iusti-
tiæ, & æquitatis. Porro si is, cui adhiren-
dum iudicauit, victoria cadat, recipie-
tur tamen ab eo, & quoad illi fuerit fa-
cultas, nunquam non aderit suppetias
laturus. Deinde in socium tute adscri-
bis eiusmodi fortunæ, quæ iterum facile
erigi potest.

Secundo loco, si illi, qui armis con-
grediuntur, tales sunt, vt tibi ab altera
partium, quæ victoriam sit consequuta,
non sit timendum, maioris etiam pru-
dentia fuerit, si te eorum alteri adiunxe-
ris. Nam vnus auxilio fretus, ad alterius
excidium accedis, qui alter ab altero, si
saperet, seruandus erat sic, vt adpta vi-
ctoria tuæ relinquatur voluntati, nec fie-
ri potest, quin tuo subsidio fultus, vi-
ctor euadat.

Hic autem principi cauendum est,
ne, vt dixi, alterum offensurus, ducat so-
cietatem esse ineundam, nisi necessitas
cogat, cum eo, qui se potentiorẽ agno-

scit. Illius enim arbitrio (quod planè principibus omnibus obnixè fugiendum) relinquitur tractandus. Societatem Veneti cum Gallis coiuerunt contra Mediolanensium principem, quod tamen ne fieret, vitari poterat: id autem postea attulit eis calamitatē & exitium. At si evitari non potest, vti accidit Florentinis, cū Pontifex & Hispani Cisalpinam Galliā sunt adorti: tunc enim in alteram partium ob eas, quas commemorauimus causas, descendere nō recuset.

Nec illud vnquam quisquam sibi persuadeat, vt in ijs rebus certum cōsiliū capi possit: imò omnia ambigua cogitet capessenda. Quandoquidem in rerū ordine id maximè cernitur, vt quo quis studiosius discrimen vnum declinare contendit, eo magis in alterum incurrit. Verùm ibi prudentia conspicua fit, vbi quis discriminis naturam prospicit, atque iniquæ rationis quod est, id tanquam commodum ad rem præsentem arripit. Virtutum præterea amator haberi studeat princeps: ac in vnaquaque artium excellentes viros honoret. Ad hæc ciuibus suis animos addat, quò sperent

rent se tranquille sua negotia, tū in mercaturis, tum in agris colendis, nec non in quocunq; hominum, vel studio, vel commercio exercere posse, ne ab agrorum cultu, eorum alteri direptionis opinionone, alteri ab instituenda noua aliqua mercaturæ ratione tributorum magnitudine deterriti, abstineant: quinimo præmia ijs constituat, qui, aut hæc faciunt, aut ciuitatem & ditionē quacunque ratione augendam putabunt. Statutis item anni temporibus populos detineat ludis, & spectaculis occupatos. At cum ciuitas omnis in artificum manum, aut in tribus sit distributa, eorum coetus princeps in honore curet apud se habendos: vnacq; cum ipsis nonnunquam congregetur, atque humanitatis, & magnificentia specimen de se illis dare studeat: suæ tamen dignitatis maiestatem, perpetuò ac constanter retineat. Hæc enim nulla in re, neque vllam ob rem prætermitti, aut negligi debet.

DE IIS, QUI PRINCIPIBUS
sunt à secretis. Cap. XXII.

Non est minimi momenti in ministrorum delectu habendo princi-

pis acre iudicium, cum ad eorum electionem, de illius prudentia iudicium fiat. Prima enim omnium, quam de principe ducunt homines coniecturam, ab ijs potissimum capiunt, quos circum illum versari cognoscunt. Qui si rerum periti, & fide præditi sunt, prudens & ipse existimari potest: quòd optimè noverit eos iudicare fore viros idoneos, potueritq; eos prudenter sibi fideles retinere: secus autem si fuerint, nunquam non perperam de eo iudicari poterit. Primum enim erratum, quod admittit princeps, in eorū delectu habendo maximè cernitur. Nemo erat, qui Antonium Venafrum Pandolfi Petruccij Senensium principis ministrum cognosceret, non arbitraretur Pandolfum summæ prudentiæ virum, cum apud se talem retineret administrum. Cæterum cum triplex hominum sit ingeniorum natura, vnum per se intelligit: alterum, cum fuerit ei præmonstratum, tertium, quod ne admonitum quidem, nedum per se, id præstare potest. Primum illud maximè excellit: quod huic additur, excellit quidem: at quod tertium est, prorsus

ius inutile. Necesse itaq; erat vt Pandol-
fus, si non primum, at certè secundum
obteneret gradum. Quoties enim quis,
ea quæ fiunt, quæq; dicuntur, recta &
praua suo quodam assensu dijudicare
potest, tametsi inueniendi, aut excogi-
tandi rationē nō habeat, ab administro
tamen, quæ gerantur rectè, turpiter ve
facilè percipit, & illa quidem effert, hæc
verò deprimendo corrigit. Administer
deinde, cum illum falli posse diffidat,
in sua perstat probitate. Iam verò vt ad-
ministri agnosci possit ingenium, mo-
dus ille affertur minimè fallax: cum il-
lum sibi magis deprehendis quàm tibi
prospectum velle, quiq; in omnibus re-
bus gerendis suam quarit vtilitatem,
hic sic comparatus, nunquam probi ad-
ministratores fungetur officio, nec vn-
quam illi fidere poteris. Qui enim alte-
rius principatum in manu habet, nun-
quam de se, sed de principis commodis
cogitare debet: nec quid aliud, quàm
quod in rem illius cadit, illi in mentem
reuocare. Vicissim principis est, quò il-
lum virum in probitate contineat, de
administratore suo cogitare, honori-

154 NICOLAI MACHIAV.
 bus, & diuitijs sibi illum deuinciendo,
 honorum item, atq; obeundorū mune-
 rum cōmunionē iungendo, vt multipli-
 ci, tum honore, tū diuitiarū copia cumu-
 lato causam afferat, ne alios, aut hono-
 res, aut diuitias expetat, & quæ illi sunt
 obeunda multiplicia munera, adigant
 illum, vt rerum vicissitudinem reformi-
 det, cum sine principis fauore cogno-
 scat se consistere non posse. Cum igitur
 sic fuerint comparati, & princeps, & mi-
 nister, facile alter alteri fidere possunt,
 secus autem, nunquam non pernicio-
 sus fuerit, vel vni, vel alteri exitus.

DE RATIONE FUGIENDI AS-
 sentatores. Cap. XXIII.

EAm partem, atque errorem illum
 prætermitti nolim, à quo vix prin-
 cipes, nisi summa præditi prudentia, &
 acri premuniti in deligendo iudicio, se
 se tueri possunt, nimirum de assentato-
 ribus: de quibus fugiendis monumenta
 ferè omnia referta sunt præceptis. Ho-
 mines enim adeo in rebus suis sibi in-
 dulgent, adeoq; se falli sinunt, vt vix ab
 hoc hominum peste sibi cauere velint.
 Vt

Vt autem se defendāt periculum est, ne in contemptum cadant. Nam nulla alia ratione ab assentationibus se vindicare quis potest, quàm vt homines intelligant, te non offensum iri, si tibi liberè veritatem dicant. At si hoc ab omnibus fieri liberum fuerit, iam tua imminuetur existimatio. Princeps propterea qui sapit, tertium quendam modum constituet, & eos in suo principatu eligendos curabit, qui rerum vsu periti sint, ijsq; duntaxat integrum sit veritatem loqui, deq; ijs rebus, de quibus ipse interrogabit, vt præterea nihil in medium afferat, quod deliberandum videatur: de omnibus tamen eos sciscitari debet, eorumq; audire sententias: verùm ex eorum consilijs, quid sibi visum fuerit, per se postea constituat, atq; cum vnoquoq; eorum ita se comparet, vt omnes intelligant, quo liberiores fuerint in dicendo, eo apud se acceptiores fore, seq; præter ipsos neminem eorum auditorum, qui rem iam deliberatam persequi audeat, seq; à sua semel suscepta sententia, nulla vi depelli posse: secus autem qui fecerit, aut præceptis fertur adulatorū causa,

156 NICOLAI MACHIAV.
aut sæpius de sententia discedere cogetur propter sententiarum multiplicem varietatem, inde exigua nascetur, quæ de eo postea habenda erat, existimatio. Proferam ad hoc institutum recentis memoriæ exemplum.

Lucas sacerdos, è Maximiliani hoc tempore imperatoris familia, semel cū de eo verba faceret: Maximilianus, inquit, à nemine consilium capit, nec tamen quod cupit, vnquam efficit. Hoc sanè inde fiebat, quod diuersam à præscripta rationem tenebat. Suorum enim consiliorum tacitus est, nemini sui animi secreta detegit, neminem in consilium aduocat: at vbi primùm in exequendo eius consilia aperiuntur, tunc ab ijs, qui illum circumstant contradici solet: ipse verò, ea qua est ingenij facilitate, statim à sententia discedit. Hinc fit, vt quod die extruit vno, altero conuellet: nec quid sibi velit, aut quid animo verset intelligi potest, nec etiam in eius deliberationibus, vllum fundamentum agi potest. Quapropter princeps de omnibus rebus semper consilium capiat, ad suam tamen nō aliorum voluntatem

tatem, imò omnium animos, à dandis vlla de re consilijs se nō rogitante, prorsus auertat. Ipse verò in consultando creber esse debet, rerumq̃, consultandas quas proposuit, præbeat se vicissim veritatis patientem auditorem. Quin, si quempiam nouit inter consiliarios, qui aliquo ad se respectu eam reticeat, ea de re maximè succenseat.

Quoniam verò nonnulli sunt, qui arbitrantur principem, prudentiæ de se qui opinionem afferat, sapientem existimari, non quòd eius sic ferat naturæ præstantia, sed quòd virorum prudentum, qui illum circumstant, optimis fulciatur consilijs. Hi sanè sic opinantes sciant propterea se maximè falli. Quoniam hæc regula certissima est, generatimq̃ traditur: Principi, qui per se non sapit, rectè ei consilia non facile dari posse. Fortuitò quidem & casu quodam id contingere posset, cum vni duntaxat se totum regendum traderet, hac ratione optimè regi posset, verùm ad exiguum, breueq̃ tempus duraturus esset in principatu: nam statim moderator ille, ab imperio principē exturbaret. Si verò plu-

res quàm vnum in consilium princeps imperitus rerum adhibeat, nunquam inter se coherentiã habebit consilia: nec ipse per se idoneus erit, vt illa conciliet. Eorum autem, qui sunt ei à consilijs, de proprijs commodis vnusquisque cogitabit, ipse verò nec eos cognoscere, nec corrigere poterit: qui autem illis meliores futuri sint, non facile inueniri possunt: nam nunquam nõ vsu tibi veniet, vt homines in te improbi sint, nisi aliqua cogantur vi, vt sint probi. Illud itaque maneat necessarium esse, recta consilia à quocunq; proficiscantur, à principis prudentia, non autem principis prudentia à rectis consilijs deriuetur.

QVI FACTVM SIT NONNVL-

los Italos principes, suo eiectos esse principatu. Cap. XXIII.

SI quæ iã dicta sunt prudenter obseruentur, fiet, vt nouus princeps, anti- quæ videatur successisse hæreditati, eã- que ipsa statim illum securiorem, firmio- remq; in principatu constituent, quàm si in eo consenuisset. Nõ enim principis rerum administrationem intentiori ani- mo

mo obseruant homines, quàm eius, qui hæreditario iure imperat. Quæ rerum procuratio, si virtute excellere conspiciatur, facilius homines sibi conciliat, magisq; illos sibi deuincit, quàm ipsa stirpis antiquitas. Potius enim præsentibus, quàm præteritis rebus capiuntur homines: atq; in ijs si commoda inveniunt, eorum fructu contenti, facile conquiescunt: imò omnem defensionem pro principe suscipiunt, modò ipse cæteris in rebus sibi non deesse velit. Hoc modo duplicatã gloriam consequetur: tum quòd nouum principatum instituerit, tum quòd eundem bonis legibus, armis, amicis, bonis deniq; institutis decorauerit, armaueritque: quemadmodum duplicatam ignominiam reportabit, qui principum sanguine natus, imperitia rerum illum amisit.

Nunc si qui sunt, qui velint eos principes, qui in Italia hac nostra ætate principatum amiserunt, considerare, vti Neapolitanum regem, Mediolanensium principem, & id generis alios, animaduertet in eis communem quendam in paradisi armis (vt supra fuit expositum) de-

160 NICOLAI MACHIAV.
fectum. Deprehendetur præterea eorum nonnullos multitudinî fuisse inui-
fos: vel si illam amicam habuerunt, ab
ijs tamen, qui potentiores essent, nesci-
uerunt se securos reddere. Nunquam
enim sine harum rerum maxima impe-
ritia, ea imperia amitti solent, quæ tantû
virium habeant, quantû sat est ad exer-
citurum in aciem proferendum. Philip-
pus Macedo (non Alexandri Magni pa-
ter, sed qui à T. Quinto superatus fuit)
habebat non satis amplum principatû,
ad Romanorum, & Græciæ totius ma-
gnitudinem, qui illum inuaserant: nihi-
lominus cum esset vir bellicosus, multa-
rumq; rerum vsu peritus, ad retinendos
populos maximè idoneus, & qua se se-
curum à potentioribus redderet ratio-
nis gnarus, plures annos contra eos bel-
lum sustinuit: & licet nonnullarum ciui-
tatum possessionem amiserit, regnum
tamen retinuit. Quapropter hi nostræ
ætatis principes Itali, qui diu principa-
tum tenuerunt, non est quod fortunam
incusent, si illum amiserint, verùm suam
ipsorum sordiam. Nam cû tranquillis
temporibus de eius mutatione nunquã
cogit

cogitarint (quod commune est omnium hominum vitium, qui tempestatem, dum tranquillitas adest, parui ducunt) aduersis temporibus irrupentibus, nulla defensionis cura, sed turpi fuga sibi consulere cogitarunt: speraruntque populos, victorum insolentiae periculosos fastidio, se reuocatuos. Quod sane consilium, cum caetera desunt, bonum est: at turpissimum videri debet ob id vnum, reliqua neglexisse remedia. Numquam enim concidendum est ea spe, vt inuenturum putes, qui te postea erigat. Id quidem aut nunquam accidit, aut si fit, cum turpis sit tui illa defensio, nihil securitatis habet, nec a te pendet. Vnae illae defensionum bonae, certae, ac constantes sunt, quae a te, tuaque virtute prodeunt.

Q V A N T V M I N R E B V S H V M A N I S fortuna ualeat, & de ratione, qua illi obfisti possit. Cap. XXV.

HAud illud mihi obscurum est, eius sententiae complures esse, ac olim fuisse, ita rerum humanarum procuracione a fortuna omnino, ab ipsoque Deo teneri, vt ab hominum prudentia nulla

ratione corrigi queat: imò nullo posse
occurri remedio. Ob id existimari pos-
set, in ijs rebus non multum laborandū
esse, sed quò fortuna impellit, eò se ferri
permittendum. Hæc opinio maiori per-
suasione his nostris temporibus, pro-
pter rerum multiplicem conuersionem,
recepta est, quodq; nunquam non visæ
sint, quotidieq; videantur mutationes,
extra omnem humanam, quæ capi pos-
set, coniecturam. Hoc ego nonnunquã
animo cum cogitasset, aliqua ex parte
eò inclinaueram sententiæ. Sed ne arbi-
trium nostrum extinguatur, eam opi-
nionem sequor, vt alteram nostrarum
rerum partem fortunæ arbitrato iudicẽ
procurari, alteram vel paulo minus no-
bis administrandam relinqui. Fortunã
enim montano flumini omnia proster-
nenti comparare soleo, quod cum præ-
ceps fertur, in agros effunditur, arbores
sternit, conuellitq; domos: hinc terræ
multū abripiens, aliò idem illud regerit:
omnia item præ se agit, omnia eius con-
spectum fugitant, omnia illius furori ce-
dunt, sublata omni qua posset ratione
reprimi: nihilominus cum tali feratur
ingen

ingenio, nihil impedit, quo minus homines pacatioribus temporibus, possint obicibus, aggeribusque prospicere, ut iterum exundans, canalibus defluat, aut impetu represso, tam effuse perniciosaque non feratur. Idem accidit de fortuna, quæ vim suam exerit, ubi nulla ad est ad resistendum instructa virtus: eò suos impetus conuertit, ubi nullos aggeres, nulla impedimenta, quibus sibi obuiam iri possit, nouit esse extracta, iam vero Italiam harum conuersionum sedem, & quæ his motum exciuit, si quis consideret, facile intelliget illam vastam quandam, & sine aggeribus, sine obicibus desertam terram: quæ, si qua deceret patria virtute suffulta esset, uti Germaniam, Hispaniam, Galliam cernimus hæc inundatio, aut in illam non irrupisset, aut tot enormibus mutationibus, ut fecit, non redundasset. Atque de ratione qua fortunæ obsisti possit, hæc sint dicta. Sed ut ad ea, quæ speciatim dici possunt arctius orationem dirigam, dico, hunc, vel illum principem hodie videri feliciter agere, cras verò præcipitem ferri, cum tamen nec animum, nec ingenium

164 NICOLAI MACHIAV.
mutatum videre possumus: quod ex ijs,
quas supra fusius disquisiimus, causis
primum proficisci arbitror, nimirum,
quòd qui fortunæ totus incumbit, is
princeps ad illius cõuersionem ruinam
edit. Illum etiã felicem existimo, cuius
in administrando consilia, temporum
conditioni respondent: vicissimq; infe-
licem illum puto, à cuius rerum geren-
darum procuratione tempora discrepa-
re videntur. Constat enim homines in
ijs rebus, quibus ad finem deducuntur
(quem finem ob oculos propositum ha-
bent, nempe gloriam, & opes) non vna
ratione deliberare. Nonnulli circum-
spectè quodam modo, alij impetu, com-
plures vi, arte multi, sunt qui patienti
animo, effrenato quàm plurimi, & vnus
quisque his modis inter se repugnanti-
bus eò peruenire potest. Alterum præ-
terea è duobus videmus, cui in agendo
obseruatio est, quò destinauit peruenis-
se, alterum nequaquam. Vicissim, ex
duobus alteris videmus vtrunque con-
trarijs studijs æquè felices fieri. Quæ res
aliunde non manat, quàm à temporum
conditione, quæ cum eorũ agendi mo-
dis

dis vel consentit, vel repugnat. Hinc ori-
tur quod iam dixi, duos aliquando fo-
re, qui pugnantibus consilijs aliquid co-
nantes, ad eundem penè exitum veniūt
vtrique. Ex duobus item in quippiam
a quæ incumbentibus, alter ad finem de-
ducitur, alteri negatur. Hinc etiam bo-
norum vicissitudo deriuatur. Nā si cui
in rebus suis procurandis, respectu, &
sedato animo sese gerenti, tempora, &
rerum status ita circumuoluātur, ut eius
administrandi ratio cū illis consentiens
sit bona, feliciter omnia contingunt: at
si tempora & res ipsæ commutentur, &
repugnent cum rerum procuratione, is
statim perit: quoniam in agendo ratio-
nem ille non mutauit. Nec quisquam
reperitur, qui ea prudentia sit præditus,
vt sciat cum hac temporum natura, vel
congruere, vel consentire: tum quòd ab
eo, ad quod natura vniuscuiusq; impel-
lit deuiare non potest, tum quòd non fa-
cile sibi persuaderi patitur, vt rectum sit
ab ea ratione discedere, in qua perpe-
tuo cursu insistens, nūquam non sectum
feliciter sit actum. Quapropter, qui ex
circumspectione agit, is dum tempus

166 NICOLAI MACHIAV.
adeſt vt impetu feratur ad agendum, im-
pellī non poteſt: hinc illius caſus erum-
pīt: quòd ſi cum temporum, & rerum
conditione naturam illam lectam com-
mutaſſet, eadem & fortuna perſitiſſet.
Iulius II. Pont. Max. in vnaquaq; re, quā
ſuſcepīſſet agendam, effrenatē ſe geſiſit,
reperitq; , & temporum, & rerum ſtatū
adeò cum eius agendi ratione conſen-
tientem, vt ſemper felicem exitum fue-
rit conſequutus. Perpendatur inceptū
illud primū de expeditione Bononiēſi:
Ioānes Bentiuolus eius vrbiſ princeps
adhuc vivebat, Veneti illam expeditio-
nem ægrē ferebant, inter Hispaniarum
æquē, ac Galliarum Reges de ea re ſer-
mones habebantur, ipſe tamen ea, qua
erat exciſus, ferocia, præſens ad eam ex-
peditionem conficiendā proſectus eſt.
Quo motu ſuſpenſos reddidit, ac ne
quid rerum nouarum tentarent, in offi-
cīo continuī & Hispanos, & Venetos,
hos quidem metu, illos verò ſpe recu-
perādī totum regnum Neapolitanum.
Parte alia, Galliarū Regem ad ſe traxit,
qui Rex, cum videret illum iam ad arma
paratum, cupiens in ſuam illum amici-
tiam

tiam adiungere, quò facilius Venetos opprimeret, existimauit fieri non posse, quin illum aperta afficeret iniuria, si suas ei denegasset copias. Iulius itaq; ferox in illo motu, ad finem vsq; perduxit, que nemo vnquam Pontificum, quacunq; humana prudētia perducere potuisset. Nam si aliquot profectiōni ex vrbe Roma protraxisset dies, quoad scilicet omnia rite fuissent decreta, & sancita, vt sanē quiuis Pontificum iudicasset faciendum, omnem illius expeditionis felicem successum amisisset. Galliarū enim Rex, sexcentas cōmentus esset tergiuer sandi vias, reliqui infinitis penē illum obruissent terroribus. Omittā reliquas eius res gestas, quæ cum his prorsus similitudine quadam cohærent, omnes ex animi voto ei contigerunt. Vitæ autem breuitas impedimento fuit, quo minus, quæ ñs contraria subsequi potuissent, experiretur. Nam si in ea incidisset tempora, quibus accurata consideratio ne fuisset agendum, eius exitium pariter fuisset subsequutum. Quando quidē nunquam ab eo, ad quod ingenio feroci impellebatur, recedendum putasset.

Stet itaq; sententia, si cum fortunæ vicissitudine pulchrè consentit hominum obstinata in procurandis rebus ratio illa, & modus, felices dicentur. Contrà si cum illa dissidet, miseri sunt. Satius tamen esse iudico ferocè esse, quam circumspèctione duci. Fortuna nanq; fœmina est, & vt quis eam sibi subiiciat, necesse est vt fuste eam subagitet, atque instiget. Nemo non videt eam libētius ab ijs, qui ardentiores, quàm ab illis, qui in agendo frigidi sunt, pati se vinci. Proinde, quæ fœmina est, eà iuuenum amicitiam amplectitur. Minus enim rerum rationem habent & ad omnia sunt ferociores sic, vt & in ipsam etiam fidentiori animo imperium exercent.

ADHORTATIO AD ITALIAM A
Barbaris liberandam, Cap. XXVI.

Quamobrem perspectis omnibus, quæ à nobis supra sunt exposita, animoq; versanti, nunquid Italiæ temporum cursus, talis esse nunc videtur, vt nouo aliquo principe ad honores excitato, aliquã adhuc subesse vim, & facultatē ostenderetur, qua cuipiã viro,

viro, virtute, & prudentia præstanti, occasione offerret, vt aliqua inter illius gentis homines viuendi forma per illū cōstituta, cū sibi honores, tum Italicæ genti commune aliquod afferret emolumentum. Tot, tantæq; utilitates visæ sunt mihi, & opportunitates concurrere, vt quod aptius hoc extiterit tēpus, planè ignorem. Atqui (vt dictum est) Mosis virtus vt perspicua fieret, necesse erat Israeliticum populum in Aegypto captiuum teneri: & vt Cyri magnitudo animi illustris esset, oportuit Persas Medorum sæuitia premi: ad illustrandam item Thesei excellentiam, magni referebat Atheniensium gentem vagam offendere. atq; dispersam. Sic hoc tempore, quo Italici spiritus virtus aliqua excitata eluceret, operæpretium erat, Italiã eò miseriarum redigi, in quonunc miserima iacet: atq; duriori seruitio teneri, quã Hebræi, asperiori seruitute premi, quã Persæ, longius, lautiusq; dispergi, quã Athenienses, nullo duce, nullo ordine, flagris cæsa, bonis dispoliata, in parteis discissa, vndiq; excursa, atq; omne calamitatū genus perpeffa. Et quan-

quam ad hoc usq; tempus emicuit, qui hanc virtutem non nihil spiraret, sic ut inde iudicium facile fieri poterat, illum ad eam redimendam à Deo fuisse ordinatum, nihilominus perspectum est in summo illo suarum rerum cursu, quo paeto fuerit à fortuna tãdem reiectus: sic, ut ceu sine vita iacēs, expectat, quis sibi dari possit, qui sua vulnera sanet: atq; Cissalpinae Galliae direptionibus, incēdijs, vastationibus, nec non Regni Neapolitani, Ethrurięq; expilationibus, & tributis finē imponat, easq; plagas curet, quę iam ex longo tēpore, in fistulosum morbum abierunt. Iamq; illam Deum Opt. Max. precantem cernimus ut alleget, qui à præsenti Barbarorū immanitate, & insolentia se redemptam curet. Perspicitur etiam, quàm pronam, quàm paratam, quàm deniq; expositam se præbeat, ut ad aliquod vexillum conuolet, illud sequutura, modò qui illud proferat excitatum videat. Nec hoc quidem tēpore quempiam circumspicit, quem huius redemptionis ducem, authoremq; constitui posse speret, quàm illustrem tuam Mediceorū familiam: suarum cū
virtu,

virtutū splendore, & fortuna ita euecta sit, atq; à Deo Opt. Max. Pontificiaeq; Reipub. (cuius ipsa nunc principatum tenet) favore sit illustrata. Idq; illi nō admodum arduū esse poterit, si ob oculos eorum virorum, de quibus supra mētio facta est, res gestas, & vitę rationem expositam habebit. Et licet rari fuerint, & admirabiles, mortales tamen & ipsi fuerunt, atq; minor hac se illis obtulit occasio. Quæ enim aggressi fuerant egregia facta, nec iustiora nec faciliora extiterunt, nec ipse Deus sese illis amātiorem quàm nobis exhibuit. Hic iustitia summa est. Nam id bellum est iustum, quod est necessarium: & ea arma pietatem redolent, cum nulla alia in re, quàm in illis spes omnis vertitur. Hic summa rerum dispositio est, quæ maxima vbi cernitur, nulla difficultas, quæ magna esse possit, inesse videtur, modò instituta & legum formam, ab ijs ducat esse petendā, quos tanquam finem, ad quē collimet, propositos habet. Ad hæc, multa extra ordinē etiā sine exemplo hic adsunt Dei Opt. Max. ductu, singulariter proposita. Aditus maris patet: nubes viæ ducē se præ-

stitit, pietas aquam effudit: manna calidus effluxit, omnia tandem ad amplitudinem familiæ tuæ conuolant: quod reliquum est, surarum est partium: non omnia sibi agenda assumit Deus, ne nobis nostrum eripiatur arbitrium, nec ea pars gloriæ, quæ nobis obuenit.

Non est quòd quis admiratione ducatur, si Italorum, quos supra recensuimus, nemo potuit efficere, quod effectū dari nunc ab illustri tua familia quis sperare potest: tamen si in tot Italiæ conuersationibus, & bellorum administrationibus militaris eius virtus extincta esse videatur. Quandoquidem id, inde adeò factum est, quòd bellicæ prisca illa instituta, & ordines, illis temporibus minime congruerent, nec quisquam hæc nus prodijt, qui noua sciret inuenire, quæ constitueret. Nihil est, quòd tantū homini recens ad honores emergenti legum constitutio, & bellicæ disciplinæ nouarum rationū adinuentio. His enim probè firmatis, & præstantiam quandā præ se ferentibus, augustum illum, & suspiciendum reddunt. In Italia autē nulla dcest

deest facultas, quominus qualibet viuendi forma introduci possit. Hic pluri-
ma in membris virtus, modò in ijs, qui
capita esse dicuntur, non deesset. Singu-
laria certamina, & qui armis fiunt singu-
lares congressus, tanquã in speculo con-
templari licet, quantum Itali cæteris om-
nibus præstent viribus, corporis agili-
tate, & animi præstãtia. Sed tamen cum
in aciem prodeundum est, nusquam ap-
parent. Id autem quicquid est, totum ex
capitum imbecillitate oritur. Qui enim
rerum periti sunt, nemo est, qui ijs parẽ-
re velit, rerum & ipsi omnes multarum
vsum se tenere arbitantes. Nec hæc-
enus extitit, qui & virtute, & fortuna eò
magnitudinis, & authoritatis processerit,
cui reliqui omnes lococederẽt. Hinc
fit, vt in tanto temporũ cursu, in tot bel-
lis per hos xx. annos elapsos gestis, nun-
quam non turpiter exercitus, siquando
totus ex Italica gente fuisset conflatus,
de se periculũ fecerit. Hoc sanẽ testatur
primò quod ad Tarrum flumẽ gestũ est
bellum: deinde ad Alexandriam, ad Ca-
puam, Genuã, oppidum Vailam (quod
appellant) Bononiã denicq;, & Mestrẽ.

Si itaq; sedet hoc animo illustri tue fami-
 liae, vt eos viros virtute præstâtes sequi
 velit, qui suas prouincias liberarunt, om-
 nium primum illud ducat necessarium,
 tanquam omnium rerum gerendarum
 fundamentum, domesticam, ac propriâ
 militiâ esse comparandâ. Nam qui ma-
 gis ijs sint fidi, magisve certi, ac idonei,
 profectò non est quod quis sperare pos-
 sit. Et licet singuli boni sint, in vnum ta-
 men coeuntes meliores fient, cum pro-
 prium, & germanû principem imperan-
 tem, seq; honorantem, & conseruatem,
 sibi obtigisse intelligant. Quo igitur ab
 exteris se tueatur, pernagni refert, vt ijs
 armis se instruendû comparet. Et quan-
 uis Heluetiorum, & Hispanorum pede-
 stres copiarum, terrori multis esse videatur,
 nihilo secius nec ipsa in omnibus respõ-
 dent. Ob id medium si quis constitueret
 militiæ ordinem, posset non modò illis
 obsisti, verû & superandas sperari. Equi-
 tum impetû Hispani sustinere non pos-
 sunt. Heluetij verò habent, quod timeât
 peditum copias, quando æquè ac ipsi
 peruicaces, suis copijs sese in certamine
 obuiam obsisteret. Qua in re perspectû
 est,

est, & re ipsa cōstabit Hispanos Gallicū equitatū sustinere non posse, Heluetios autem ab Hispanorū pedestri exercitu fuisse fusos. Et licet huius postremi facti non ita integrum exemplū experientia constet, specimen tamen in praelio Ra-uennate perspicuū dedit: cum ab Hispanorum, & Germanorū (qui & ipsi eundem, quem Heluetij in acie ordinē retinent) pedestri exercitu concursus est, Vbi Hispanorum copiæ, tum corporis agilitate expeditiores, tū clypeis protecti in aciem irruerant, sic, vt subeuntes conferti agminis praelongas hastas tuti eos ferirent, sine vilo, quod afferre possent Germani, remedio. Et nisi equitum turmę in eos impressionem fecissent, ad vnum omnes ferro absumpsissent. Noua igitur institui posset militaris disciplina, postquam harum vtraq; natio, ostenderunt quid cui deesset. Quæ noua militandi ratio, equitatum sustineat, & pediatum non reformidet. Id autem non armorum genere, sed priscorum ordinum commutatione fiet.

Hæc autem inter ea accensentur, quę recens ordinata, nouo principi cum exi

176 NIC. MACH. PRINC.
stimulationem, tum amplitudinem con-
ciliant. Non est propterea quòd hæc oc-
casio è manibus effluat, vt tandem Italia
suum cõtempletur redemptorem. Nec
facile oratione assequi possem, quo a-
more, qua anhela vlciscendi siti, qua fi-
dei constantia, qua animi pietate, qua la-
crymarum vi excipiendus ab ijs provin-
cijs esset, quæ tantam exterorum illu-
uim tandiu sustinuerint. Quæ portæ
illi clauderentur? Qui populi parere re-
cusarent? Quæ inuidia sese opponeret?
Quis ex Italica gente obsequium illi de-
trectaret? Non est, non est (inquam) cui
hic foetidus barbarorũ dominatus nau-
seam non faciat. Aggrediatur illi iustis
tua familia nobile hoc opus, eo ani-
mo, eaq; spe, qua omnes res iustæ sus-
cipi solent, vt sub eius insignibus hæc
patria nobilitetur, & eius auspicijs Pe-
traræ dictum verè contingat.

Virtus in barbaricum furorem,

Arma capiet, nec longum erit belli certamen

Nam antiqua uirtus

In Italicis animis nondum extincta iacet.

F I N I S.

INDEX RERVM QVÆ

in hoc opere continentur.

Primus numerus caput, secundus

paginam notat.

- A** Dulatores uitandi. cap. 23. 154
- Adulatorum assentationes principi uitandæ. 22. 154
- Agathocles à Carthaginē sibus obsessus. 8. 50
- Agathoclis uirtutes & uirtia. 8. 50.
- Alberigus Comensis author militiæ mercenariæ in Italia. 12. 82
- Alexander magnus Achil-
lis, Cæsar Alexandri,
Scipio Cyri imitator
fuit. 14. 96
- Alexander Romanorum
Imperator 19. 125
- Alexander VI. antiquos
ordines in Italia euer-
tit 7. 37
- Alexander VI. Pont. per-
iurus, et mēdax 18. 112
- Gallorū auxilio occu-
pauit Flaminiam. 7. 37
- Alex. VI. declarauit quan-
tum pontificia poten-
tia ualeret. 11. 72
- mortalium omnium Im-
postor. 18. 112
- Alexandri Sexti anxietas
pro filio euehēdo. 7. 36
- Aloisius Gallorū rex infir-
mauit militiam institu-
tam à Carolo patre. 13.
89
- Aloisius rex, instituit sti-
pendia Heluetijs. 13. 89
- Amicitie pretio compa-
ratæ nulli sunt usui. 17.
106
- Annibal Bentiuolus. 19.
119
- Annibalis crudelitas reti-
nuit exercitum obse-
quentem. 17. 108
- Annibalis uirtutes sine cru-
delitate nullæ fuissent.
17. 108
- Annibalis crudelitatem scri-
ptores damnant. 17. 108
- Antiochus in Græciā ab

I N D E X.

- Aetolis inductus. 21. 147
- Antonius Venafrus Pandolphi Senensiu principis à secretis. 22. 152
- Antonini Imperatoris ferocia. 19. 129
- Antonini imprudentia. 19. 130
- Arces ex temporum conditione erigende, uel adstruende. 20. 143
- Arma propria duplicia. 13. 91
- Arma aliena quòd inutilia sunt pulcherrimum exemplum. 13. 88
- Arma auxiliaria inutilia. 13. 84
- Arma mercenaria & auxiliaria, inutilia. 12. 75
- Armorum mercenariorù, & auxiliarium infelicitas. 12. 76
- Arma populis detrahere malum consiliù. 20. 136
- Ascensus periculosus est à ciuili ad absolutù principatum. 9. 63
- Auauitia Iulij ij. Pont. 16. 101
- B
- Bellum est iustum, quod est necessarium. 26. 172
- Bellica ratio et legum institutio, nomen parit. 26. 172
- C
- Cædes ab obstinatis profecta uitari nõ possunt. 19. 130
- Caius Cesar imperium Rom. eueritisset si uixisset. 16. 102
- Canneshorum familia caede sublata. 19. 119
- Carolus Aloisij pater cognouit necessitatẽ propriæ militiæ. 13. 69
- Carnignola duce Veneta res aucta: quem tamen ueneti occiderunt. 12. 80
- Carthaginenses ferè oppressi à militibus mercenarijs. 12. 78
- Ciuitas omnis quas in tribus distribuatur. 21. 151
- Clementia adhibenda, quæ tibi nõ noceat. 17. 104
- Chironis centari fabula in educandis pueris. 18. 110
- Comm.

I N D E X.

- Commodus, Seuerus & Antoninus Caracalla Romanorum Imperatores. 19. 126
- Commodi imperatoris truculentus animus. 19. 130
- Comparatio inter Pertinacem, & Alexandrū Ro. Imperat. 19. 135
- Coniuratorū infinitæ difficultates. 19. 117
- Consilium quo securè possidentur ciuitates olim liberae. 5. 25
- Constantinopolitani Imperatoris damnū ab auxiliariis armis. 13. 86
- D
- Darij regnum, Turcarū imperio admodum simile. 4. 23
- Decertandi duo genera. 18. 110
- Defensiones illæ bonæ, ac certæ sunt, quæ à tua uirtute prodeunt. 24. 161
- Diffensiones arguūt principis imbecillitatē. 20. 139
- Dominatus scelere parti. 8. 48
- Domestica militia fidelior cæteris. 26. 174
- E
- Error non cōmittendus ut bellū detrectetur. 3. 17
- F
- Ferdinandus Aragoniorū rex cōmédatur. 21. 144
- Ferdinandi Regis Aragoniorū ficta pietas. 21. 145
- Florentini crudeliores Valentino. 17. 104
- Florentinorum pericula propter auxiliaria arma. 13. 85
- Fortuna qua foemina est iuuenum amicitiam expetit. 25. 164
- Fortuna montano flumini persimilis. 25. 162
- Fortuna duce imperium qui sunt adepti. 7. 35
- Fortunæ fauore facile quis principatum obtinet at retinere perdifficile. 7. 33
- Fortunæ qui totus incūbit facile perit. 25. 164
- Fortunæ afflatu q ad principatū ascendant. 7. 34

I N D E X.

- Francisci Petrarcae in Italorum laudem carmē. 26. 176
- Francisco Sfortiæ decernitur imperium Mediolanensium contra Venetos. 12. 78
- G
- Gallarum Regnum bene constitutum. 19. 120
- Gallarum regis securitas. 19. 120
- Galli in Heluetios satis uirū non habent, & sine ipsis contra alios periclitari nolunt. 13. 89. 90
- Gallorum imperium occupare facile, at difficile retinetur. 4. 21
- Germaniæ ciuitates maxime liberæ 10. 65
- Germaniæ ciuitates munitissimæ 10. 65. 66
- Germanos militiæ disciplinā in primis colere. 10. 66
- H
- Hæctica febris natura. 3. 12
- Heliogabalus, Macrinus, & Iulianus Imperatores contemptui habiti. 19. 132
- Heluetij armatissimi, proinde et liberrimi. 12. 77
- Heluetios ab Hispanis ferè fusos. 26. 175
- Hieron Syracusanus. 6. 33
- Hieron Syracusanus deleta merente disciplina militari domesticam instituit. 13. 88
- Hispaniæ regis auaritia reddidit illum illustre. 26. 102
- Homines rerum euentum obseruant. 18. 114
- Homines magis specie, & colore rerum permouentur quā rebus ipsis. 18. 113
- Homines omni improbitate laborant. 17. 106
- Hominum contraria studia ad finē consequendum. 25. 164
- I
- Ioannes Acutus Florentinorū imperator. 12. 79
- Ioānes Bētiuolus in principatū adducitur. 19. 119
- IOANNES

I N D E X.

- Ioannes Bentiuolus fabri
filius creditur. 19. 119
- Imperia non amittuntur
nisi imperitia. 24. 160
- Imperatores Rom. olim
militibus citius quàm
populis satisfaciebant.
19. 133
- Imperatorum quorundã
uita examinatur. 19. 122
- Imperandi ratio duplex.
1. 1
- Incommodam sibi condi-
tionẽ accersit, qui nec
amicus nec inimicus es-
se uelit. 21. 248
- Ingeniorum natura tri-
plex. 22. 152
- Italia in plures abijt dyna-
stias post translatum
imperium. 12. 82
- Italia quibus malis affecta
propter arma merce-
naria. 12. 83
- Italia motuum, & conuer-
sionum sedes 25. 163
- Italia excidiũ unde. 12. 76
- Itali: & duces cur inuexerint
arma mercenaria. 12. 83
- Italiam infeliciorem esse,
quàm olim fuerint He-
bræi, Persæ, & Athe-
nienses. 26. 169
- Italiam expectare libera-
torem suarum miseria-
rum. 26. 170
- Itali in singulari certami-
ne præstantes, at ubi in-
aciem prodeundum est
non apparent. 26. 173
- Italorum principum ne-
gligentia aucta sacer-
dotum potentia. 11. 70
- Italicarum perturbationũ
authores Cardinales.
11. 73
- Iulius ij. reperit aditum pa-
tes factum ab Alex. VI.
11. 72
- Iulius ij. Pon. periisset si in
ea incidisset tempora
ubi sedato animo fuis-
set agendum. 25. 167
- Iulij ij. Pont. audax faci-
nus. 25. 166
- Iulij ij. imprudentia. 13. 85
- Iuliani Imperatoris igna-
uia. L. 19. 127
- Legum inducendarũ peri-
culo, a tractatio. 6. 30

I N D E X.

- Legum authorem, armatum esse oportet. 6. 31
- Leo x. reperit Pontificatum potentissimum. 11. 74
- Liberalitas, qua timearis, noxia. 16. 99
- Liberalitas seipsam conficit. 16. 103
- Liberalitatis incommoda. 16. 103
- Lucas Maximiliani sacerdos. 23. 156
- Ludovicus Gallorum rex à Venetis in Italiam inductus. 3. 13
- Ludovicus Galliarum rex xij. cur amiserit Mediolanum. 3. 4
- Ludouici malum consilium in retinenda Cisalpina Gallia. 3. 15
- Ludouici errores, quibus amisit Cisalpinam Galliam. 3. 16. 18
- Ludouico qui obuiam processerant aduentanti in Italiam. 3. 14
- M
- Magione in agro Perusino indictus contra Valentinum conuentus. 7. 39
- Marius, Pertinax, Alexander Imperatores, uiri modestioris uitae. 19. 124.
- Marci Philosophi Imperatoris uita. 19. 124.
- Maximinus Imper. Rom. bellicosissimus. 19. 132
- Maximinus Rom. Imper. ouium pastor. 19. 132
- Maximilianus Imperator in administrando consilium. 23. 156
- Mediolani castrum perniciosum Sfortianorum familiae. 20. 143
- Mercenariae militiae instituta. 12. 84
- Militum et populorum ingenium. 19. 123
- Militaris usus quo modo conseruatur. 93
- Minister perstat in bonitate si principem cognoscit non posse falli. 22. 155
- Ministrorum electio declarat principis prudentiam aut imprudentiam. 22. 152
- Moscs

I N D E X.

- Moses, Cyrus, Romulus, et
Theſeus qua cauſa fue-
runt illuſtres. 6. 28
- Mutationes crebræ in
Græcia, Hispania, &
Gallia ſub Romanorū
imperio. 4. 23
- N
- Nabiles Spartiata qua ra-
tione Romanos, et Græ-
cos in ſe bellum geren-
tes ſuſtinuit. 9. 61
- Nemo reperitur qui cum
temporū natura rerū
adminiſtrationem ac-
commodet. 25. 165
- Nicolai Machiavelli reſpō-
ſio ad Cardinalē Rote-
magenſem Italos accu-
ſantē imperitiæ belli.
3. 18
- O
- Odiū cōciliatur tam ex
rectè, quàm malè factis.
19. 125
- Oliuerottus Firmanus pa-
triam occupat. 8. 51
- Oliuerotti crudele faci-
nus. 8. 52
- Opinio q̄ fortuna res hu-
manas procuret. 25. 162
- Optimatū ingenium du-
plex. 9. 59
- P
- Paulus Vitellius Florenti-
norum Dux fruſtra Pi-
ſas oppugnat. 12. 70
- Pertinax Rom. Impera-
tor. 19. 124
- Philippus Macedo poſt
Epaminonda mortem,
à Thebanis Imperator
creatur. 12. 78
- Philippus Thebanorum li-
bertatē ſubſtulit. ibid.
- Philopomenis in re belli-
ca ſtudium. 14. 94
- Potentia infirma, que nō
propria uirtute fulci-
tur. 13. 92
- Pontificum potentia un-
de proſecta. 11. 69. 70
- Pontificatus quo conſilio
regitur. 11. 69
- Pontificia potentia repri-
mebatur olim ab Vrſi-
nis & Columnijs. 7. 37
- Pōtificia in potētia ne tātū
uirū ſibi pararet quid
agēdū fuerat. 11. 70. 71

I N D E X.

- populus qui te ad principatum euexit, in amicitia retinendus. 9.60
 populi debilioris mos cū principe recens prouinciam occupante 3.10
 populi infirmiores facillè retinentur. 3.10
 populi et optimatum contraria studia. 9.57
 populi satisfactum sibi putant, ubi ad principis perfugium sibi uident patere accessum. 3.7
 populorum qui principem nouum admiserunt examinanda sunt consilia. 20.141
 populorum ingenium uarium, et inconstans. 6.32
 populis facillè persuaderi potest, at in persuasione retinere difficile. 6.32
 populos post defectionem iterum sub imperio reductos, difficiliter amitti cur 3.5
 populari aura inniti quid. 9.62
 prouidere aduersa. 3.12
 præmia statuenda, quibus 21.151
 princeps in administrando quādo felix. 25.164
 Princeps de omnibus consilium capiat, suo iudicio utatur. 23.156
 princeps, ut maiorem estimationem sibi pariat aliquid inimicitiarum in se conciliare debet. 20.140
 princeps quibus rebus cōmēdandus putatur. 21.144,
 princeps de administratorum commodis cogitare debet. 21.254
 princeps bonarum artium amator esse debet. 21.150
 princeps cogitur aliquando esse non bonus. 19.125
 Princeps, firma habebit omnia domi, si quæ foris sunt, firma erunt. 19.116
 princ

I N D E X.

- princeps nihil loquatur quod non præ se ferat uirum bonum. 18. 113
- princeps commendatur si uerè amicum aut inimicum se aperit. 21. 146
- principes Itali fortunam frustra accusant si principatum amiserint. 24. 160
- princeps fit iniurius cum suis arma detrahitis. 20. 137
- princeps, & uulpeculæ & leonis ingenium inducere debet. 18. 110
- princeps ita metuendum se præstet, ut odium tamen refugiat. 17. 106
- princeps in primis sui contemptum fugiat. 19. 115
- princeps sui tenax, alieni profusus esse debet. 16. 103
- princeps qui multitudinis promissis nititur, perit. 17. 106
- princeps non potest esse liberalis si omnibus beneficus esse uelit. 16. 100
- princeps non omnes uirtutes habere potest. 15. 99
- princeps dum in exercitu est, nihil moretur nomē crudelis. 17. 107
- princeps nouus, non effugiet nomen crudelis. 17. 105
- princeps auaritiæ nomen non curet uitandum. 16. 101
- princeps, uitia quæ imperium non auferunt, nihil moretur. 15. 99
- princeps populari tantū fauore innixus, facile perit. 9. 62
- princeps prudens semper negliget tum mercenaria, tum auxiliaria arma. 13. 87
- princeps facilius possidet ditionem, quæ aliquando sub principe degit, quam quæ fuerit sui iuris. 5. 26
- princeps contēptus. 14. 92
- princeps multos habet sui studiosos dum necessi-

I N D E X.

- tas abest & de illis benemeretur. 17. 106
- Princeps ita se cōparet ut possit esse non bonus. 15. 98
- Princeps quæ inuidiā parere possunt, alijs tractanda decernat. 19. 121
- Princeps redditur contemptus leuitate, & inconstantia. 19. 115
- Princeps ex absumptis bonis detrimentū, ex parsimonia existimationē sibi cōciliat. 16. 103
- Princeps nihil curet nomē crudelitatis. 17. 104
- Princeps non omnibus libertatem dicendi concedat. 23. 155
- Princeps ueritatis patientem auditorem se prebeat. 23. 157
- Princeps prudentia unde cognoscatur. 22. 152
- Princeps quæ uitæ institutio. 8. 56
- Princeps prudentia à seipso deriuatur. 23. 158
- Princeps uirtus in administratione 24. 155
- principis & ministri concordia in administratione. 22. 154
- principis prudentia pendere qui dicūt ab ijs, qui illū circumstant, falluntur. 23. 157
- Principis continuum certamen. 19. 122
- principis quæ omnes magnificiunt difficilis oppugnatio. 19. 166
- principis liberalitas grauis populo. 16. 100
- principis contēptus 14. 92
- principis presentia, et domesticum, securiore reddit possessionem. 6. 28
- principū, si quis appositū uulpinum ingenium induit feliciter omnia cedunt. 18. 112
- principi non desunt causas, quibus in uiolantem fidem colorem inducat. 18. 111
- Principi euoluenda sunt historiae. 14. 95
- principi ut retineat pro-

I N D E X.

- uincia quid agēdū. 3.9
 principi instituta retinen-
 da cum ijs, qui suo pa-
 rent imperio. 15.96
 principi necessaria est po-
 puli beneuolentia. 9.61
 principi nō cōuenit ut o-
 tiosam uitā degat. 14.96
 principi fouere dissidia
 quādo cōueniat. 20.139
 principi melius est metui
 quā imitari. 17.106
 principi satius est subire
 nomen auari, quā suos
 opprimendo nomen ra-
 ptoris. 16.104
 principem à suis amatum
 & munitum nemo te-
 mere inuadit. 10.66
 principem militiæ ignarū
 nulla dignatione habe-
 ri. 14.93.
 principem duo insensum
 reddunt. 19.115
 principē commendabilē
 reddūt rerū gerendarū
 rara exempla. 21.146
 principes nonnulli in Ita-
 lia cur principatum a-
 miserint. 24.159
 principes delitijs indul-
 gentes, imperia amit-
 tunt. 14.92
 princeps; duobus modis
 crudelitate utitur. 8.55
 principatus qui securior
 populi an optimatum
 fauore cōstitutus. 9.58
 principatus sacer, quibus
 medijs quaratur. 11.
 68.69
 principatus eiusdem pro-
 uinciae & linguae, aui-
 to cuiusiam alteri adiun-
 cto facillē retinetur. 3.6
 principatus quibus reme-
 dijs retineantur. 3.7
 Principatus recens, & mi-
 xtus. 3.3
 principatus qui lingua,
 moribus & institutis
 cum auito principatu
 discrepant. 3.6
 principatus ad sociatus a-
 uito cuiusiam alteri du-
 plex. ibid.
 Principatus securitas, à
 proprijs armis. 13.90.92
 principatus retinendi tri-
 plex modus. 5.24

I N D E X.

- principis constituendi duplex ratio in Rep.* 9. 57
principatum repentinum repentina ruina subsequitur 7. 34
principatum nuper partum colonie sint ne aptiores, ad retinendum quam milites. 3. 9
principatus scelere partitur diuturni. 8. 54
principatus duplici ratione administrari. 4. 19
principatus hereditarij minus difficultatis habent. 2. 2
principatus retinendi fundamenta. 12. 74. 75.
provincia nuper auito principatui adiuncta armis exuenda. 20. 137
prudencia ubi cernatur. 21. 150
prudens uiri munus est praestantium uirorum uestigia sequi. 6. 27
- R
- Rapinis qui uiuit, alienas opes studet occupare.* 17. 107.
- Ratio rei administrandae si cum temporum conditione consentit optima.* 25. 165
Remirus Orcus praefecit Flaminiae regendae. 7. 40
Remirus Orcus occiditur a Valentino. 7. 41
Retinendi principatus uariationes. 29. 136
Roma & Sparta armis instructae floruerunt. 12. 77
Romani imperij euersio a Gothis mercede conductis. 13. 90
Romani quibus modis retinuerunt subactas prouincias. 3. 11
Romanorum exemplum quo usi sunt in Graecia retinenda. 3. 11
Romanos ab Aetolis in Graeciam inductos. 3. 10
- S
- Sacerdotum principatus.* 11. 68
Scipionis exercitus descenderunt propter illius

I N D E X.

T

lenitatem. 17.108
 Scipioni exprobrata lenitas. 17.109
 Sfortia Francisci pater Ioannam Neapolitano rum reginam inermem deseruit. 12.78
 Seuerus, & Marcus Romanorum Imperatores imitandi principi. 19. 135
 Seuerus, leo ferocissimus. 19.128
 Seueri Imperatoris uirtus. 19.127
 Seueri Imperatoris ars ad Imperium Romanorū occupandum. 19. 127
 Spartiatarum & Romanorū in retinendis prouincijs discrimen. 5.25
 Satius est ferocem esse quā circumspeditione duci. 25.168
 Sulbani regnum Pontificatui Romanorum persimile. 19.134
 Studium acquirendi è natura est. 3.16

Timeri, & odio non esse coniungi possunt. 17. 106
 Titus Quintius. 24.160
 Tueri, qui uerè se possūt. 10.64
 Turca qua ratione Graeciam retinuit. 3.7
 Turcæ corporis stipatores. 19.133
 Turcarum imperium impetituro quid sit opus. 4.21
 Turcarum, & Galliarum Imperij comparatio. 4. 20

V

Venetorum Imperatores post Carmignolā creati. 12.81
 Venetorum res felicissimæ antequā ad terrestres expeditiones studia cōuerterent. 12.80
 Vergilij locus citatur. 17. 105
 Virtutes & uitia quæ in principe obseruantur. 15.98

I N D E X.

- Virtutē prae se ferunt multa, quae tamē fugienda.* 7.33
15.99
- Vnde inualuit opinio quod fortuna procuret res humanas.* 25.162
- Vulgus specie recti captiuum ducitur.* 18.114
- Vulpecula agnoscit lagueos, leo illos negligit.* 18.111
- Valentinus imitādus.* 7.45
- Valentinus neglectis alienis armis, propria instituit.* 13.87
- Valentinus floruit cū cepit proprijs armis se munire.* 13.87
- Valentinus attriuit Romanorum proceres ut suā statueret tyrannidem.* 7.38
- Valentinus ad fallacias se conuerit, cū non posset uirtute principatū*
- retinere.* 7.33
- Valentinus sua crudelitate totam Flaminiam integram restituit.* 17.104
- Valentinus communicat Machiauello animi sui consilia.* 7.45
- Valentinus Borgia unā cum patris fortuna perijt.* 7.36
- Valentini fundamenta ad retinendum occupatū Imperium.* 7.36
- Valentini consilium ad retinendum principatū.* 7.42
- Valentini imprudentia.* 7.47
- Valentini animi ferocia.* 7.44
- Valentini crudele exemplum.* 7.40

X

Xystus Pontifex ingentis animi uir. 11.71

F I N I S.

COLLEGE

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILL. 60607

DEPARTMENT OF CHEMISTRY

LABORATORY OF ORGANIC CHEMISTRY

CHICAGO, ILL. 60607

RECEIVED

APR 15 1964

LIBRARY

UNIVERSITY OF CHICAGO

